

26 AP 65

26 AP 65

DEN Sack met die stucken voor den

Paus van Roomen, syn Cardinalen, Bisschoppen, Abten, Monincken, en Meesters vande Sorbonne. Mitsgaders syn geboorte doop, ende gheboden.

TEGHENS

*K
Denia Kol, plaud.*

ISSVM CHRISTVM des eeuwigen Godts Sone, Heere des Hemels ende der eerden, ende synen Apostelen, syne Kercke, ende den heyligen Doctooren vande seluer. Inhoudende int corte de warachtighe ende alderskerste resolute ofte verclaringhe vanden principalen puncten vande Christelycke Religie. De welcke op desezen regenwoordigen tydt lyn in grootē twyft ende gheschil.

Daeren bouen, isser mede in begrepen de Sentētie gewesen tuschen beyde de partyen, getrocken vve Registeren vanden alderhoochsten raet des Parlements vanden Paradysē.

S.Ioēs int.5.d. 39.

Ondersoet de Scripten, want ghy daerin meent te hebben het eeuwich leuen, de welcke syn oock die ghetuyghenis van my gheuen.

S.Hiero. inde prologe op Esaia Tome. 4.

Datmen eerst lese, en daer na darmē tselue versmade, te cyndemē niet en sy geacht als door presūptie vā haet en nydt, te cōdēp acré ofte verdoemē dingē diemē niet en weet oft verstaet.

Ghedruckt tot Londen.

ANNO. 1578.

И в
забытое, забытое, забытое
— забытое, забытое, забытое

191399

1459

Totten Coninck Agbarus ende
syn bontghenooten mynen Heere Gamaliel en
Iayrus, seer excellente pricen ēde oodtmoer-
dighe getrouwne vrienden vanden op-
persten Messias ende verlosser on-
ses Heeren Iesus Christus.

In dien mē nu ter tyt wel ouero
merckt den staet en cōditievāo
de kercke Godts, men sal opēt-
lyck beuindē het ghene dat de
Heere Iesus voorseyt en belooft a Mat. 10. b 17
heeft, volcomen ende warach- b Mat. 28. 19.
tich te syne. a Wāt ons gewaerschout hebbende
vāde droefheyt en tribulatie vā synder kercke
b beloofde oock daerenbonen altoos met haer te
syne totten eynde der weerelt. Aengaende haer
tribulatie omrinckt met soo vele veruolghinge
persecutien ende tweedrachten, daer en is nie- Psal. 111. 2. 9.
mant hy en weet dat de Heere Godt door syn De kercke
bermherticheyt haer heeft by gestaen, de selue gods miracu-
beschermende int midden van bare vyanden.
Waer wt wy beuindē dat syn belooft warach-
tich is, aengesien hy de selue niet en heeft onuer-
sien gelaten van syn tweede hulpe ende goede
middelē, ten eynde sy niet verslent en soude wor- leuselyck be-
houden en be-
schut ten tyde
vande veruol-
ghinghe van
Orleans.
A.ij. *den*

den vanden leuwen ende grypende woluen, de
welcke hy door syn rechtveerdich oordeel toe-
laet, om de selue te quellene, als reprenterende
de ghene dieſe voortyden veruolcht ede gehaet
hebben. Sietmen bedensdaechs niet vele nauols

Pilatus, Iudas, gher van Pilatus? De andere Stadthouders
Cayphas ende van Iudas? de andere stehanders vā Cayphas? De andere vicarisen van Symon den touenaer.
Symon den De welcke alle gader te samē veruolghen ende
toouenaer en doot te syne, tormenteren de kercke Godts, willende de selue
schynen niet want sy hebbē vernielen ende gantschelyck te niere doen, ten
nauolghers, de eynde datter ghesen memorie meer af en soude
welcke al doe blyuen. Maer de Heere Godt c̄ teghens den
tghene dat sy welcken gheen wylsheit, wetenheit, of raet en
teghens Iefum is) can wel diſsumuleren voor eenen tyr, de on-
Christū deden. beschaemþeyt van alsulcke sorten. Ende op
c Pro. 21. d. 30 dat syn kercke ten haluen weghe niet en defaile
Godt ē verlaet nemmer meer lere: soo verweckt hy binnen onsen tyden di-
syn Euangelië uersche, de welcke reprenterend de oude vrien-
sonder vriade den ende liefhebbers van syn Euangelië. Ick
ende dat om te en wille de sommighe niet ghelycken byde
onderhouden Apostelen. Nochtans soo en car men niet ghe-
syn belooft. loochenen. De Heere en heeft ons weerdighe
Mat. 28. b. 19. vaten gegheuen, inden mont vande welcke hy
ghestelt heeft syn swert suydende aen beyden
syden. Aengaende vlieden seer doorluchti-
ghe, ick derf wel segghen dat de een van vlied-
den

den representeert den goede Coninck Agbarus, Histo. eccl. in
de welcke Willende touen Iesum Christū, pre-
senteerde hem hulpe ende bystand te gheuen, als
hy hem soo weerdichlycken t'synen buyse noode.
d Dader doet het deuoir en officie vanden goe-
den Gamaliel prince ende doctoor vander wet Gamaliel
en een beymelyck discipule Iesu Christi, altyts prince en doc-
toor een heymelyck discipu-
le Iesu Christi
e Mar. 5. c. 28
Iayrus prince
van Israël be-
len vanden Woluen. Nu seer doorluchtighe keert totē Euā
versaemt hebbende een corte disputatie vande gelie ontfink
gheloone, beruerende de principale Artikelen
des selfs. Soo hebbe ick in corte Willen aengri-
pen dit Argument, ten eynde datmen daer
doore openlyk soude kennen ende mercke het
gheschilende onderfcheyt van beyde de partyē,
ende de welcke van beyden een rechte sake
voor Godt heeft, welck niet en pryst oft appro-
beert eenighe menschen vindiche, hoe dat sy
oock bekleet ende onwimpelt syn met heyl-
icheyt ende goede intentie. Want syn woort en
mach niet tydon eenighe byweghinghe, verant-
deringe oft vermideringe, giae de engele vādē g Galat. 1 a. 8.
hemelsyn in desen suspect. Waerom achteruol, Inde prologue

1. boeck de Co-
ninck Agbar
getrouwe vriend
Iesu Christi.

d Act. 5. d. 24.

Gamaliel

toor een heymelyck discipu-
le Iesu Christi

e Mar. 5. c. 28

Iayrus prince

van Israël be-

len een groote wel-
daer van Iesu
Christo.

Godt en appro-
beert gheen in-
settinghe van
menschen.

f Deu. 4. 2. 2. &

12. d. 32. &

28. b. 14.

S. Lucas heeft gescreuen d'e-
uangelie aen Theophilus een
man van groo te auctoriteyt
seer groote wt-
vercoren vaten
in desen tegē-
woordighē tyt
Godt sy ghe-
looft.
h Mat. 6. a. 9.
in Egypten,
maer Is by de
Roode See om
derwaens ouer
te trekken ver-
wachten de het
iaer. 666.
Apo. 13. b. 18.

gende het exempel van sinte Lucas scryuende
syn Euangelie totten seer goeden Theophilus:
Ick scryue v toe ende presentere dese cleyne en
christelycke resolutie, v biddende seer oordmoe-
ter auctoriteyt delycken de selue soo wel Willen om helsen, ende
De kercke heeft beschermen ghelyck ghy alreede begonst hebt.
seer groote wt Want onse Heere Godt heeft v gestelt syn wt-
vercoren vaten uercoren vaten, ende principale lidmaten van
syn kercke, om v te gebruycken tot synder eeren
en glorie, ten eynde dat synē h maen geheylicht
sy, ende syn rycke ouer al toecome, ghelyck wy
bidden dat het van daghe te daghe vermeer-
De kerckgodts dert worde, ons latende leue onder uwe gehoor-
is noch ter tyt saemheyt ende beschermingbe. Biddende oock
wt grondt onser heyten v te willen laten pro-
speren en geluck salichlyck te geuen wat
v herte begeert. Wt Egypte byde
Roode See verwachtende het
Jaer sesshondert sessent-
seftich tegē Babilō.

V aldercleenste onderdanighe ende oodt-
moedighe dienaer tallen tyden.
Den akollint geboren, door Iesum verlicht.

Totten

Totten Christelycken Ridder,

ende couragieusen Heere, syn ootmoedighe-
en gehoorzaem dienaer. Wēscht hem grā-
tie, salicheyt ende alle gebenedyding
ge door oſen Heere Iesus Christus.

Ebbende sekeren tyt ouerleyt het
twistich proces tusliche het eeuwiche
licht, en de duysternissen van Belial,
met de gracie vanden ghenen die dē
cleenen de wylsheyt gheeft: Ick heb- Psal. 19. a. 8.
be de stouticheyt genomen te ar-
beyden, om in corte te vergaderen een cleyn sarcen
met die stucken, voor den Paus van Roomen, tegens Ie-
sum Christum, het welck gedaen synde: hebbende na-
demael dat selue gecōmunicert met sommige luyden
vā goeden verstäde en geleertheyt, en vāde welche iek
maer een leerionger ben. Hen lieden raeft was dar cleen Mat. 25. c. 25.
pēnincxkē oft Talēt niet te verbergē inder erden. Het
welck wel gemerckt, om dat te verschooone met eenige
eerlycken tittel, ick heft willen toeschryuen en prelen-
teren aen dry seer doorluchtige personagien, dewelcke
syn seer groote ende excellente eerlycke vaten, en prin-
cipale lidmaten van onsen Heere Iesus. Ende om dies-
wille dat ick wel weet dat ghy een van heure oude eft
getrouwve dienaers syt, ick hebbe v wel willē dese oot-
moedighe supplicatie doen, te willen ontfanghen dit
cleyn talent ofte penninck om te besien met wat munt
yser selue ouer beyde syden gesleghen is, welcke van
beyden dat valsch is, ende dander van goeden alloye, en

A. iiiij. aenge-

AENDEN LESEER.

Mat. 24.c.45 aengenaem voor Godt. Den welcken ick oodtmoede-
Eph. 6.2.5. lyck bidde v van synder syden te willen bevaren, en-
Tit. 2.2.9. de gheue my de gracie te cōtinueren ende volherden
Apo. 13.b.18. den goeden wil ende getrouwicheyt, de welcke de A-
postel heyst vande dienaers teghens haer meesters. Wt
Egypten byde Roodc See verwachtende. Het Iact. 666
teghens Babylon.

V aldercleenste ootmoedighe ende onderdaniche
dienaar tallen tyden.

Denakol blint geboren verlicht door Iesum.

*Waerschouwinghe totten ge-
trouwen Leser, om hem wel te behelpen met
den sack met die stucken, ende om wel te
verstaen de gelegenheydt ende dis-
positie vanden seluen.*

De metters vā
der kercke syn
de ministers. 1
Cor. 12. c. 28.

B Eminde Leser, al ist soo dat-
men siet, dat de bouwinghe
vanden apostelen bycans te
niete, ende geruineert is in-
de christenheydt: nochtans soo
heeft Godt verweckt vele goede metters en
cunstighe wercklieden, om de selue op heu-
ren eersten staet te stellene, waer af datmen
daghe-

AENDEN LESER.

daghelycx siet (gheloeft sy Godt de Heere)
syn waerheyt aen dē dach ghebracht te synē
door de goede boecken ende gheschriften
diemen nu int openbaer ende licht brenght,
want een yegelyck aen dit gebouw werckt,
na de mate vande gauen die hy vandē Heere
ontfanghen heeft. Nu soo weet ick wel, dat
vele menschen van groote wetentheyt ende
gheleertheyt , hebbende opentlyck ende
claerlyck ghehandelt het Proces vanden
Paus van Roomen, teghen : I E S V M
C H R I S T V M, hebbende Godde-
lyck bewesen de goede ende rechtveerdī-
ghe sake vanden eenen : ende het groot on-
ghelyck vanden anderen . Waer door het
soude moghen schynen, dat het ghene dat
ick gedaen hebbe in dit stuck, en waer maer
en verhalinghe. Maer als men wel sal heb-
ben ouersien ende ghemerckt myn cleyn
werck ende trauiale , men sal bewinden
dat de ghene die alreede daer af gheschre-
uen hebben, heur soo seer niet ghevoecht ghonneo, de
ende gheaccommodeert en hebben totten *welcke anders
nyeuwelingen ende eerste geleerde inden
geloouen, de welcke als kinderen die suygen,
toepen, den meesten tydt Pa, Pa, dat is te
seggen oft te verstaen dat sy hun verweeren
1. Tim. 3.2.6.
* Nyeuwelin-
ge int gelooue
syn de ghene
die eerst be-
ueen hebben,
gheenen schilt
en hebben dan
Pa, Pa, ghelyck
de cleyn kinde
ten doen.

altyts

AENDEN LESEN.

alijts door tgelooue van heuren vaders ende voorgangers, hebbende anders gheenē schilt dan heur vaders, niet wetende wie de warachs, tighe vaders ende ouders syn vāden gelooue. Door welcker oorsaken als de minste diender vanden metters, de welcke aende bouwinghe Godts arbeyden : hebbe ick wel willen vergaderen dit cleyn boecxken, om my principalyck te voeghen ende accōmoderen tot desen cleynen kinderē, die noch suyghen gheuende henlieden het gheestelyck melck, ten eynde sy daer na te beter mueghen verdouwen het broot vā Godts woordt. Dat indien sy niet en connen vergheten heur ghewoonte henlieden aengebleuen vande kintsheyt roepende noch Pa,Pa. Sy sullen hier in

De ghene die
hen willen be
keeren totten
Euangelie toe
pen dikkwils
Pa,Pa, maer
syn kinderen.

De Papisten
worden mit
heur eyghen
geweert ghe-
smeten.

vinden heur warachtighe vaders en gerechte ouders, niet alleene de Apostelen,maer oock de oude vaders ende Doctoren vander kercke : Vande welcke heur quade voestertissen hen wel meynen te bedecken ende beschermen in heur oudt papistisch vel. So ist nochtans dat henliendē geschiet het ghene datmē ghemeynlyck seyt, dat sy met heur eyghen stocken ende wapenen worden ghesleggen, dit is de oorsake waer om dat wy in lichte hebben ghebrocht dit cleyn sacxken met die stucken

AENDEN LESEN.

stucken staende deen teghens den anderen o-
uer. Ten eynde men claclycker ende open-
lycker mach bemercken wie van beyde de
partyen het beste recht heeft. Maer om Merckt.
tſclue wel te begrypen, soo behoortmē eerſt
te ouersien de fake vanden Paus, (die wy
voor gheſteilt hebben) want die vande A-
postelen hem antwoordt. Ende elcke Letter
op de marge ofte canten, wylt v op syn ghe-
lycke, ten eynde men wel geleyt ende gewe-
ſen worde vā d'een propoef op däder, ende
vande propositie totter antwoorde. Van deſen
dan v hebbende gewaerschout. Wy bid-
den v (getrouwē Leſer) in dancke te willen
nemen deſen onſen cleynen arbeyt. Om den
welcken met eenige weldaet te bekennē.

V sal belieuen den Heere voor ons
te bidden, ten cynde hy onſer wil
ontfermen ende in ghenade
ontfangen. VVt Egyp-
tē byde Roode See int

Iaer van gratien

1568.

verwachtende het iaer 666. te-
ghens Babylon.

Om wel te ver-
staen dit pro-
ces, behoortmē
eerſt te leſen
die Paus sa-
ken.

Jacob. 5. b. 16.
Wy moeten
deen voor den
anderen bid-
den.

Senten-

Sententien gheextraheert

en getrockē wt de heylige scripture, dewelcke
men wel behoort gade te slaen, om rechtelyck te
oordeelen inde sake van beyde de partyen.

a Iōes 12 c 48 4 D Je my verwoert ende myn woordē
niet en ontfanght die heeft eenē die
hem oordeelt. Myn woordt dat ick
ghesproken hebbe sal hem oordeelen ten
wtersten daghe.

b Galat. 1. a. 2 Alwaert wel soo dat wy oost eenen En
gel wt en hemel, v andere dinghen vercō
dichde dan wy v vercondichs hebben, die
sy vruloeckt.

c Hebr. 13. a. 9. Iere. 29. a. 8. Mat. 24. a. 4. Rom. 16 b. 17 Ephe. 5. a. 6.

c Laet v niet ommieuoren met menis
gerley ende vreemde leringen.

d Iaco. 1. c. 21. D Ontfancst het woordt godts in soetic,
heyt ende saechtmoeidicheyt, het welck is
machlich v sielen te salteren.

e 2. Tim. 2. b. 14. c. 23. E En wilt met woordē niet kyuen, wat
het selue niet nut en is, da alleenlyck tot
ontstichtinge vande toehoorders. Schout
ock de onnutte ende ydele woordē. Van
ghelycken de sotte vraghen ende questi
en sonder stichtinghe, wel wetende das
de selue twiss voortbrenghen.

f Mat. 15. a. 9. Col. 2. b. 18. f Paer te vergheeks eerst sy my, lees
a 20. rende

rende voor leeringhen, geboden der men- Mar. 7.a. 7.
schen. Tit. 1.b. 14.

g Ghy en sult niet byuoeghen tot den g Deu. 4.a. 2.
woorde het welck ick v spreke, ende en
sult oock vande selue niet afdoen.

h Ghy en sult daer niet doen de dinghen h Leui. 18.a. 4.
die wy heden hier doen, een yeghelyck Deu. 12.d. 32.
tghene dat hem goetdunckt, doet alleen, & 11.d. 32.
lyck den Heere het ghene dat ick v be Pro. 30.a. 6.
uele, ende en doet daer niet af oft toe. Jerem. 26.a. 2.

i Doch wanneer een Propheet vermete i Deu. 18.c. 20
is te spreken in mynen naem, de dinghen
die ick hem niet bsuolen en hebbe te spre-
ken, oste inden name van andere goden,
die selue propheete sal steruen.

k Ghy en sult na uwer vaderen ghebo- k Eze. 20 b 18
den niet leuen, ende hare rechten niet
houden, ende v lieden aan hare afgoden
niet verontreynighen.

l Daer is eenen wech de welcke den l Pro. 14.b. 12
mensche schynt rechte te syne, maer het
eynde dessels leyt totter doot.

m Den lotte behaeckt syne wyse wel, m Pro. 12 b 15
daer enteghe die na goeden raet luystert
die is wry.

Groote

Groote ende merckelycke

Sententien getrocken wt de heylige Doctoren en oude vaders vander kercke, de welcke ons waerschouwen ende vermanen voor desen tegenwoordigen tyt, hoe dat een yegelyck van goeden verstaende behoort te vonnissen inde saken van beyde dese partyen, ende welcke van beyde hy behoort aen te grypen en voortstaen, als de beste, waerachtichste ende alderlekerste voor gode.

De ghene die
inder kercke
syn, en scheyde
hen niet af van
Iesum Christū,
maer spreken
hem teghen.

De ghene die
besitteet het
huys godts syn
onwetende en
vyanden der
waerheyt.

*S.Hiero-opden prophet Michee int.
7. Cappitele. Tom. 6.*

Christus is thoof van alle menschen ende Christus
is thoof der kercke. de gheene die geacht worden
van synen huys te syne, te wettene vander kercke, syn
dickwils syn vyanden. Ende is waerachtich dat sy niet
en scheyden vant thoof, maer spreken heur thoof teghen,
de welcke sonder den Meester ende sonder de
gracie vanden Heere, hen beroemende na henlieden
eyghe verstant van te verstaen de schriftuere, syn opge-
blasen, ende nochtans verstaen sy niet, ende verdwynen
int voorstellen van onnutte questien, ende gekyf, van
woorden. Ende de welcke voorwaer synde int huys
syn nochtans vyanden vander waerheyt.

*S.Cypriaen tot Magnum int. 1. boeck
inde. 6. Epistele.*

Helas?

De Ioden syn Men behoort dat te verwonderen, iae dat moer is
inde kercke en men behoort daer om droefheydt te maken, ende tor-
nich

nich daer ouer te worden, dat de Christenen behulp stryden daer
ende onderstant doen den Antichrist, ende de verraders teghen.
vande kercke hen sterck houdende inde kercke te -
ghens de kercke.

*S.Chrysostomus op S. Matthaeus
opt. 24. Ca. home. 49.*

Het heyr van Antichrist syn alle de ketterien, princi- Den Antichrist
palycken die welcke behouden heeft de plaatse vander met alle syn
kercke, ende heur houdt inde heylige plaatse, soo dat heyr houden
schynt dat sy daer in gehouden wordt ghelyck het hem sterck inde
woort der waerheyt, Maer is de grouwel vander ver- kercke, tegens
stroyinghe ende desolatie. Dat is te segghen van het de kercke,
heyr des Antichrist de welcke de sielē vā vele mēlchen
van Godt gescheyden heeft.

S. Hiero. tegen Pelagien.

De Philosophen, Patriarchen der ketters hebben, De weereilt-
besmer de suyuerheyt vander kercke, door valsche doc- lycke philoso-
trine ende leeringhe. phie een viādt
teghens de
kercke Godts.

*S.Chrysostomus in syn onuolmaect
Werck op S. Math. cap. 23.*

Het is nootelyck dat het volck gae tot alle de Docto-
ren, ende dat sy ondervraghe waer de rechte waerheyt
is vercocht, ende waer de selue is gecorrumpect. Want
het niet verbodē en is te weten tgene dat een yegelyck
belyt ende daer wt te kiesen het beste. Oock seyt de
Apostel proeft alle dinghen ende behout dat goet is.

Men moet ee-
nen yegelyck
hooren, maer
nochtans in
Christum vol-
standich bly-
uen.
1. Thes. 5. c. 21

Pro-

Prophetie ofte voorsegghin-
ghe van S. Hiero. vervult binnen onsen tyden
gelyck beschreuen staet inde 6. tome op den
prophet Nabum int. 3. b. 18. cap. op dese
woorden, O Coninck Assur, v pro-
pheeten hebbē slaperich geweest.

Daer en is nie
mant soo blint
hy en merckt
wel dat dese
voorsegginge
van daghe te
daghe veruult
wordt.

De heylige en
geloofweerde
ghe scritturen,
syn de berghē
tot den welcke
is het volck ge
loopen in de
sen tyd der ver
woestinghe.

Het volckwort
gepresen dat
het gestudeert
heeft op de ber
ghen, ende de
onwetentheit
vande meesters
verleyders
wort metten
vinger beweſē.

In den tyden vande comste IESV CHRISTI,
ende van Godts woordt, ende inden tyden vande ver
deruinghe van Ninue, voortyden een schoon hoere,
het volck sal opstaen ende sal wandelen, het welck van
te vooren hadde slapende gheweest onder de Meesters,
ende sal gaen na de berghen vande Schrifturen, ende
daer sulleſt sy vinden de berghen: Te wetene, Moy
sen ende Iosue sone van Naue. De Berghen welcke syn
de Propheten, de berghen vanden nyeuwen testament
Te wetene, de Apostelen, ende Euangelisten. Ende
alſer tghelooue sal syn in fulcke berghen, ende dat
hy verkeert sal hebben inde lesinghe van alſulcke ma
niere van berghen, indien daer niet gheuonden en
worde die daer onderwyle, want ſekerlyck den
oogſt is groot, ende de wercklieden in cley
nen getale, dan sal syn neerſticheyt gepe
ſen worden, wt dien dat hy geuloden
Sal syn op de berghen, ende de
tracheydt ende onwe
tentheyt vanden Meesters Sal ghe
ſtrat worden.

Deselue

AENDEN LESEN.

9

De selue op den. 68. sal. Tom. 8.

Alwaert wel soo datter yemant heyligh ware na den Nicmaat en Apostelen, hoewel dat hy gheleert is, soo en heeft hy heeft macht na nochtans gheen macht, want de heere spreeckt inde den Apostelen schrifturen vanden volcken, ende pricen die geweest Gala. 1.a. 8. syn, ende niet die syn inde selue.

De selue op Hiero. int. 9. cap. Tom. 6.

Eze. 20.b.

Men behoort niet na te volghen de dwalingen der vaderen ende ouderen : maer men moet na volghen de autoriteyt der Schriftueren, ende d'beuel des heeren dat leerende is.

De selue op den Propheet Michee int. 6. cap. Tom. 6.

De waerheyt is moeder van d'armoechte ende onwaerachichheit brengt voort syckdom.

Theophilactus op den brief totten

Rom. leste Capittel.

Die ons voor houden eenich dinck bouen d'Apostelische leere, die syn leerende Erghenisle, Ketterie, ende tweedracht.

S. Cyprianus in den derden boeck den derden brief.

Men siet wel dat de lueghenaers ryck worden, ende die ghene die de waerheyt volghen, syn aerme, ende worden veruolcht.

Soo wy alleen Christum hooten moeten, soo en moghen wy dan gheen achte nemen, op igene dat yemant voor ons geweest synde, goet gedacht heeft dat men doen soude, maer wel op igene dat Christus die voor al geweest is gedaen heeft, want men moet niet volghen de gheyvoonte der menschen, maer de waerheyt Gods.

B.j.

Den.

Den Paus.

VANDEN

DenPaus met alle syn doctoren.

Toto tit. de ce
lebr. Missar.cx.
& de consacr.
dist. 2.

A

Nse heylighe
Misse is dat selue Sacra-
ment, het welck is een
offer oft Sacrificie voor
de leuende ende doode.
want onder alle de Sa-
crificien ist d'beste ende alder excellenste,tot
de welcke op de stemme des Priesters den
hemel openet, vanden welcken Iesus Chri-
stus nederdaelt met synen enghelen die hem
dienen.

B Ende

HEYLIGHEN NACHTMAEL

10 De Apostelen.

Iesus Christus rechtere

ende President.

Want waer twee of dry in mynen naem vergadert
syn, daer ben ick int midden onder hen.

Mat. 18.b.20.

Vanden heylighen Auontmael.

Ende als sy aten, nam Iesus het broot, ende als hy ghe-
danckt hadde, brack hyt, ende gaft synen Discipulen,
ende seyde: Nemet, etet, dit is myn Lichaem. Ende hy
nam den drinckbeker, ende danckte, ende gaften hen
ēn seyde: Drinckt alle daer wt, want dit is myn bloet
des nieuwen Testaments, dat voor velen vergoten
wort tot vergheuinghe der sonden.

Mat. 26.c.26.

Marc. 14.c.22

Lnc. 22.b.19.

I. Cor. 11.c.23

De Apostelen onses heere Iesu Christi.

LSOO de heere IESVS heeft
gedaen, willē wy doen, sonder ee-
nichsins te verāderen syn heylige
instellinghe, want de leeriongers
en syn niet wyser dan huer lieder
meester. Waerōme alsoo wy het
heylige Auontmael vanden Heere ontfanghen hebbē,

Ioan. 13.b.16.

Mat. 10.c.25.

soo gheloouen, leeren, op de selue maniere ontfanghet
wyt ende bedienent. Ende soo vele uwe Misle, sy is ons
onbekent, door dien dat het v Sacrament ende offer is, Heb. 7.c.17. &
ende niet des heeren, wel versickt synde, dat Iesus Chri-
stus inder eeuwicheyt geheylicht heeft, de welcke ge-
heylicht syn, duer de eenighe Sacrifice ende oposserin-
ghe van syn Lichaem.

10 Cor. 11.23.

Heb. 7.c.17. &

9.c.26. &

10.b.24.

Des Paus.

V A N D E N

S. Tho. in. 3.
part. summæ.

S. Tho. in. 3.
part. summæ.

B Ende men moet gheloouen opde straffe
vāde eeuwige verdootmenisse, dat subitelyck
het broot ende wyn syn getransubstantieert
ende verandert in het warachtich,natuerlyck
lichaem ende bloet IES V C H R I S T I.
Alsoo groot grof ende dicke als hy was in
syns moeders buyck ende aent cruys.

Des Paus kerc-
ke met myne
heerē de groo-
te meesters vā
de Sorbonne.

G Ratianus met syn decretē, Gregorius met
syn decretalen, den Grooten meester vā-
den Sententien, Sint Thomas van Aquina
Johannes Bonauentura, Raymont, Petrus
Comestor, Iohannes Schotus, ende meer
andere.

Het ge'schut
en de artillerye
des Paus die

C In sulcker wys dat het broot niet meer
broot en is, noch den wyn niet meer wyn en
is niet met allen behoudeude van haer eyghē
nature, want sy syn heerlycken verandert in
het natuerlyck Lichaem Jesu Christi, gelyck
breeder ende goddelycker verhaelt is in onse
Heyliche Decreten ende Canones : ende
sonder-

HEYLIGHEN NACHTMAEL. 11 De Apostelen.

B De heere Iesus heeft ons alreede ouer langhe ghe. Mat. 24.c. 23
waerschout gheen gehoor te gheuen den ghenen die Galat. 1.a. 8.
seggen. Siet hier is Christus, oft daer is hy. Ende al- 2.Cor. 11.a. 4
waert dat een engel wtten hemel vercondichde ons uwre De kercke ons
nyeuwe versierde transubstantiatie ofte veranderinge, Heeren Iesu
soo louden wy die houlen voor vervloecht. Want door Christi, met
het geloouw, Eten wy warachrichlyck her lichaem Iesu alle de heyli-
Christi, en drincken syn bloet inde gheest, *De welcke ghe Doctoren
leueðe maect, maer het vleesch en is niet nut. Soo heb. der seluer.
ben wy de woorden vande heere ontfaghen, de welcke *Ieha. 6.g. 63
hy heeft gheseyt te syne gheest eade leuen.

De Heyliche Doctooren van- de kercke.

A Vgustinus, Ambrosius, Hieronymus, Chrysosto - De kercke ons
mus, Epiphanius, Cyprianus, Ireneus, Origenes, heeren 125 v.
Hilarius, Athanasius, Tertullianus, Theodoretus, Vi - Christi, met do
gilius Martelaer, ende meer andere. heylige docto-
ren der seluer.

C Alsoot de heylige Apostelen ontfanghen hebben
van den Heere Iesu: soo en in sulcker manieren hebben
syt ons ghegeuen. Waerome niet willende vuytroyen
huerlieder gebouwe. Wy en kennen niet v lieder tra-
substantiatie ofte veranderinge, seker wesende dat die
niet te kenen, is een aengename wetschap voor Godt,
Wy en hebbē gheen gebreck ofte faulte van getuyge-
nisze vanden Apostelen, wyens leeringe de Doctoren
vader kercke aengenomen hebben, gelyckmen lichte-
lyck kā gemerckē wt huer goede schrifte. S. Augusti-
nū, den ou le en ghetrouwē doctoor, heeft seerwel ver- S. Aug. cōt. Adi-
1.Cor. 11.c. 23
B. iii. flacū mantū. ep. 12.

Den Paus.

verstroyē gods sonderlinge door den eerweerdighen vader
onuerwinne- Sint Thomas van Aquinen, *In tertia partē*
lycke waer- *Summa, et in quarto sententiarum. Toto titu-*
heyt. *de celebrat. Miſarū ex.a Et de consecrat.di-*
stīn.2.a Ft in Clemēt, de reliq. et Venerat sanct.
Ende in meer ander plaetsen.

Alle de Papistē
hebben meer
gehoort naer*
dē eerweer-
dighen, omme
te vernieuwen
en ter neder te
worpē het hey
lich nachtmael
dā hen te hou-
den aan de hey
lige instellin-
ge Iesu Christi
nochtans ghy
siet wachthier
scyt, hem ma-
kende disciple
van Cayphas.

Isopus de fa-
bel dichter en
nuchelycker
cluchte cunnen
verzellen dan

Ick Thomas van Aquinen ben bedwon-
ghen dese waerheyt te legghen, gelycker be-
Ichreuen staet in myn opperste deel. 3. inde
dē eerweer- additie 46. int. 6 article, legghēde alsoo, Aen-
dighen, omme ghesien dat de kercke ghefondeert is int ge-
te vernieuwen looue ende Sacramenten, soo en ist niet toe-
worpē het hey gelaten den ministers vander kercke nyeuwe
lich nachtmael artykelen vandē geloooue, ofte nyeuwe Sacra-
menten te makene, te veranderen of te nie-
ten te doene, de ghene die gemaeckt syn. Wāt
dat is de macht de welcke alleenlyck Iesum
Christum toe behoort, die daer is het funde-
ment vander kercke.

D De Priestere, van meynige synde te cosa-
cerē, sprekende de vyf woordē, ofte de viere
(achterlatende Enim) op alle het broot het
souder gheē ge welck op de merckt is, en op alle den wyn die
inde kelderen is, terstont daer na syn alle de
brooden ende wyn verandert ende verkeert,
int

HEYLIGHEN NACHTMAEL 12 De Apostelen.

staen ende gheloofst dit Heylich Sacrament, Ghelyck ende op de Le-
hy selfs wileyt, segghende: Ick mach wtlegghen dat uit. 7.9.57.
dit Ghebodt geleghen is onder een teecken, want de
heere en heeft gheen swaricheyt gemaect, te segghen:
Dit is myn Lichaem, als hy het teecken syns Lichaems
gaf. Hy leert dat dese dinghen syn geseyt, Ghelyck hy
by ghelyckenissen ende teecken sprekt. Want het
dinck dat yet beteekent, noemtmen gewoonlyck S.Ambros. int
metten naem van tgene dat door tielue beduyt is. Sinte boeck der Sac.
Ambrosius seyt: Ghy onfanghi het sacrament om de cap. 1. en opde
ghelyckenisse van het vleech ende bloet Christi, maer Epist. 1. Corin.
ghy vercrycht ende vervuerft de gracie vā syn warach- int. 11. cap. en
tighe Nature, ende ontfanghende het broot in sulcken int boeck vāde
spysc, wordy mededeelachtich vā syn goddelycke sub- ghene die die-
stantie. Ende ghelyckerwys ghy inden doop ontfan- nen tot c mi-
ghen hebt de ghelyckenisse vander doot: Soo hebt ghy sterien.
oock ghedroncken in dit Sacrament de ghelyckenisse
van het dierbaer bloet C H R I S T I . Sinte Hierony. S.Hier.opt. 26
mus seyt alsoo. Dat Melchisedech de Priestere vanden cap. van Sinte
oppersten Godt, hadde gemaect in ghelyckenisse van Math.
dit offerende brooden ende wyn, alsoo representeerde
I S S U S C H R I S T U S de warachicheyt syns lyff
eade syns bloets.

D Onse heere Iesus en heeft ons sulcke fabelen niet
geleert, maer ter contrarien heeft ons verboden daer ee-
nich ghelooue op te stellen. Sinte Augustians heeft
wel beter geleert en onderwesē inde schole Godts daer
hy seyt. Totter tyt toe dat de ceuwicheyt geeyndt sal
syn, sal de Heere Iesus altoos daer bouen syn, Maer syn
waricheyt hier beneden met ons.

B. iiii.

Sinte Aug. in
syn 2 quinqua-
gene Psal. 54.
et ad Dardanū,
epi. 67. en int
3. boeck vāde
Christelycke
leeringe, ende

Want

Den Paus.

VANDEN

desē verleyder int natuerlyck lichaē Iesu Christi. Sulcx seyt Schor en doet ende verclaert onse meester Ian Schotus int vierde boeck van synen Sententien.

Gelasius een ge-
leert inā, wert
bisschop van
Roomēgecorē
int iæs ons hee
re Iesu Christi
453. Soomach
men dā wel be
merckē dat tot
synen tyden de
trāsubstatiatie
en was noch
niet in tghe-
bruyck oft vſā
Godts welcke
hy leert wel ver-
claert in syn
schriften.

Den eerw. Be-
da en is niet ge-
aennemen uwe trāsubstatiatie, ofte verāde-
heelyck papi-
stich gesint,
Want hy en
geloest gheen
trāsubstatiatie.

Ick Gelasius Paus van Roomen en appro-
bere gheensins v transubstantiatie. VVant
ick en wil niet afgaen ende comen teghen
tgene dat ick eertyts geschreuē hebbe tegens
Eutyches ende Nestor Kettters. Seggende al-
soo, De sacramēten van het lichaem en bloet
men dā wel be Iesu Christi, het welck wy ontfanghen syn
goddelycke dinghen. VVaeromme wy sijn
deelachtich gēnaect vande goddelycke na-
ture door de selue, nochtans de substantie
van broot en wyn en synder niet te min pre-
sent. Ende sekerlyck het beelt ende gelycke-
cie vāde kercke nisse van het lichaem ende bloet Iesu Chri-
sti worden gecelebreert int bedienen vande
misterien. Soo is ons dan claelryck genoech
bewesen, wat wy behooren te geuoelen van
onsen heere Iesu Christo.

Ick eerweerdighe Beda, en wil'e gheensins
ringe, want ick en wil niet afgaen en wedcr-
sprekē tgene dat ick gescr. hebbe opt. 22. Cap.
van Sint Lucas, sprekende alsoo. Iesus Chri-
stus heeft willen stellen het Sacraiment van
syn vleesch ende bloet, onder de ghelycke-
nisle

HEYLIGHEN NACHT MAEL. 13 De Apostelen.

Wat het is nootelyck dat het Lichaē met het welcke op s. Iohā. trac.
hy verrelen is, sy op een seker placte, maer syn waer- 30. en in syn
heye is ouer al verstroyt en wtgestort. En mē moet niet 2. quinque.
meynen, dat Iesus Christ⁹ ouer al verstroyt is, na d'we- psal. 96. het
seit ende substantie vā syn Lichaem: Want wy moeten welck verhaelc
ons wel wachte soō vā syn godtheyt te affirmeren ote wort int. j. Cā.
ghetuyghen dat wy syn menschelycke nature niet en de con. dist. 2.
corrumpen ote bederuen. Daerom en volghet niet Aile tgene dat
wel, dat al ighoe dat ia Godt is, Godt sy.

Ende te nennen ende eten syn Lichaem, het schynt
dat hy een on behoorlyck dinck gebiet, oft een mis-
daet. Soo ist dan een ghelyckenisc, beuelende darmen
behoort mededeelachtich te syac des lydens ons hee-
ren, ende met vruechden ende profytelyck in synen
sin ofte memorie te behouden, dat het vleesch dessel-
uen is ghewoont geweest ende gecruyst voor ons. En
de woordē ons Heren Iesu Christi, syn gheest eude le-
uen. Verstaeghet gheestelycken tghene dat ick v hebbe
gescyt. Ghy en sult niet eten dit Lichaem dat ghy siet
en se en sult niet drincken het bloet dat wtgestort sal
worden by den ghēnen die my aent Cruys hāgen sul-
len. Ick hebbe v gerecomandert een sacrament ghe-
estelyck te verstaen, want het is den gheest die leuendich
in recht, het vleesch is gheenslins nut. Dit is tghene dat
desen heyligen doctoor seer breet geschryft in vele di-
uersche placten. Ende om dat hy niet en schyne alleen
te syne vā deser opinie: Soo hebben wy wel wille ver-
halē het geuoelen van vele an iere heylige vaderen:
Als te weten van *S. Chrysostomus, daer hy seyt.

B.v.

Christus

tans blyft altoos behou lende de warachtinge natuerlycheyt van een
gloriosc en onsterfelycke mensche. * S. Chrysost. opden. 21. psal. en

Den Paus.

V A N D E N

Psal. 110. a. 4.
Heb. 7. c. 21.

nisse van broot ende wyn, in stede van het vleesch ende bloet des Lambs, ten cynde hy hem bethoonen soude de selue te synce, totten welcken de heere heeft gesworen ende het en sal hem niet berouwen, Ghy syt den priester inder eeuwicheyt.

Watter af is de
sen Monick
heeft seer wel
gescr. in dese
sake, ende my
dunckt dat alle
de Benedictine
en behooren
gheensins te ap
proberen de
transubstantia-
tie, want sy en
was noch niet
gheinuenteert
ten tyde van S.
Benedictus, dc
welcke huer
beter beuolen
heeft dan sy
doen.

Ick Drhumarus Monick van sinte Bene-
dictus ordene, en stae in gheenderley manie-
ren toe v lieden Transubstantiatie ofte ver-
anderinghe. Want ick en wil gheensins af-
gaen ofte wederspreken het welcke ick be-
gonst hebbe op sinte Mattheus, segghende :
den wyn verhuecht , ende vermeerdert het
bloet, waer door het bloet Iesu Christi en is
niet onteyghentlyck daer by beteekēt, door
dien dat alle tghene dat door hem comt, ons
verhuecht door een warachtige blyschap, en
vermeerdert alle ons goet. De heere gaf synē
discipulcn het Sacrament van syn lichaē tot
vergheuinghe van hueren sonden, en omme
de liefde te behouwen en bewaren, ten eynde
dat sy hebbende in memorie sulcken werck
souden altoos doen in ghelyckenisse tghene
hy voor hen moeste doen, ende niet en ver-
gaten dese lieffde. Dit is myn Lichaem, dat is
te verstanne in het Sacrament.

Desen Paus is
sul gelyck, dc

Ick Adriaen Paus van Roomen, niet te-
gen-

Christus heeft inghestelt de tafele van syn heyligh A- op S. Mat. int uontmael, tot dien cynde dat hy in dat Sacrament ons s. cap. homel. soude thoonen daghelycx het broot ende wyn, in ghe- 8. ende tot Cz lyckenisse van syn Lichaem ende bloet. Item de nature sar de monick. vaden wyn ende broot blyft altoos. Van gelyckē oock Iren. in li. cōtra Sint Denys, Ireneus, ende Origenes hebben in ghelycke Valens ca. 34. geuoelen geschreuen: Gelyckt blyckt int boeck gehee- Orig. op S. ten de Hierarchia Ecclesiastica, en in andere. Noch soo Mat. ca. 26. ho heeft Theodoretus oock gescreuen, dat het lichaem des mel. 83. en opt heeren is verheue, vry van alle bederffelycheyt, onlyde- boeck Leuit. lyck, onsterfelyck, verchiert met goddelycker eerē, aen- homel. 7,

Ex Theodoret.
lib. Dial. 2.
Lib. 4. contra
Eutu.

Item Gelasius Paus heeft openlyck betuycht, dat de Gelasius de substantie ende nature van het broot ende wyn, bly- Paus int Con- uen in het Sacrament des auontmaels: In sulcker vue- cilie van Roo- ghen als de menschelycke natuere blyft in onsen heete men. Iesum Christum, vereenich wselende met syn godde- lyck wselen, de sulcke was ooock onder het ghetal der vaderen gerekent, de wwelcke heeft ontkent en gheloo- cher; dat in het sacrament des nachtmaels onder het broot, sy besloten d' lichaem onses heeren Iesu Christi, maer dat het alleenlyck is een misterie ende verholent- heyt

Den Paus.

welcke hoe
wel dat hy
niet en dochte
nochtans pro-
pheteerden hy
met den Pro-
pheten.

V A N D E N

genstaende de ordonācien vā mynen voor-
gaughers ofte voor ouders: nochtans gelyc-
ick gheschreuen hebbe in myn vierde boeck,
Belyde ick dat het nootelyck is dat dekercke
bekēne dat sy gheen meestersse: en is ouer de
Sacramenten, maer alleenlyck bedienersse:
ende dat sy gheensins en vermach in eenig-
gher wyse Sacramenten instellen , niet te
meer dan sy en vermach eenighe instellin-
ghe godts te niete te doen.

E Het Sacrament des Altaers behoort
alleeenlyck vanden Priesteren int Broot
ende VVyn ontfanghen te syne. Maer den
leecken, behoortmen tselue alleenlyck wt-
tereyckene onder een specie: Te wetene, on-
der d'broot. *Titulo de consecra. Distinctione
secunda.*

Aengaende den siecken men sal dien het
lichaem Iesu Christi in alle deuotic ende re-
verentie toe draghen : want het syn beuel
ende tge-

HEYLIGHEN NACHTMAEL 15 De Apostelen.

heyt vanden seluen. Hy spreekt alsoo van woerde te woerde. Noch dat meer is, wy en wille niet verlwigē het Cōcilie van Nicene, het welcke daer af gedecreert Deersic Conci heeft, gelyck hier na volcht. En laet ons hier beneden he van Nicene, op deerde loo vast niet staen op d'broot en den wyn, leert ons wel die daerlyn voor gestelt op de tafele des heercn. Maer en goddelyck, laet ons door tgelooue opheffen onsen geest daer bouē hoe dat wy ten hemel, en dat wy eenmerckē, dat het lam gods het moeten eten welck de sonden afneemt vader weertl is in dese heylige tafel, het welck byden priesteren niet opgeoffert chaem ende en is voor een sacrificie opde maniere vanden beesten. drinken syn Ende nemende syn dieibaer lichaem ende bloet, laet bloet. ons geloouen dat het syn de warachtighe teeckenē vā onser verrysinge. Dit is het getuygen van vele heylige vaderen ende doctoren vander kercke: die soo wel ontfanghen ende aengenomen hebben de leeringe vā den Apostelen in dese materie, in sulcker wys dat sy niet ghedoolt en hebben.

E Een discipule oft lecriogen en mach niet volmae- Mar. 10.c. 24.
ter oft wyser syn dā synē meester, het is den discipule Ioan. 13.b. 16.
genoech dat hy is gelyck syn meester, wt welcke oor- & 15.c. 20.
sake, en wille wy niet afnemen oft toe doen totte in- Luc. 6. c. 40.
stellinge vā onsen meester en heere Iesus Christus, den Deu. 4.a. 2. &
welcken wy alleen willen hooren, en syn exemplē (ge- 12.d. 32. &
lyck hy ons beuolen heeft) volghende wy ontfanghen 28.b. 14.
ende reycken wt het heylich sacrament van het Auont- Josua. 23.a. 6.
mael onder de tweē gedaente van Broode ende Wyn, Pro. 30.a. 6.
ende en souden oock anderlins niet doruen doene Jerem. 26.a. 2.
sonder te wesen ende te syne Sacrament scheynders.
Het Cōciliūm van Basel, heeft beter verstaen ende gehoorit onsen Heere Iesum Christū, als het geordonneert
ende beuo-

Den Paus.

V A N D E N

ende tgebot van syne kercke.

Ick en soude
niet wel derue
stullen defen
Gelasius onder
het gheial van
de Pausen van
Roomen, wat
hy is geheel te
ghen geweest
teghens vele
van huere bla-
sphemien.

Ick Gelasius Paus van Roomen, stelle my
teghens uwe ordonnantie, ende en wille, de
selue gheensins voor goet houden: want ick
en wil niet afgaen, tghene dat ick geschreuen
hebbe int Canon *Comperimus, de consecrat.*
distinct. 2. daer ick spreke alsoo. VVy heb-
ben verstaen dat sommighe nuttēde oft ont-
fanghende alleenlyck het lichaem des Hee-
ren, hen vermyden vanden kelck: de welcke
gemerckt sy sondighē duer supersticie moe-
ten bedwongen wordden het sacrament ge-
heelyck te ontfangen, oft datmēse geheelyck
daer af scheyde. want de scheydinghe van
alsulcke verholenthelyt ofte mysterie en can
niet gewesen sonder groote sacrilegie, ends
scheydinghe des Sacraments.

F On-

ende beuolen heeft, dat dc leecke souden tselue nutten,
 ende ontfanghen onder beyde de specien. Ende Sinte Sint Cyprian^{*}
 Cyprianus heeft hem geheelyck tegen al sulcke Sacra- int Sermon
 ment scheynders ende tegensprekers van Iesus Christus vā de bekeerde
 gestelt, int Sermon daer hy geschreuen heeft, vande sondacis.
 bekeerde sondacis sprekende. Hoe sullen wy het volck
 vermanē het bloet te storten om de belydenisse Christi,
 Ist dat wy hen weygheren het bloet desselets als sy moe
 ten stryden? Ofte hoe sullen wy hen bequaem maken
 totte kelck der martirisatiē te drincken, ten sy dat wy
 hen toelaten eerst te drincken den kelck des heerten? dat
 meer is, de heere Iesus, ende syn Apostelen en hebben
 ons niet geleert noch beuolen het broot vanden heylighen
 Auoutmael te bewaren, oft het selue herwaerts
 ofte derwaerts te draghen. Want de gehoorsame kercke
 van syn woordt en heeft sulx noyt gedaen. Het welck
 seer wel verstaen heeft. Sint Clement daer hy seyt: Soo
 vele hostien salmen offeren totten Altaer, als den volcke
 genoech wcelende : sulcx dat indien daer eenighe ouer-
 blyuen men sal de selue niet bewaren tot des anderen
 daechs, maer door neersticheyt vā dē clerckē met vreeſe
 ende beuinghe sullen de selue onfangen ende gheten
 worden. Origenes heeft hem oock gestelt tegen een
 alsulck supersticieus erreur alsmen binnen synen tyde
 inde kercke Godts vrouwe inbrengen, daer hy spreecke
 alsoo. De heere en heeft niet belast ofte beuolen dat het
 broot soude bewaert worden tot des anderen daech,
 het welck hy synen discipulen gaf, maer seyde henlieden
 nemet ende etet. Siet hoe dat wy moeten de
 kerck Godts nauolghen, sonder te wycken ter rechter
 oft ter slincker syden.

Sint Clement
 in syn 2. Ep. iacob. Ende
 int Canon. tri. de cōſerc. diſt.
 3. Orig. opt
 Leui. Cap. 7.

F Onsen heylighen vader den Paus, ouerste hoofd ende President int Concilium van Orleans, heeft geordoneert ede gedecreteert, gelyck het bescreuen staet int vyfste capitelle vanden seluen. * Dat indien het lichaem Iesu Christi is wtgheworpen oft wtgespoghen van eerighen siecken mensche: ende door menschelycke broosheyt men niemaden en vonde die tselue soude willen opsuypen oft weder op eten tselue lichaem Iesu Christi wtghespoghen, dat het selue lichaem ons heerē Iesu Christi wtghespogen verbrant worde, ende de asschen daer af ghestelt worden by dē Reliquien. † Dat indien het Sacrificie van het Lichaem Iesu Christi is bedoruen ende

‡ Siet de Cau-telē vāder mil-sen int. 19. 20.

21. 22. 23. ca.

* O afgryse-lyckwoort, dat het lichaē on-

der-sheeren Iesu Christi soude ūderworpēlyn-
cenige vertottinge vanden beesten ghetē

worden, en verbrant te syne. De arcke des testaments de welcke maer en was een figure van Iesus Christus en heeft haer soo niet laten han-delen, wat sy dede steruen alle die ghene de ontrent haer quamen. 1. Samuel. 5. 3. 9. * Met meerder redene soude het broot sulcx moerten doen indien het verandert en inde substantie vant warachtich lichaem Iesu Christi verandert ware: maer men moet bekennen, dat het teecken des sacraments, het welck men misbruycckt en is niet tgenē dat daer betrek-kent wort.

* Siet de Cau-telē vāder mil-sen int. 21. cap.

F Aengesien dat de wormen, Muyzen, spinnenkoppen, ende andere gediertene, eten v verandert broot, het vanden Papiwelck lange bewaert ofte gehouden ywelende bederft. Isten soude vele ende verrot van hem seluen: waer door me opentlyck langher onder mercken can, dat alsulcken teecken des sacraments en is houden ende niet rghene datter beteekent wort. D'welck is te segghen, dat het broot het welck een teecken is (gelyck geweest heb opentlyck genoech hier vooren bewezen is, ende gheben, hadden sy lyck de heere Iesus seluete gewilt heeft) en ca ghetu. wysselyck cū-sips verandert ofte ghetranubstantieert worden in syn men dissimulatuerlyck lichaem. Wat het soude een groote afgryse leren ende verlycke blasphemie syn, dat het lichaem ons heeren Iesu berghen de be Christi soude de verrottinghe onderworpen syn ende derfelyckheyd den taden vanden beesten. Waer wt volghen soude, dat en jaamerlycke de heere Iesus Christus van minder macht souden overworpinnen dan de gaden en afgoden vande beydenen. Want ge desclfs, en sy hen belchermden ende spraken door de cunste van om tselue te den ghenen, die welcke door een rechtyerdich ordeel doent, soo en be godts, heeft de arme weert verblint, de selue doende hoorden sijt geloouen een alsulcke transubstantiatie nyeuwelyck niet te beware, in synen winckel gesmeet. Nu de kercke Godts on in buslen, maer derwesen synde door den Heylighen gheet ghcloost godt heeft dat welbetet. Te wetene, dat onse heere Iesus Christus is laten geschien vanden dooden opgestaen njer meer der door onderworpen welsende. Wat hy is geglosificeert ende groot *Act. 1.a.9, gemaect, tonsterfelyck, en onbederffelyck, sittende nu Mar. 16.b.19. ter tyt ter rechter hant Godts syns vaders, vande welcke †Psal. 16.21. hy niet neder cōmen en sal tot dat hy sal comen oordeelen de leuende en dooden, om een yegelyck te gheuen na syn werckē. Alidan sal hy grouwelyck straffen, de corrigieunders ende verualschers van syn Woordt:

Den Paus.

V A N D E N P O U S

wesende vernield ende verdoruē ofte vreesse-
lyckē gheknaecht:ende indien de worm ghe-
heel gheuonden wordt , dat hy sy verbrant :
Siet de Caute- Maer indie datter noch yet resteert van het
len väder mis- lichaē Iesu Christi, dat niet seer vreeselycke
Scn. 23. Cap. geknaecht ē sy,het is veel sekerder dat het ge-
nomen sy en gheten wordde:nochtans soude
tselue seer vreeselyck geknaecht sijn, verdor-
uen en vernield door eenich gewormte ofte
verrottinge dat tselue terstot verbrat worde,
ende datmen de heylige asschen daer af met
reuerētie legge en beware onder de reliquien.
Sulcke is onse heylige ordonnantie ende ge-
bot de welcke wy willen onderhouden te
wordden opde straffe van excommunicatie:
ghelyck wy wel breeder geordonneret ende
gedecreteert hebben int selue Concilie,ende
doen scryuen inden titel *De consecrat. dist. 2.*
ende noch breeder ende opentlycker, inde
Cautelen (dat is waerschouwingen) van onse
heylige Misze. Int xix. xx. xxi . xxii. xxiii.
Capittel.

De consecr.

dist. 2.

G Hc

de welcke hebben verandert ende ter neder geworpen
de instellinghe ende d'oprechit wesen van syn heylige
Sacramenten. Daeren bouen de quaet sprekentheyt vā.
onse tegenpartie is te seer boos tegens ons, de welcke
ons onrechtelyck beschuldigen seggende dat wy vā de
moghentheyt godts twyfelen: ende ontkennen dat hy
niet en vermach te veranderen het broot int Lichaem
syns loons I Z S V C H R I S T I. Maer in dit artycel
ende verschil vanden nachmale, en vermeten wy niet
te disputeren vāde moghentheyt godts: de welcke wy
gheloouen en belyden te syne sonder eynde ende cm-
begrypelyck. Want hier in is alleenlyck ons gheschil:
Dat dē wille godts is sulcx als syn heylich woordt ge-
tuycht: door de welcke wy betuyghen opentlyck dat
wy ontfanghen ende eten door het ghelooue en ghe-
stelyck het vwarachtich lichaem en dierbaer bloet Iesu
Christi: het welcke wy bekennen onuerdersfelyck te
syne, gheenssins onderworpen den wormen noch met
den viere verbrant te syne, het welck euwelyck is be-
reyt allen den ghenen die alsoo blasphemieren tegens
onsen Heert Iesum Christum.

De wille ende
macht godts, ē
discorderen nē
mermeer godt
die vermach
alle dinghen
als almachtich
maer hy en
wilt niet ge-
bruycken syn
volcommen
macht tegens
igene dat hy
alreede heeft
beloeft, wang
hyt soo wilt
ende beueelt,
want Godt
en contrarieert
hē seluen niet.

C.ij.

Vanden

Den Paus.

Vanden eenighen Middelaer.

Daer wt soude
volghen, dat de
creaturen sou-
den kēders der
herten syn, het
welck valsch
is, want daer
en is maer een
Godt alleen
een kēder der
Secreten vādē
menschen ende
proeuet de her
dat hy alleen
synde niet afgeseyt
ofte syn bes-
ten en nieten.
Psal. 7.b.10.
I Para. 26.a.9
Iere. 11. c. 20.
& 17. b. 10.
& 20.b. 12.

Rom. 8.c. 27. nemmermeer den heylighen, want heur ver
Apo. 2.c. 23. verdiensten, syn van grooter cracht ende
weerden

GEt is gheordōneert en gedecreeert by
dē hoogen bislchop, het hooft vā onse
moeder de heylige kercke, dat niet alleene Ies
Jesus Christ⁹ is onse middelaer:maer oock de
Maghet Maria, en alle de heyligē die indē he
mel syn. En daerōme behoortsmen indē noot
te biddē en aenteroepen : als onse middelaers
en aduocaten tusschē godt en ons. want door
heur gebeden en verdiensten, wy den hemel
mogen vercrygen. De ghene die by eenigen
Prince yet te doene heeft, die addressert hem
eerst aen yemāden vā synen huyse oft houe,
om syn woort voor hem te voeren, tē cynde
gheerte hem gevveyghert en worde. Ende
alsoo de Maghet Maria onse voorsprakersle
en alle de heylighen vāde hemel, voeren ons
woort tot godt, biddēde den selue voor tgenc
dat ons van noode is, ende Godt en ontseyt

Vanden Eenighen

Middelaer.

19 De Apostelen.

Daer is een g o d t ende een middelaer Godts en der mēschen, Iesus Christus de mensche. Wy hebben Iesum Christum eenen rechtveerdigen voortbidder by den vader, ende hy is de versoeninghe voor onse sonden.

Dat en is de kercke Godts niet, de welcke herne-
mēde ende veranderende syn woort, haer niet
te vreden en hout met de macht van eenen aduocaet en
middelaer Iesum Christū eenich Godt ondersoeker vā
allen herten. Aengesien de Apostelen, ende de gantsch
kercke na hen hebben versmaet alle andere aduocaten
ende Middelaers, hen te vreden houdende met dē eeni-
ghen **I E S V C H R I S T O**, de welcke voor ons bidt,
gelyck opentlyck de Schrifture betuyght: ende gelyck
men mercken mach vvt tghene dat de Doctooren van-
de kercke daer af geschreuen hebben. Ende om dat
wy dit artikel in corte moetē begrypen, Sinte Ambro-
sius voert het woort voor de gantsche kercke seggen-
de aldus: Men heeft voor een gemeen costume te ge-
bruycken een arme excuse, als men seyt, datmē door de
selue mach gaen tot Godt, soo ende gelyckmen door
Grauen ende Princen men comt tot den Coninghen.
Nu wel aen, iſſer wel een mēſche soo wytſinnich en ſoo
onnachsamich van syn ſalicheyt die de eere van eenen
Coninck toſcrysſt, eenen Graue ofte Prince? Gheremert
dat indien men ſommighe vonde die ſulcx dorſdē ſeg-
gen, syn te rechte gecondamneert, als tegens de Maiest.
midaen te hebbene. Ende dese en houden niet voor
midaen te hebbene: alſulcke die de eere vāden name

C.ijj.

Godus

1. Tim. 2. 2. 5.

Gal. 3 b 19. 20

Heb. 9. b. 15.

1. Ioa. 2. 2. 1. 2.

1. Ioa. 14. 2. 6.

& 16. c. 2. 6.

1. Ioā. 2. 2. 1.

1. Tim. 2. 2. 5.

Heb. 7. c. 2. 4.

& 9. b. 15.

Gal. 3. b. 19.

Rom. 8. d. 3. 4.

S. Ambr. opde

Epi. totten Ro.

1. cap.

S. Augu. opt. 1.

epi. vā ſint fan

trac. 1. & 2. c. 15

tegēs Parmen.

int. 2. & 6. lib.

cap. 8. ende in

syn quinqua-

ge. P'al. 9. 4.

& 10. 8.

Den Paus.

Merckr.

So wie dat
selde wille sie
henghebet van
sint Clauie,
selt seer sunder
lyck en weer-
dich vinden
tselue van buy-
ten te leeren,
om behuet te
voordē vā de
vysdaechiche
tōsse.

weerden waerome sulcx doende, wy en cūne
nemmermeer gemissen: als geschreuen staet
inden titelle, *De reliquijs et venerat. sanct* ende
in vele meer andere passagien vā het heyligh
recht vande Canones. Ia het gebet selue van
my'n heere sinte Gelaude, is seer sunderlinge
ende godt aengenaem: na de gebeden vande
Maghet Maria onse principale voorspra-
kerisse. Gelyck dat oock noch breeder blyckt
in onsen Misboeck van Parys, daer aldus
geschreuen staet inde prose der Missen van
de bootschap Marie.

V Veest ghegroet der maechden eer en lof.
Middelaresse der menschen.

Voortbrengersse der salicheyt.

Item Inde prose van die ontfankenisse wert
dit ghesonghen.

Ghy syt een seker hope der ellendighen.

V V arachtelyck moeder der weesen.

Ghy syt die verlichtinghe der verdruckten.

Medecyne der crancen.

Ghy syt aen allen alles.

Item in die prose des lofsancks van Maria
die soo beghint. *Maria praeconio. &c.*

O salighe baermoeder.

Die daer versoent onse misdaden.

Door v moeders recht, wilt ghebieden

Den verlosser. &c.

Ick

Godts toeſchryuen den creaturen oſte ſchepselen, ende verlatende den heere, aenbidden de ghenc die dienaers met heur syn : als oſt Godt te dienen yet meer waer. Want om dier ſaken vercrychtmen toeganck totte Coninck, door middele vanden Grauen ende Princen : gemerct dat de Coninck is een mensche, ende niet wel en weet in wy van syn onderſaten hy hem behoort te betrouwēn. Maer om te winnen de gunſte Gods wiſen niet verholen en is : Als kennende alle des menschen werken men nyemāts gunſte van noode en heeft om ſyn ſupplicatie ouer te gheuen: Maer is wel van noode een ootmoedich en verlieghen herte. Dit is tghene dat deſe heylige man gescreuen heeft, met het welcke vele Doctoren vander kercke ouer een comen, ſegghende, dat het blaſphemie is te hebben een ander voorsprake oſte middelaer daē den eenighen Icſum Christū. Indien yemant daer aen twyſfelt : Die leſe tgene ſy op deſer materien geschreuen hebben, ende in ſunderheyt. Sint Augustin ende ſinte Chrysostomus, die welcke ſeggen S. Augustin int openlyck dat hoe wel wy ſyn vol aller boosheyt, arme boeck vande ende miserable ſondaers. Nochtans en is ons gheenē warachtige te anderen beschermer oſte voorsprake noodich dan al ligie int leſte. leen de heere i s s v s door den welcken alleen onſe cap. cī op S. Iā bedea voor godt aengēnaem ſyn. Sint Augustin⁹ leeft tract a3. ca. 5. ons de Heylighen te eerēn, als ſchepsels eade weer- en vande ſtadt

C.iiij.

dighe godts in. 10.c.

28. boeck int 27.ca. en inde boeck vā de beſorghinge der dooden ca. 13. S. Epiph. int. 3. boeck inde. 2. cōment. ende tegens de Colliridiens, en int. 3. boeck tom. 2. hærel. 75. S. Chrysost. in ſyn cauolumiect boeck op ſint Math. int. 23.cap.hom. 2. Sinte Hieron. inde Comment. op Ezech. int. 16. Cap. Historia Ecclesiastica int. 4. boeck int. 15. Cap.

Ick Iohannes Geron, en wille gheenſins
Scholier en afgaen tghene dat iek geschreuen hebbe, in
heeft niet ſeer myn eerſte deel vande ondervraghinge ofte
qualyck ghe- examinatie vāde leeringen, ſeggende alſoo de
leert in lyn ſcritte waerheyt ſoude alsoo valt syn, dat ee-
ſchole wātmē nich ſlecht mensche vā gheender auſtoriteyt
daer ſtercke- ſoude moghe ſoo excellentlyck onderwelen
lyck ſuſtineert ſyn inde heylige ſcripture, datmen eer ſoude
dat de Paus vā Roomen is an behooren te geloouen na ſyn geuoelen in ſa-
ſtrafelyck en- ken vā onderwyſinge, dan aende geleertheyt
den en mach niet dolen. Een des Paus. Want het is claer, datmen eer dē E-
hoere van een uangelio behoort gelooue te gheuen, dā den
Paus. Indien dā fulcke mensche leert oft on-
Hildebrandus detwyſt eenighe waerheyt begrepen int Euā
dē roouenaer: gelio, daer den Paus fulcx niet en ſoude cun-
Eenē Silueſter nen, ofte ſoude moghen grootelycx dolen:
dē. 2. een swart ſoo is dan claerlyck ofte blyckelyck genoech
conſtenaer: een wiens geuoelen men behoort voor te stellen.
ander die hieſt Ende ofte gebeurde datmen eenen generalen
dat de ſielen raet oft Cōcile hielde inden welcken alſulc-
ſyn ſterfelyck Waer door mē ken wel geleerde man iegenwoordich ware
mach mercken indien dēn meeſten deel afweke door quaet-
oft de Pauten heyt ofte onwetentheyt tegens het euāgelio,
niet en mogen alſulcke leecke mensche ſoude hem mogen te
dolen. geniſtellen inden ſeluen generaelen raet. Dit
is oock geaprobeert door den Canō Pudens
da. 24. queſt. 1. et in canon Sy papa. diſt. 40.

diche vaten, sonder hen yet tocteschryuen van tgene dat den heere alleene toebehoort. Seggende, dat wy in gheenederley manieren en behooien aentebidden de heyligen die inden hemel syn, ghemerckt sy onse heren niet en cuunen kennen, ende gheen kennisse van onse werken en hebben: Ten anderen om dat het ommoghelyck is den leuenden eenichsins te helpen, want sy niet en weten warmen hier in dit leuen doet. Waer om hy seyt veruolghende syn propoest, Datmen gheen kercken, altaren, noch eenighe andere saken den heylighen en behoort toe te eyghenen ofte maken Aengesien wy door de selue niet salich en moghen ghemaeest worden int generael. Ghelyck wy maer eenen ceuwighen Godt en hebben, syn eere gheenen anderen gheuende, soo en hebben wy maer eenen ee-nighen salichmaker middelaer ende voorsprake Iesum Christum: door den welcken wy hebbea ende vercry-ghen alle dat ons van noode is.

C.v. Van

Den Paus.

Van het Vagheuier.

Mahomet in
syn Alchoram
belyds het va-
gueuier als de
Paus doet, ge-
merckt sy alle
beyde accorde
rea in dit ge-
looue, soo en scrifture ons getuycht van vier weghen.
En sullen alle
beyde gelycke
loon ontgaen.

HO Nse moeder de heylighē kercke en
twyfelt niet daer en is een vier, gehetē
het vagheuier tytelyck bernēde. welck suyuert
ende afwist de sonden, vāde welcke de schult
alleen is vergheuen ende niet de straffe. Een
yeghelyck sy dan versekert, dat de heylighē
looue, soo en scrifture ons getuycht van vier weghen. Te
moertmen niet wetene het Paradys, de helle, vagheuier, ende
twyffelen sy het voor gheboecht vander helle, ghenaeamt
Limbus. Soo wie dese vier plaatzen niet en
ghelooft die en sal niet ontgaen de straffe
vanden seluen, want sinte Paulus een seer
groote getuyghe der waerheyt en heeft ons
niet willen verborghen dit secreet, seggende,
dat

Van het Vagheuier.

22 De Apostelen.

Voorwaer, voorwaer, segghe ick vlieden dat die
syn woort hoort ende gheloont inden ghenen
die my ghesonden heeft, die heeft het eeuwiche leuen,
ende en comt niet inde verdoemenisse maer is van den
doot doorghedaen in hct leuen. Wy hebben verlos-
singhe door syn bloet vergheuinghe der sonden, heb-
bende alle dinghe tot hem vereenicht, versoenede door
het bloet van Gruyce desseleuen, door hem seluen, alle
dinghen die daer syn soopder aerden als inde hemel-
len. Godt heeft synen soone gesonden om een versoe-
ninghe voor onse sonden te syne, die ons lieff gehad Apoca. 1. a. 5.
heeft ende gewasschen vande sonden in synen bloede.

Ian. 5. c. 24.

Coll. 1. b. 14.

I. Ioa. 4. a. 10.

Apoca. 1. a. 5.

De Apostelen.

H**D**E warachtige en getrouwde kercke Jesu Chri-
sti, kēt en verstaet syn woort: de wēlcke maer en
getuycht van tweē weghen, te wetene, yanden hemel
ende vander hellen, ende soowie der meer versiert, en
sal inde gocheyt der seluer niet in gaen. Want wy en
belyden noch en gelouuen anders gheen vagheuier dā
alleen het dierbaer bloet van onsen Heere ende salich-
maker Jesu Christo, de wēlcke door hem seluen is ge-
weest de afwassinghe van onse sonden, ende door syn
bloet hebben wy verlossinghe ende volle vergeuinghe
der seluer. Want die ons lieff gehad heest, heeft ons van
de seluer gewasschen ende gereynicht geheelyck, ge-
sonden wēlende van Godt synen vader om te wesen
een voldoeninge voor alle onse sondē. Ende aengaende
het ghene dat sinte Paul⁹ leydt, dat een yegelycx werck
byden viere geproeft sal worden: Dat vier is valſche-
lyck

Mat. 25. d. 32.

vlg; in finein

Mar. 7. b. 14.

15.

Heb. 9. b. 12.

14. et 10. b. 10

Collo. 1. b. 14.

Apoca. 1. a. 5.

I. Ioa. 1. a. 7.

& 2. a. 2.

Ephe. 1. a. 7.

I. Pet. 1. b. 19.

I. Cor. 3. b. 13.

Den Paus.

V A N H E T

2. Cor. 3.b. 13. dat het vier sal proeven de werken van eenen yegelycken, ende dat hy behouden sal
Psal. 48.b. 16. 1. Pet. 1.a. 7. & worden door het vier.

4.b. 12.

Desen weerdighen meester Raymōdt was sooo wel gestil leert inde heylige Schrifture, dat hy anders niet en weet te allegeren dā syn Canons ende ge-

saia. 1.b. 18.

&. 43. c. 25.

Mich. 7.b. 18. Ioan. 3.b. 16. 17. & 5.c. 24. Roma. 5. a. 8. & 8.d. 32. 3. Ioa. 1.a. 7. & 2.a. 2. &c. 4.a. 9. Heb. 9.b. 12. Daer ghelyct is, dat het bloet Iesu Christi is een geheele ende volcomen reyninghe, voldoeninge ende vergheuinghe van alle onsen sonden de welcke Godt heeft ons gantschelyck ende niet half vergheuen ter lieden van synen soone

I E S U C H R I S T I.

Ick Raymondt, Predicher vande Pausse kercke, en wil my gheensins tegenstellen dē ghelooue van het Vagheuier. Nochtans jck geloooue vastelyck sonder twyfelen, dat godt de sonden niet en vergheeft tē haluen. Maer door syn gracie ofte genade vergheeft hyse heel oft niet. Ick en seyge sulcx vā my seluen niet, want het staet gescreuen ende geapprobēert door de heylige Canons ghelyck de wt. legginghe vande selue betuyghen, opt artyschur. Maer kel *Maiores causas de baptismo & eius effectu extra*. Daer geschreuen staet, dat de goet heyt Godts niet en vergheeft ten haluen. Want alsmen voor Godt comt met weenen ende tranen by vergheeft het al oft niet.

I Wy heb-

lyck verstaen ende genomen voor het Vaghewier, want de Apostel aldaer spreekt van het vier der tribulatie, Cruys ende veruolghinge van deser weereelt: door de welcke de heere beproeft de syne, ende dat dit soo is, Sinte Augustinus leyt dese passagie oste materie ghe- Sint August. in trouwelyck wie in diuerse plaatse, daer hy seyt. Som- synen Euchr. migh gheloouen dat de ghene die Godts naem niet tot Lauren. int verlaten en hebben, en die in syn kercke gheroop syn, 28. Capit. en ende niet afgeleedē en syn geweest door eenighe tvee int. 21. boek dracht oste ketterie: dat in wat sonden dat sy gheleeft vande stadt hebben, de welcke sy door penitentie niet vvt gedaen Godts ca. 36. noch door aelmissen afgemocht en hebben: Maer sul. en in syn trac- len inde selue daghelycx voortsguaren hebben totten taet vāgelooue lesten dach heurs leuens, sullen behouden ende ghe- en vande weis salueret wordē door het vier. Hoe wel dat na de groot ken. cap. 16. te van heure sonden, dat vier sal langhuetich syo, ende niet eeuwighelyck. Maer ick laet my duncken, dat die Dieghelooue sulcx gelooouen (ende nochtans vande Christene kercke een vagheuier syn) syn bedroghen door een menschelycke goerwil- syn bedrogen licheyt. Want de heylige scripture indien men de selue door een mé- wel ondersoectt, seyt wel anders. Siet hoe ende in schelyck goer- wat manieren desen heylige Dofstoor seyt, dat de willicheyt niet ghene die dit versierde Vaghewier tegens het woordt verstaende de Godts gheloouen syn bedroghen door een mensche- heylige scrif- lycke goergunsticheyt.

I Wy maer en ghe-
uen ghetuygenisse, dan van de volcommen suyueringhe, gedacn door
het dierbaer bloet 1854 C H R I S T I alleca,

I Wy hebben dry clare getuyghenissen in de scripture die ons seker maken van het vageuier. Eerst also geschreuen staet vāden geuanghen de welcke niet veraccoerdeert wēfende met syn tegenpartie, en behoort wter ter geuanckenisse niet te gaen totter tyt toe dat hy geheelyck voldaen heeft. Het welcke anderssins niet en behoort verstaen te wordē dan vande geuangenis des vagheuiers: int welcke mē volcomē voldoeninge doen moet aleer men daer wt cōmen mach. Dat meer is, de sonde teghens dē heyligen gheest en is tot gheenen tyde vergeuē noch in dese weereelt, noch in daidere: waer wt volcht datter eenighe vergheuinghe der sonden hier naemaelis. Eyntelyck, het autentyck boeck der Machabeen scyt, dat het een heylige ende salighe gedachtenisse is voor den dooden te bidden, ten eynde sy verlost worden van haer sonden. Siet hoe het vagheuier is goddelyck geapprobeert door langhe gewoonte aengenomē in õse moeder de heylige kercke. Waer om tselue wel ouermerkt, mē behoort gheen slins te twyselen. Maer god te bidden dat Roome. Maer die wylen godts op dese weereelt voorsotte geacht en draghen haer looren in die muelens niet. Want de Muelder heeft een iete quade fame van een dief te sync.

Mat. 5.c. 26.**Luc. 12.f. 58.****Prouer. 25.a. 8****Syrach. 8.a. 1.****Mat. 12.d. 32.****44.****2. Mach. 12.c.**

Siet hier een
Middele sacer
sublyck ge-
vonden om
twater te doen
comen totten
Muelens van

Roome. Maer die wylen godts op dese weereelt voorsotte geacht en draghen haer looren in die muelens niet. Want de Muelder heeft een iete quade fame van een dief te sync.

I Wy lesen dat Satan comende inde wildernisse om Jesum Christum te tempteren hem voorhielt sekere getuyghenissen vpter heylighet scripture, de selue valschelyck wtleggende om hem te verleyden. Maer hy die soo wel antwoorde, heeft ons geleert in Iyneh name te antvoorden, ende getuyghenisste van onsen gelooude te gheuen allen ende eenen yegelycken die ons daer na vrachten sullen. Waer door wy leggen dat dese passagie vanden geuangene die niet en wilt overcomen met syn partie, wordt vande versoeninghe ende vereenighe verstaen, de welcke behoort te syne tuschen den ghenen die in proces staen : ende op sulcke wyle S. Chrys. super hebbent tielue wtgeleyt de heylige Doctoren, sonder Mat.ca.5. hoevenich vermaen te maken van het vagheuier te wetene, mcl.10. Ambrosius, Chrysostomus, Hilarius ende Theophylactus. Aengaende de text de welcke luyt vande sonden in ophilactus. in den heylighen gheest. Sinte Chrysostomus heeft het haer lieder Ca selue soo wtgeleyt, segghende, Aegesien alwelcke sonden nons. v niet vergeuechlyck en is, soo suldy daer af syvaerlyck gestraft worden soo wel hier in dit leuen als in dandere. Het is dan onnuttelyck een Vagheuier te versieren van alwelcken getuyghenisse het welcke alleenlyck luyt oft spreeckt vande vergheuinghe vande misdaet ende niet vande straffe. Ende v liedien vagheuier, is alleenlyck versiert voor de straffe. Her boeck vanden int. 38. boeck Machabeen en is niet geaprobeert noch aengenoomen cap. 17. ende onder het Canon vande Hebreen, want het is onder het in syn Can. dijghetal vande Apocryphen. Gelyck de heylige doctoren, Gregorius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, met het Ccilium den brief acn Cheromac. ende in syn voorsprake vande proverb. ende inde prologue acn Galeatus.

Mat. 4.1.6.

1. Pet. 3.b. 15.

Sint Ambr. op

sint Luc. ca. 12

Mat. 5.c. 26.

S. Chrysost. op

Math. cap. 12.

Hemel. 24.

S. Greg. op sint

Iob. cap. 19. en

in syn Morale

cap. 17. ende

in syn Can. di-

stinct. 14.

S. Hieron. in-

cilium den brief acn

dat hy ons wil salueren door dit heyligh **V**a-
gheuier, vante wellecke wy wel haest sullen
verlost syn door het celebreren van onse seer
heylige Missen, Gebeden, Laergetyden, Offe-
ren, Vigilien, Geboden, en Almoessen. Amē,

H.E.T. CONCILIVM VAN
TOLEDE.

Men behoort
dit heyligh eō-
ciliū onderda-
nich te syn ge-
meret het ge-
biedt naer.

Godts woort.

De gebeden
dan ouer de
dooden syn y-
dele ende bn-
nutte ende al-
soo ghefödeert
in sondē, want
vā alle onnutte

Niet tegenstaende tgene bouen geseyt. wy
versamelt int Concilie van Tolede heb-
ben gheordonneert ende gestelt dese tegen-
woordige ordonancie, de welckewillen sterc-
kelyck ende vastelyck onderhouden te wor-
den ten eeuwighen dagen. Dat is, dat wy be-
uelen, dat de ghene die door de goddelycko
roeping van dit leuen scheyden ter aerden
gedraghen worden, alleenlyck metten psal-
men ende tgesanck vanden ghenen diese sin-
ghen, want wy geheelyck verbieden sulcken
gebeden van begraffenisse gelyckmen ghe-
woonlyck is ouer de doodē te singhen. Dat
vā alle onnutte het genoech sy dan datmen de lichamen der
woordē salmē Christenen gheue den dienst vāt goddelyck
rekeninge ge- gesanck, inde hope vāde verry singe. Dit staet
uen voor godt bescreuen int 3.22. en 23. cap. vant tselue Cō-
cilium van Tolede ende oock ghedecreteert
int decreet van Gratianus.

Ick.

sium van Laodicen, en bekennen de selue voor gheen ^{het Conciliū}
 autenticque boeckē, noch oock van gheender auctoritē
 teyt weseē om eenige sake te approbeerē, die in twist ^{van Laodicea} cap 50.
 is. Ia dat meer is, indien men wel onderloest de key-
 liche schrifturen men sal beuinden dat het vier van de
 Vaghcuier is gesmeet geweest in Satans winckel, de
 welcke alle syn macht daer toe keert éde went om tot
 niet te docne, de groote cracht ende verdiēste des dier-
 baren bloets ^{I H S U C H R I S T I}, Ende dat het soo is
 de oude doctoren hebbent betuycht door hen wtleg- ^{Sinte Augu-}
 ghinge, gheen vermaen makende van alsulcken Vaghe syn. 18. boeck
 uier: maer hebben geheelyck contrarie geschreuen ende vande stadt
 geleert. Sunderlinghe sinte Augustinus scriyuende aen Godts. ca. 36.
 dc Macedonias inde Epist. 54. seyt alsoo daer en is Ende int. 2.
 gheen ander plaets om dleuen en de maniere te corri- ^{boeck vande}
 geren ende beteren dan in dit leuen: want na tselue sal christene lee-
 een yegelyck ontfanghen het ghene hy alreede sal heb- ^{ringhe,}
 ben verworue op dese werelt. De bermherticheyt godts ^{Sapien. 3.2.9.}
 comt te hulpe den ghenen die penitentie doen. Maer &c. 4.b.15.
 in den toecomende tyden, en profiteert de penitentie ^{S. Ambros. van}
 niet. Ende int. 13. boeck vande stadt Godts int. 9. cap. duccht vander
 seyt alsoo de sielen vande rechtweerdighe gescheyden doot. Tom. 1,
 wtten lyue syn in ruste, en men behooft daerat gheens- ^{cap. 2.}
 sins te twyffelen. Maer die sielen vanden ongherech-
 tighen syn gestraft, totter iyt toe dat de lichamen vande
 selue verrylen sullen totten eeuwighen leuen ende vāde
 dese, totter eeuwigher doot. Sinte Cyprianus en is van ^{S. Cyprian int}
 gheen contrarie opinie geweest, daer hy seyt. Men be- ^{Sermo on}
 hoort niet te meynen dat de doot vāden ongerechtighe de doot,
 sy van alsulcke maniere ooste cōditie als die vande recht
 weerdighe. De goede syn geroepen tot troost en ruste:
 D.j. spds

Den Paus.

Delen is Cay-
phas ghelyck,
die welck seer
wel sprack,
maer niet wt
hem seluen.

VAN HET VAGHEVIER.

Ick Panorme Cardinael van Roomen,
en wille my niet stellen teghens de Paus-
lycke Ordonnantien . Nochtans in saken
aengaende den ghelooue, de Sententie van
een weerlyck mensche behoort meer geacht
te syne dā het seggen ofte Sētentie des Paus,
in dien syn segghen betuyghelycker is door
betere bewy singhe vanden nyeuwen ende
ouwen Testamente, dan het segghen
des Paus. Ghelyck ick beschre-
uen hebbe opt Capittele,
*Significasti extra
de electis.*

Vande

ende de ongherechtige tot straffe ende pyne. Terskont wordt den ghorechtigien vrydom ghegeuen , ende den ongherechtighen pyne ende tormenten. Dat meer is, dese heylige Doctooren Ambrosius, Hieronymus, S.Hiero. ad Ga ende Chrysostomus, niet teghenlykende den voor- la.ca.6. & sup. gaenden : syn al van eenen sin met Sint Epiphanius, Elai ca. 65. & segghende, Daer en is Vasten, Aelmosien, Penitentie, in. 7. Tom. de Ghorechticheyt, Goet noch quaet, het welck helpen Eccle cap. 9. ofte schaden mach na de doot. Want alsdan en salder S.Eiphi.int. 2. gheen placie van penitentie meer syn , noch gheen boeck tom. 1. voldoeninghe. Dit is ighene dat de getrouwye kercke Hæresia. 59. op met hare goede Doctooren ghelooft , den welcken de gesangen. men groot onghelyck ende iniurie doet, de selue te S.Cyprianus te condemneren als Ketterschis ende als veruloeckt . gens Demetr. Dat en is niet den Santen gheert vanden seluen men tract. 1. ghedachtenisse heeft om die na te doen ende te vol- Sint Chrysost. ghen . Waeromme dan om te besluyten : het Concilie int. 2. termoen van Tolede cau ghetuyghen ; oft wy qualyck van Lazarus. doen te verworpen de ghebeden voor de doode. Want het dat selue verbiet als on- nut ende sonder vruchte versiert,

D.J.

Van-

Den Paus.

Vande Biechte tot Godt.

De papistische
priester is een
stadhouder
van dien godt,
ten voor Godt ende den mensche een prie-
daer af S. Pau-
lus spreekt.
2. Cor. 4. 2. 2.

Den Paus is
meerder dan
syn Bisshop-

K Nse heylige vader de Paus, belast en
beueelt eenen yeghelyck wefende in
verstādelyckē ouerdom, hē te biech-
tere wefende synen stadhoudere, alle syne
sondē soo wel secrete als opēbare, met goede
deuotie ende leetwesen, ende dat tē minsten
eenmael tiaers. Anderssins, soo vercleert onse
vorseyde heylighen vader als ketters en scha-
delycke, alle de wederspaninghe ende onge-
hoorsame van dit syn iegenwoordich ghebot
ende ordōnancie, by de welcke hy reserueert
tot synen Heylighen Apostolischen Stoel,
sommighe groote ende afgryfelycke sonden
om die by hem bekent ende geabsoluteert te
wordene deur syne auctoriteyt ende macht
alleene, meer dan de bisshoppen. Ende den
Bisshoppen reserueert meerder kennisse
ende

Vande biechte tot Godt.¹⁷ De Apostelen.

I Ck hebbe v kenlyck gemaect myn sonden, ende en
hebbe myn misdaet niet verswegen: Ick sprack, ick Psal. 32.2.5.
wil de heere myn ouertredinghe bekennen: doen ver-
gaefdy my de misdaet myner sonden. Ick hebbe ghe-
sondicht teges v alleen, ende hebbe quaet gedaen voer
v. O Godt weest my sondae genadich, de wwelcke is
neder gegaen gerechtweerdight in syn huys. Luc. 1.13. 13.

K D E heylige Scripture bewyst ons claelryck ge-
nnoch, dat te biechten teghens de meniche is
gheensins nootelyck, ende dien volghende dat sulcke a.Psal. 32.2.5. &c
biechte is versiert ende gevonden bouen Godts ghe- & 51.2. 4.5.
bot, a den wwelcken wy alleen onse sondē belydē moe- Luc. 18. b. 13.
ten. Ghelyck Christus claelryck seyt by S. Matheū. b & 15.c. 21.
Comt tot my alle die vermoyt ende beladen syt, ende Job. 13.b. 15.
ick sal v verquicken. Neemt myn iock op.v.&c.Hy en b Mat. 11 c. 28
seyt niet, Gaet tot de priester ende seght hem v sonden
in syn ooren, gemerckt wy teghens hem alleen, ende
syn heylige gheboden sondighen. c Sint Jacob seyt e Jacob. 5.b. 16
wel belyt deen den anderen uwē sonden. Maer is te
werene ofte de Priesteren van den Paus hen met sulcke
naem heeten deen den anderen? De ghene die niet ge-
heel blint en syn mercken wel dat fint Jacob in dit psal Hist. tripar. ins
fagie spreekt vande versoeninghe met synen naesten. 9. boeck ca. 25
Ghelyck sinte Paulus dat seer wel verstaen heeft, daer
hy seyt verdraghende deen den anderen, ende verghe- Collo. 3.b. 13.
uende malcanderen indien deen questie metten anderē
heeft. Ghelyck Christus v vergeuen heeft, doe toock soo
van gelycken. Dat meer is, men weet wel dat de oor-
D.ijj. biechte

Den Paus.

pen, en de bil-choppen meer-der dan heur Priesters, ende men keatche all te samis aen heur vruchten.

Mat. 7 b. 20.

Men leest niet dat Iesus Christus oyt yemā den bedwongē heeft in hem te gelouuen oft voor hem te biechten, syn Apostelen en hebben oock van gelycken niet gedaen.

* Ieghens de Psalmaist Da-uit t. 19 b. 13.
14. 15.

V A N D E BIECHTE
ende absolutie van sonden dan den slechten ende sumpelen priesterē , de welcke man der van machte syn, ghelyck tielue brerder begrepen staet ende beschreuen inde heyligh Decreten ende Canones, ende sonderlinghe int Cap pitele, *Omis utriusque sexus de paenitentia & remissione extra.* daer en bouen, een yeghelyck Bisschop ende Pastoor behoort te bedwinghen tea minsten alle iaer eens te Paeschen, alle syne inghesetene onder syn prochie, hen te verhooonen voor hen ofte heuren stedehouders ofte vicari sen, om volcomens geheele ende generaele Biechte te doenē van alle haer sonden soo secrete als openbare. * Daer na hen optelegghen ofte beuelen alsulcke primitie ende voldoeninghe als sy beuinden sullen hen niet ende nootelyck te syne : tot Salicheyt van heursleder sielen. Anderssins, oft het gheuiel dat die Ingheseteijen van al- sulcke Prochie niet en wilden ghehoorrich wesen heuren Prelaten: Onse moeder de Heyliche kerkē wilt, dat sulcke sullen veriaercht ende gheexcommuni eert wordden, ghelyck Iudas, ghemerckt sy niet en hebben willen doen achtervol ghende

biechte by den menschen inghestelt, welsende sonder Het is maer Godts woordt, heeft in gebruyck geweest tot Cōstan- omrent dry tinspele totter tyt toe dat sy oorsake gegeuen heeft van hondert iacren hoererie, doen wertse te niet gedaen en verworpen by dat de Paus van Nectarius bisschop vander seluer plaetse, ende dat meer Roomen be- is. Ghelyck de Historien beschryuen voor de tyden dwongē hoeft des Paus Innocentius de derde, en wasmen ghecaſſins de Papisten he gehouden te biechten aende oore des Priesters. Waer- aende oore te om sonder langher te staen op menschen wy en wil- biechten, want len maer ons sonden belyden dan aen eenen G O D T, ten tyden van want de Apostelen ende de Ganſche kercke na beur, en Paus Innocen- hebben noyt anders ghedaen: ghelyck vele Heyliche tius de. 3. oft Doctooren daer af ghetuyghenisſe gheuen, Ende ion - een luttel tyd derlinghe * Sinte Augustinus, segghende alsoo, wat te vooren, en hebbe ick dan te doene metten Menschen dat sy wasmen niet myn biecht hooren al oft sy myn crancheit souden gehoudē voor gheneſen? Het is een gheslachte ſeer curieux om eens den Papen te anders leuen te kennen, ende traech om heur ſelfs te biechē ontrēt beteren. Waer om begheeret ly te hooren wie ghy den iare. 1200 syt ghemeret fy van v niet en wille hooren hoeda- nich ly syn. † Sinte Chrysostomus en heeft cock boeck vande niet traech gheweest ons clærlycken genoech waer te ſchouwen, ten eynde wy ons conſcientien niet stellen en ſouden in alſulcke Slauernye inde welcke G O D T ons niet en heeft wiſſen verb:nden. Nu ſeyt † S. Chry. hebr. hy alsoo: Belydt v sonden ten eynde ghy die wt. ca 12. homel. 3. wiſt. In dien ghy verſlaghen oſte beschaemt ſyt & tom. 4. ho- eenen anderen te belyen dat ghy ghesondicht hebt, mel 41.

D.iiiij.

be. S. Chryſ. super

psal. 51. tom. 2. & in fermoon vande penitentie tom. 6. en vande on- begrypelycke natuerlyckheit Godts. homel. 9. ende inde 4. tom. van Lazarus, ende inde homel. 12. vande Chanance.

Den Paus.

VANDE KERCKE.

De papistische ghende Godts ghebot ons beschreuen door
priesters en sint Jacob daer hy scyt, Belydt uwe sonden
heeten niet deen den anderen.
ten. want sy
dien naem in-
den doop niet
ontfangen en
hebben.

Vande Kercke.

LOnse heylige vader den Paus is van godt
gestelt een hoofd ende opperste prince
van dese heylige kercke, ontfanghen heb-
bende

belytse altoos in v selfs herte : Ick en wil niet segghen dat ghyse bekēnen soudt eenen dienaer uwes gelycke om v de selue te verwryten. Bekentse alleene voor godt die de selue gencest. Het is ghenoech dat Godt alleen v sie en hoore. Ick en wil niet dat ghy v sonden belyt voor den mensche de welcke daer na v soude moghen verwryten ende beschamen openbarende uwe ghebreken. Maer thoont uwe wonden den heere, de welcke daer af de goedē medecyn is, dit is, dat onse dese goede Doctooren geleert hebben, hen onderworpende ende makende gelyckformich de leeringhe der Apostelen : welcke alleen ende eghen anderē na hen en willen wy volghen gheloouen oft na doen . Want sy ons het woort godts suyuer ende Heylich ghegeuen hebben, de welcke niet onuolmaect wselende ons volcomelyck ghenoech onderwyft ende leert alle tghene dat noodich is tot onser salicheyt. Waer om alle menschē hoe heylich en wys dat sy och syn, ja de Enghelen wten Hemel, en moghen ons anders niet ghebieden noch vercleeren dan het ghene dat goddelyck beschreuen staet inde gheapprobeeide boecken, by den heylichen propheten ende Apostelen.

Ezech. 20.

Galat. 1. a. 8.

S. Hie. Tom. 8
opden psal. 86

Vande Kercke.

Het huys vanden luenden Godt is de Kercke, Pilie. 1. Tim. 3.b. 15
ren ende een vasticheyt der waerheyt.

LWY geloouen a een heylige ende Catholycke a 1. Ti. 3. b. 15
ende alghemeyne kercke, een huys vande le-
menden Godt, gewasschen ende gesuyuert door het
dicr-

Den Paus.

Sinte August. seyt, Soo verre Iesus Christus heeft de sleutelen Petrum alleen ghegeuen, dat de Kercke gheen sleutelen na hem en heeft. Maer alsoo hy voor allen gesproken heeft, heeft hysc voor allen ontfangen. Homel. 11. ende. 12. 4. ende op Sinte Iohannis Homel. 50.

* De Paus heeft soo ghe-dispenseert teghens het E-

uangelium, dat het nu ter tyc is begrauen, en te by na glicheelyck wt syn der kerck n geroeyt. Hierin michmen bemercken, d: groote oordelen G o d s. Achtervolghende Daniel, vijfcapende sint Paulus 21. Thesalonicensen. 2.

VANDE KERCKE,

bende de sleutelen der seluer met een ghe-heele ende onbegrypelycke macht van te binden ende ontbinden, vergheuen ende te houden de sonden: In sulcker manieren datter nyemant en is die hem derf segghen, waeromme doet ghy dit oft dat. Want het is een ontwyffelycke ende onverwinnelycke waerheyt, dat onse heylige Paus en groot nauolgher van Sinte Peeter heeft sulcken macht ende autoriteyt, dat hy alle de werlt rechten mach, maer hy en mach niet gerecht worden van yemande: want syn macht is soo groot ende wonderlyck, dat hy * dispenseren mach teghens het Euangelië, ende het woordt Godts, ende voorts teghens de Apostolische leere, ende teghens het recht der Natueren, ghelyck wel breet ende claelick verhaelt ende beschreuen wordt inde heylige Decreten ende Canones, In Canone lector

dierbaer bloet van syn hooft beenighen ende allec- b Coll. i. b. 18
nen bruydegom IESVS CHRISTVS. Ende en Eph. i.c. 22.&c
gheloouen oock anders gheen hooft dan hem: want 4.b. 15. &c. 5.
alle de andere kercken die in hem syn ghetondeert c. 23.
syn lietmaten inghelyft in syn kercke: inde wwelcke by c 2. thes. 2.2 4
toelaet door syn rechtweerdich oordeel, c dat den An-
tichrist sittende inde kercke Godts als GODT, hem
seluen achtende Godt te syne. Want hy hem ver - d Dan. 7. b. 20
heft bouen alle rghene dat GODT ghelyeeten is,
oste rghene datmen aenbidt. d Siet waer door hy die
stouticheyt ghenomen heet door de behendicheyt
van Satan te dispenseera teghens het Euangeliu, e Esai. 40. a. 8.
ende te vernielen de Heyliche gheboden Godis, ende & c. 51. a. 6.
lyn woordt, f de wwelcke wy nochtans gheloouen Psal 33. b. 11.
in ter Eeuwicheyt t: blyueu. Maer die ghene die &. 117. a. 2.
daer teghens strydt, hem makende het alghemeyn &. 119. k. 9.
hoort vander kercken, die vercleert hem seluen lyn vy- &. 103. b. 17
andt te syn ende den openbaren Antichrist. Ghelyck Math. 5. b. 18.
na vele ghetuyghenisle vande heylige scriftuere, f Sinte Ioes 12. d. 34.
Gregorius selue heeft ons daer af goede waerschou- f S. Greg. li. 4.
winghe ghegeuen daer hy leyt, dit het is een kerck- Episto. 76. ad
scheinderye ende eenen voorganck vanden Antichrist, Mauriciū & li.
als hem te maken eenen alghemeynen Bisshop van- 7. Epist. 19. 4.
de gelieele Kercke. Want ghelyck hy leyt, In dien dat & li. 6. ep 18. 8
de ghene die ghenoeint wordt alghemeyne valt, S. Hylarius te-
de heele kercke strunckelt. En je achtervolghende gens Auxilius,
het selue propoest, soo concludeert hy, segghende, Ick Sint Bernaert
segghastoutelyck dat alle de ghene die hem heet een opde Cant. ser-
alghemeene Bisshop oft begheert sulcx geneeten te mone. 33. ende
worden, is een voorlooper vanden Antichrist, door int setmoen
dien vande bekee-
ringhe van Sinte Paulus. Sint Augustin op Sint Ian Homcl. 50.

Den Paus.

Siechierhet
geschut des
Paus tegens
deuangelie.

VANDEN

lector cum gloß.34. distinct.cano. Presbyter cū
gloß.82. distin. Apostolorum .17. quest,4. Ca
non . Si quis distin. 40. Cano. Si Papa distin-
ctio.26. & eadem cano. Satis cano. simplici
cano. Incipitis.

Vanden vryen WILLE.

MWY beschermen sterckelyck ende be-
lyden eenenvryen wille,niet alleen-
lyck inden staet onnooselheyt : maer oock
inden bedoruenē staet der sonden. wāt daer
geschrēuen staet,hy heeft van aen beghinne
den mensche geschapen ende hem derfkeur
gegeuen. Wildy so hout de gheboden, ende
doet wat hem behaecht in recht betrouwien,
hy
Ie.Syrach. 15 b
14. 15. 16.
17. 18.

dien hy hem door houerdie bouen alle dandere stelt. Origen. Iupiter
Siet dan, hoe dat Godt toelaet nu ter tyt dat de duyuel- Mat. hom. 2.
sche Schalckheyt vande mensche der sonde geopenbaert Cano. Pudens
wordt, ende int licht ghebrocht door de ghene selue, da. 24. q. 1.
mette welcke hy hem meent te beschermen éde te be- Cano. Si Papa,
decken. Het ghene wy wel breeder ende claeerlycker 40. distinet.
souden moghen bewysen, soo door het getuyghenisle S. Aug. li. 3. vā-
van Godts woort, als door de wtlegghinge vande hey- de doop. ca. 3.
liche Doctoren vander kercke. Maer de ghetrouwe De Paus hem
leler in dancke nemende desen onsen cleynen arbeyt, selue makende
sal synen toeganck nemen totten seluen doctooren, de een opperste al
welcke wy expresselyck inde marge betrecket hebbē. ghemeen bis-
schop van kere
ke, heeft hē sel
ue verlaert An
tichrist te syn.

Vanden vryen wille.

VOORWAER, voorwaer, segghe ick v lieden, dat soo a. Ioan. 8. d. 34
wie sonde doet is een slaeue der sonden. **H**et Ro. 6. c. 24.
is Godt die in v werckt den wille, cū het volbringen 2. Pet. 2. b. 19.
na syn wel behaghen. Niet dat wy vermoghen yet van b. Phil. 2. b. 13,
ons te versinnen als van ons seluen, maer onse vermo- 2. Cor. 3. a. 5.
ghentheyt is van Godt. Deute. 8. b. 18.
Eze. 36. c. 22.

MO dit propoest moghe wy rechtelyck antwor- 27.
den, het ghene dat e sinte Hieronymus heeft c. S. Hier. in sy-
geschreuen tegens Pelagius daer hy seyt, de Philosophē Cōmēt. op Hie
patriarchen der ketteren, hebben ontsuyuert de suyuer- rem cap. 23. S.
heyt vande kercke door valsche leere, daerenbouen om Grego. opden
corheydt wille; ons sal ghenoech syn by te brenghen Psalm. 7. Ende
ooste te allegeren. Sinte d Augustyn metten welcken o- S. Aug. lib. 30.
mer een commen vele doctooren, die versmaet hebben vā syn homel-
de dwa-

Den Paus.

VANT HOVVELYCK

S. August. Ieyt hy heeft dy vier ende water voorghesettet,
tot veel placisē grypt welck ghy wilt, de mensche heeft voor
dat wy eenen vryē wille heb hem het leuen ende den doot, welcke hy wil,
ben tot quaet- dat sal hem gegheuen worden, in sulcker wys
doen. In li. vā- dat de mensche ryckelyck begaeft synde niet
Apost.int. 13. de woordē des alsulcken vryen ende liberalē wille, hy mach
sermoon.

Den vryen wille is de ket door onsen meester vande Sententien, ende
terie van Ari- stoteles, ende van allen den
ghenen die de schilt heurs ge
loofs daer af maken.

Ghelyck breder is beschreuen ende verhaelt
vande ghenen die het wtgheleyt hebben.

Van het houwelyck ende Beloofsten.

Den Paus.

ONse moeder de heylighe Kercke, vol-
ghēde onſē heyligen vader, haer hooft
ende ouerste, merckende wel dat het houwe-
lyck

de dwalinghe van Pelagius, de welcke onse tegensprek^a & homel^b
kers soo stoutelyck verantwoorden. Nu hy seyt al- in. 13. Ierm.
soo: En laet ons niet toestaen den ghenen die door & in syn En-
groote opgheblasentheyt hen veruoorderen op te stel- chrid. ad Laur.
len en te verheffen eenen Vryen wille, de welcke sulcx cap. 25.

doende by brenghen meer quaets dan goets, ende en S. Bernard int
soecken anders niet dan den mensche tonder te bren- boek vanden
ghen. Maer laet ons ootmoedelyck bemercken ighene vryen wille, en
dat de Apostele schryft. ¶ Godt is de ghene die in ons inde hom. vant
maect den wille, ende het volbrenghen na syn wel be- Bootchappen
haghen. Laet ons den Heere onsen verlosler louen, & de aende Magher
welcke sonder eenige voergaende verdiesten ons heeft Maria.
ghenesen van onse wonden ende sweeten, ende heeft f Phil. 2.b. 13.
ons versoent tot Godt, ende ons wtgecocht wie ghe- 2. Cor. 3.a. 5.
vanckenisse ende ghebrocht wt duysternissen int licht, Deute. 8.b. 18.
ende gheroepen wte doot int leuca.

Eze. 36.c. 22.
Ephc. 1.a. 4. 5.
Coll. 1.c. 22.
Tit. 3.a. 4. 5.

Van het houwelyck ende

Beloofthen.

AHET is den mensche goet aen gheen wyf te comē. 2 1. Cor. 7.2. 2
Nochtans om hoererie te schouwē, een yegelyck
snā hebbe syn eyghen wyf, ende elck wyf heurē eyge-
nen man. **B**Het houwelyck is onder allē eerlyck, en een b Heb. 13.2. 4.
onbeuleckt bedde, maer god sal oordeelē de hoereerders
en ouerspeelders, Myn lof sal vā v syn i grooter gemeē- Psal. 22.c. 26.
te: Ick sal myn belooftē betale voor diē die hē vreesen.

De Apostelen.

NInte Paulus een wtuercoren vat, versekert ons, c c Heb. 13.a. 4.
dat het houwelyck onder allen is eerlyck ende
een onbeuleckt bedde. Ende uwen Heylighen vader
seyt,

In. 4. senten. lyck niet en can gewesen sonder onreytie-
distin. 7. ca. 4. heyt smette ende vleeschelycke vuylicheyt:
Cano. Cū soci- Om dier oorsaken wille, heeft sy rechtelycke
clas. 27. que. 2. ende heylichlycken verboden ende verbiet
het houwelyck den Priester Diaken ende
onderdiakenen: want sy syn verbonden ēde

De Cousyns moghen vrye-
lyck heur nich meer is, onse moeder de heylige kercke heeft
ten te houwe- lyck nemen, so wel met de Goddelycke
rechten, als wee reetlycke. Le-
uit. 18. ende in de institutiōes
Justiniani, de nupr. filij duo-
rum fratrum.

verobligeert inde gheloofte vāde reynicheyt,
vande welcke nyemāt en canse ontslaen. Dat
geordnoneert diuersche beletselen, door de
welcke de mēsche belet wordt hē inden hou-
welycke staet te stellene, als te wetene maef-
schap van geboorten weglien ende gheestel-
lyck. wāt de neuen en moghen niet trouwen
met huere nichten. Noch de Peters met heur
meters. Oock synder seker tyden binnen de
welcke nyemanden geoorloeft en is te hou-
wen, ghelyck breerder bescreuen staet ende
verhaelt door de heylige Decreten ende Ca-
nones, *Cano affini. cano. 35. q. 2. Cano. Non e-
portet. cano. Omnium placet distinct. 32. cano.
Interueni. cano. placuit, cano. Licite. 32. q. 2.*

Aengaende de belooften, onse moeder de
heylige kercke ordonneert ende ghebiet, dat
sy Godt togheeyghent worden sonder eenig-
ghe faulte. De belooften syn in groot getale,
maer daer synder dry de voorneemste, ende
de ma-

seyt geheelyck ter contrarie. Te wetene, dat den houwelycken staet gheeuwsins en can gewesen sonder onfuyuerheyt ende vleeschelycke besmettinghe. Welcken van tween, sullen wy nu houden voor een valsche ghetuyghe? Aengaende Sintie Paulus wy syn seker, dat lyn gheen valich ghetuygenislic coemt wten gheest Godts: waer door geuyghe tyn, wy hem beter gheloouen dan aen uwen heylighen vader, hoe wel dat hy inde kercke Godts gheseten is als Godt, hem selue thoonende dat hy Godt is. Van welcken Godt, Sint Paulus selue heeft ons ouerlanghe ghewaerschout dat wy ons wachten souden, ons voorfcggende door den heylige gheest, d dat inde leste tyden sommighe sullen z van den gelooue afuallen, ende verleydende gheesten aen hangen ende de leeringen der duyuvelē, door de geueynstheyt der leugen sprekers, der welcker cōscientie is als met een brant yter agherbrant: v verbiedende te houwelycken. Nu de kercke Godts en heeft niet gheleert van Iesum Christum noch synen Apostelen, eenighen persoen wie hy sy het houwelyck te verbieden, dan den ghenen die welcke geschreuen ende ghenoemt staet int boeck Leuit. int. 18. cap. 27. Euseb. lib. 3. cap. 27.

cap. Wacromme wy alſulcke duyuelsche leere niet aen en nemen: want de Heyliche Apostelen selue hebben S. Clement int gehoudt gheweest, ende de ghene die heur wettelyck 7. boeck van ofte rechelyck na geuolcht lyn, ghelyck sinte Clement syn opera. beruycht, scryuende teghens den ghenen die het houwelyck lasterden, seggende alsoo: Willen sy oock we- Histor. Tripar. lib. 2.ca. 14.ca derleggen de Apposten, Sinte Peeter ende Sinte Phi- no. Nicena. 31. lips hebben vrouwen gehad, ende houden heur doch- dist. can. Si quis teren. Dat meer is, vele Conclien niet willende hem dist. 28. caro. verurenden vande leere der Apostelen, en hebben noyt Si quis viserū. E.j. den dist. 30. cap.

Den Paus.

De Papisten
verbinden hen
in dese dry be-
looften, ende
nochtas en on-
derhoudeu sy
gheen vādrycn
want sy syn
zyck, hoeria-
ghers, ende we-
derspānich te-
ghens Godt.

Dese Paus Pi^o
was een christe-
ne, dien aen-
gaende gelyc-
ker heden-
sdaechs vele he-
gelaten christe
nen te synē om
den buyck al-
lcene.

VAN THOVWELYCK

de materialste, Te wetene, Armoede, reynic-
heit ende gehoorsaemheit. Ende so wie een
van dien belooft heeft, daer is hy eeuwiche-
lyck aen verbonden syn leefdaghe lanck,
ghelyck dat seer wonderlycken ende godde-
lycken is verhaelt door onsen grooten me-
ster vande Sententien.

Ick Paus geheeten Æneas Siluius, segghe
ende Iustinere, dat met rechte en by goede re-
dene, men den houwelycken staet den Prie-
steren heeft ontnomen, Maer datmen hen
den seluen door een beter oorsake behoorde
te restitueren.

Vanden va-

den Priesteren ende ministeren vander Kercken, het Quoniā. dist.
houwelyck verboden. Maer dat meer is, hebben ge- 31. Cano. Qui-
excommunieert alle de ghene, die hebben wullen op- dā 27. dislunc.
stellen alſulcken veerſierde duyuſliche leeringhe. Als Can. vāden A-
te wetene, de Concilien van Nicene, van Gangres, van postelen, 61.
Constantinople, van Antycire, ende het Canon van
de Apostelen. Sullen wy dan beschuldighen oſte con- Datmen de hi-
demneren dese heylige vaders ende Doctoorten met storien oucſle-
de ganſche kercke, ende heur goede Concilien, om te ſe men ſal be-
rechtfuerdigen uwen heyligen Paus met syn ordonā- uinden dat ten
cien? Suldy ghy wel kunnen beproeuen, dat hy beter tyden van Co-
man met eeren ende meer vā God verlicht was dan alle wiſck Lodouï-
de Apostelen ende oude Doctoorten vander kercke? Wie cus. 2. de prie-
ſis ſoo wys, dieſe loude mogē rechelyk verdoemine ſters in Viäck-
als ghedoot ende tghelooue verloren hebbende, ende ryck ghchout-
dat uwen grooten Priesteren van G O D T gelonden sy, waren.
om te ſtraften, aworpen ende te niete doen tghene sy
ſoo goddelycken gebou haffen? Waetom, op dit pro- Ori. op S. Mat.
poole vāden houwelycke ioniechte verboden, loo cō- homel. 23.
cluderen wy met S. Ambroſius, dat de Maechedelycken S. Amb. li. 1. vā
ſtaet wel naech begheert worden, maer niet beuolen: de Maecheden,
Want gelyck hy ſeyt, De dinghen die buyten onſer
macht syn, ſyn eer te begheeren dan te beuelen.

Aengaende de veerſierde belooften, hebbende eenighe
ghelyckenſte metten Ceremoniſche belooften valde
oude wer: Het is ſeker dat I E S U S C H R I S T U S we-
ſende het cynde ende voldoeninghe vande wer heeft
ons daeraf verloft ghelyck vande andere ſacrificien. Rom. 10. a. 4.
Volghende dan de leeringhe Pauli, Wy rüſten ons Act. 3. 13. d. 38
op de Vryheit, inde welcke I E S U S C H R I S T Lnc. 1. 4. e. 27.
T U S ons gheſtelt heeft, ſonder ons meer te verbinden. 1. Pet. 2. b. 12.

Eijj.

inde Gala. 5. a. 1.

Den Paus.

VANDEN VASTEN

the reality of the whole thing and that nothing else exists in the universe but the self and the object of consciousness and nothing else exists in the universe but the self and the object of consciousness

Vanden Vasten ende SPYSE.

SPYSE.

Den Paus.

ONSE eerste vader heeft ghesondicht
door gulsicheyt, hem was van Godt be-
uolen hē te onthoudene vāde vrucht
des booms. VVelck ghebot ouertreden ende
ghiebroken hebbende, wert veriaecht ende
vermalendyt van Godt. VVaer door onse
moeder

inde flauernye vanden mensche, dat indien wy Godt Rom. 14 c. 24
eenighe gheloosten doen, die moeten in syn woordt Titū. 1.b. 15.
ghefondeert syn, ten cynde sy voor hem goet gheuon- *S. Amb. opde
den worden. Want al wat buyten den ghelooue ghe- 1. epist. totten
schiedt is sonde: Dat is te segghen, Alle rghene dat wy Cor. cap. 7.
doen na onsen eygheden sin meynende wel te doene S. Augu. int. 6.
sonder de auctoriteyt van Gods woordt alle dat selue boeck vande
segghen wy te sync sonde, ende mishagende voor godt biechte cap. 2.
d'welck altemael wel ouermeret, wy houden met sinte en int boeck de
Ambrosius segghende alsoo, * Nyemant en behoort de Virginitate
bedwonghen te syne, ten cynde dat hy verboden heb- cap. 40. 41.
bende een dinghen dat geoorlooft is, niet en vallen in S. Cyprian int
ongheoorloofde laken.

Vandē vasten ende Spyse.

BEkeert v tot my van gantscher herten, met vasten, vā Aurasiq;
met vveenen, ende met leet draghen. De spyse voor- Ioel. 2. b. 12.
dert ons voor Godt niet: want ist dat wyse eten, soo
en syn wy niet te ouerulocigher: En ist dat wyse niet andere dingen
en eten, soo syn wy niet te gebreckelycker. Maer niet I. Co. 8. 1. 8. 9
toe dat dese uwre macht niet eenichsins een aenstoot andere dingen
en woorde den genen die crancck syn. en andere dingen

De Apostelen.

ODE kercke Gods en mispryst niet de vastenen Luc. 21. d. 3. 4.
die geschijden achteruolghende syn woordt,
Want de Heere verbiedt ons onse herten te o-
uerladen met brasserye ende dronkenschap, ende sinte
Peeter waerschout ons dat soberheyt is dē middele om
Satan te wederstaen. Nochtans wy en laten niet toe
E iij. eenighe

Den Paus.

VANDE VASTEN

moeder de heylige kercke, volghende het example Godts, syns Soons Iesu Christi, ende ter heire de van synen Apostelen, gebiet te vastene ende cerste geweest abstinencie te doen op sommige sekere dae die de Montan. ket- ghen daer toe gheordonneert op de straffe schen tot vasten vande dootsonde. Ende op datmen gheen heeft bedwô ghen vande onwetenschap en pretendere van hare heylige ordonnantie, soo laetsy weten dat in ty- welcken de Paus is een na- den vanden Vasten, Vigilien, Quatertem- uolgher. Hist. Ecclesiast. 1. Ecclesiast. 1. spysen, te wetene, Vleesch, Melck, Boter, ende anderden suuyuelen, ende in sonderlinghe inden Heylighen tydt vanden vasten, ende son wie soo stout sal syn haer gebodt te ouertreden, die sal ggehouden worden voor een kint der Verdoenissenisse, ende van onsen Heylighen vader gheexcommunicert, ghe lyck het breder ghescreuen ende verhaelt staet inde heylige Decreten ende Ca-

Her gheschut
vade Paus om
hem te bescher
men, tyn de Ca
nons, en men-
schelycke inse-
ringhe lat vele
eer duyueliche
ordonnantien.

nons vande Kereke. (ano. Sta-

111. distinct. 4. Et can. Sta,

inclusus distin. 75.

& toto ti-

tulo De obseruat. Iesu-

mior extra.

Vande Beelden.

eenige gheueynsde ende fantastycke vastenen, die daer ons willen beroouen vande vryhelycet die wy hebben in IESVM CHRISTVM. Wy belyden sekerlyck, dat Iesus Christus syn Apostelen, ende de gantsche kereke hebben gheuaft: Maer wy en beuinden gheenen tyt daer toe ghestelt, noch gheen onderischedt van daghen, noch eenige verbiedinge vā spyle, d'welck te verbiedene, is een leere des duyuels, gelyck sint Paulus seyt, want tot allen tyden, is gheoorlooft alderhande spysen te eten diemen vercoopt, sonder eenichsins daer na te vrachten om der conscientien wille.

A Sint Athanasius leydt opentlyck, dat de ghene die hen onthouwen van Spyle hebben sooo vele gheprofireert, als de ghene die hen afcheyden vant warachtich ghe-looue. B Sint Spiriden Bisshop van Cypren seyde, Dat hy vryelyck vleesch dorste eten inden vasten, als de andere hen daer af onthielden, door dien darby christene was. C S. Hiero. schryft, datmen niet en fal wycken ter rechter, noch ter flincker syde. D Maer ter rechter syde boeck vande haat te wycken, is hen te onthouwen vanden spysen die sto. trip. ca. 10. Godt geschapen heeft om die te ghebruycken. Sullen wy dan segghen, dat de geheel kerck heeft ghedoolt, cōmen. op Maende uwen heylighen Vader is alleen rechtuerdich lac. int. 1. cap. ende volmaect? E De Concilien van Bracha. a. Van d Hist. eccl. li. 5 Toledo. 13. ende vande Pausen Martin ende Kleute- rius, die excommuniquerent alle de ghene die hen ont- houden van eenichderhande spysen te eten, die ghene die bequaem ofte behoefflyck is totter natuere van ee- nen yeghelycken mensche. Dat meer is, Men weet dist. 30. wel dat de Wer ende verbindinghe van te Va- s. Augu. vande sten, is eerst inghestelt door Montanus den ketter, kerckelycke E. iijj. ghelyck manieren.

Gala. 5. a. 1.

Het warach- tich vastē is vā godt gepresen.

Gene. 1. d. 31.

Syrac. 39. c. 21

1. Tim. 4. 2. 1.

Act. 10. b. 15.

Ro. 14. b. 14.

1. Cor. 10. c. 25

a S. Athanasius int boeck vāde wtleggingeop de Heb. cap. 13

Mat. 15.

b Spiride int. 1. boeck vande hi

c S. Hiero in syn

sto. trip. ca. 10.

Ori. opde Lecu.

ca. 6. hom. 10.

E. Cō. Bracha. 2.

dist. 30.

s. Augu. vande

kerckelycke

ghelyck manieren.

ghelyck hem wel verweten wert door S. Appollonius
 den heylighen Martelaer I S S V C H R I S T I. Waer-
 omme, wy en cōnen niet misdoen tot desen propoeste
 besluytende met sante Augustinus, die daer seyt alsoo : S. Aug. tot Iasus
 Ouermerckende met een viericheyt des herten de god- lanus epi. 86.
 delycke ende aposteliche schrifturen , ende oock het
 gantich Nyeuwe Testament, ick sic dat het vasten seer
 gheloost ende gepresen vwordt : maer ick en bewinde
 niet darter tyt toe ghestelt is door het gebedt des Hee- Men cā gheen
 ren ofte vanden Apostelen, op welcke tyden ofte da- rechtweerdic-
 ghen men sal behooren te vastene ofte niet, waer om heyt vercryghē
 ick hier doore wel verstaet dat het ghebieden van te va- door vasten,
 sten en is niet om gerechticheyt te verwerue: de welcke Maer door den
 van binnen is de schoonheyt van des Coninck dochtere. seluen bereydē
 Siet hoe dat de kercke Godts heeft godtvreeslyck wy ons alleen
 gheuast om heur wel te bereyden tot Godts dienste, lyck om Godt
 wy dan hebbende goeden wille die selue na te vol- te vryelycker
 ghen, Laet ons de Pauselycka vasten als superstitione te dienen son-
 verworpen : want hy is ghelyck dien vanden Ioden, der ons bouen
 De welcke de Heere Godt is veruloeckende, het wiert mate met spy-
 hen lieden oock verweten door den Profeet Elaias. se oft dranck
 Ende ten eynde dat fulcken verwyt ouer ons niet en te ouerladen,

valle, hebben wy lieuer te vasten gelyk de heyl-

liche Propheeten, Apostelen, ende Docto-

ren, dan te yvyckeraer rechter ofter

slincker syden met den

verleyders.

E.v. Van-

Den Paus.

Van de Beelden.

Den Paus.

DEn oppersten ende grooten priestere van Roomen , heeft seer wel syn kercke geordonneert soo wel voerde gheleerde als ongheleerde, datter niet op te segghen en valt. Den Clercken ende geleerden laet hy toe hen te oeffenen in boecken. Maer dē ongeleerden en plompen de welcke de gheestelycke sake niet begrypen en connen : laet hy toe wt syn goedertieren gratie, te studeren ende heure Salicheyt te leeren de doode beeldenden beelden ende schilderyen, het welck den. Psal. 19. seer lichtlycken te doen is . VVaeromme, volghende syne Heyliche Ordonnantien is beuolen : Dat alderhande manieren van beelden ende ghelyckenissen souden ghestelt ende gehanghen worden inden Tempelen, ende kercken der Christenen, de welcke te eeran,

Vande Beelden.

38 De Apostelen.

Siet wel toe dat ghy niet en vergheet het verbont
vanden Heere uwen G O D T, het welck hy met v
gemaect heeft. Ende dat ghy v gheen Beelden olt ge-
lyckenissen en doet maken noch snyden vā alle rghene
dat de Heere uwen godt v verboden heeft, wat de Heere
uwen god is een vernielende vier, ende eenen ialoer-
schen godt. Vermalendyt is de mensche die gelneden
otte gegoten beelden maeckt. Want het is een afgryc-
lyckheit voor den Heere.

Deut. 4.c. 23.

24.

De Apostelen.

P DE kercke godts en heet so qualyck niet toegeno
men in hare schoole, sy en weet wel daem eer
godt moer gehoorsaem syn dā dē meischen:uwen Paus
van Roomen met syn cleyn ghepureerde Paul kens,
ende heurs gelycke, gebieden te eeren, lae dat meer is,
te aenbidden de beelden. Maer de Heere de welcke met
luyder stemmen hem verclaert te lyne, een ialoerlich
godt, verbiet ons eenighe beelden ofte ghelyckenissen
te maken, in respecte van synen dienste. Welcken van
tween dan sullen wy gehoorsaem syn. De Propheet
Dauidt waerchout ons dat het teer sorchelyck is, den
menschen meer gehoorsaem te lyne dan Godt. Seg-
ghende, hy heeft verstroyt de gebenten vande gheen Psal. 52. 2. 7.
die den mensche behagen. Soo sullen wy dan veel eer
luysteren na de stemme des Heeren, dan na den sondi-
ghen mensche, hoe wel dat hy gescreten is inde kercke
Godts, Ghelyck G O D T, thoonende hem leuen dat
hy Godt is, de welcke ghevorden synde storm, ende te prediken o-
den Beelden ghelyck, heeft * Ouerghetheuen ende uerhegeuen
verla- den Beelden.

Act. 4 b. 19.c.

5.c. 29.

Deut. 4.b. 16.

Exod. 20. 4. 5.

5.6.

2. Thess. 2.2. 4

* De Paus hecit

syn ampt van

verla- den Beelden.

Den Paus.

Her woodt
Godts beueelt
ganschelyck
contracie.

De Bisschop vā
Marseille wert
gestraft om dat
hy gedaē had-
de achtervol-
gēde godts ge-
bot, waer wt
blyckt dat god
alcyts sōmighe
reserueert, om
na syn woort
ende niet na de
fantasien der
nienschen.

VANDE BEELDEN.

eerden, te kleeden, ende te lichten, als oock en sal niet qualyck gedaen wesen die selue hen te booghē ende te nyghen met alder ootmoe dicheyt ter eerden vanden Heylighen, die sy reprenteren. Het welcke heter ende god-delycker is wtgeleyt inde Decreten ende Canones, ende sonderlinghe int *Can. Perlatum*. *Et Cano. Imagines, de consecr. distinct. 2.* Al waer verhaelt staet Hoe dat een Bisschop vā Marseille in syn prochie ghebroken ende af geworpen hebbēde de beelden wert te rechte gestraft ende begrepen van onsen heylighen vader door dien hy ouertreden hadde sync heylighē ordoniantie.

Dat meer is, wy en willen niet verswyghen noch verborghen het tweede heylich Concil trouwelyck te lie van Nicene, gehouden ten tyden vanden onderhouwen Alderchristelycxsten Carel de groote, en ver samelt deurt tbeuel van Irena de keyserinne; het welcke heeft gheordonneert ende geslotē dat het niet alleenlyck goet en profytelyck is te hebbene beelden inde christene kercken maer dat mense behoort te eerden ende te aen bidden in alle ootmoedicheyt. Ende op dat men

verlaten syn officie ende last van den Beelden te lee-
ren, welcke hy de macht ghegeuen heeft syn onwe-
tende te onderwysen. Maer volghende den vloeck vā-
den Psalmist. Soo vele wenschen wy oock, Te wetene, Psal. 97. 135.
dat ic alle beschaemt worden die de Beelden dienen a. 7.& 115. a.
ende die hen verhueghen inde afgoden, de ghene dieſe
maken fullen wesen hen gelyck en de ghene die hem
daer op betrouwven. V vader den Paus doet v leeren
by de doode beelden, maer wy hebbcn de Propheten
Godts die voor ons antwoorden. Want Abacuc seyt,
Wat sal dan dat beelt helpen, dat syn meester gebeeldet
heeft, ende het valsche ghegoten beeldt, daer op hem
syn meester verlaet, dat hy stomme afgoden make? Wee
dien die totten houte spreekt waeckt op, ende ten stō-
men steenen staet op, hoe soude het leeren? Ende Hier-
remias seyt op dit selfde point, Ende sy syn als beesten
geworden ende doen sottelyck, dat het hout is onder-
wysinghe der ydelheyt, wie is dan sulcx die soude be-
gheeren onderwesen te worden.

Abac. 2.b. 18.

Hier. 10.2.4.

Aengaende het tweede Concilie van Nicene gehou- Satan opperste
den ten tyden vanden Keyser Carel de groot, wy bely- hooft van het
den dat Satan daer in gheseten heeft als ouerste, waer tweede Con-
doore hy als hooft van alſulcke vergaderinge, heeftlyn cilie van Ni-
lidtmaten hem seluen ghelyck ghemaect, waer op dat cene.
eyghentlyck wel dient tghene dat sinte Paulus be-
ſchrift, want daer sy hen seluen voor wys hielden syn Rom. 1.c. 22.
sy dwaes geworden, Ende de eerlickheyt des onuer-
derſfelycken Godts hebben sy verandert tot verghelyc-
kinghe eenes Beelden des verderſfelycken menschen,
ende verandert hebbēde de waerheit Godts in leughe-
nen hebben sy meer ghecreet ende ghdienet het ſchep-
ſel

me te lichtelycker eenich profyt oft vruchte soude mede draghen wt dit heyligh Concilie, ende om te verstaen wat cracht ende macht dat het heeft, wycn hebben niet wilken achterlaten, te verthalen de ghetuyghenissemisse,

O wat keuckē doctore, o wat blinde leydts luyden der blinden, het is te verwonderē hoe dat de steele stonde regens al sulcke plōpe beesten, vergaderen al sulcke schandelycke Monopolie te ghens de God- heylcke waer- heyt de welche meynende ge- heylck wite- roye ly hebbē se verghiefs ge arbeyt, wāt de Heere behuedt

geert door de heyligh Bischoppen, meesters ende Doctooren van het heyligh Concilie, ghelyck dat breeder verhaelt staet int boeck van de refutatie vā * Carel de groote. Inden eersten, Iohannes Legate vanden oonen niet op en stersche kercken, seyt alsoo, Godt heeft den mensche gheschapen na syn ghelyckenisse, Waer wt volght datmen beelden moet hebben, door dien datter gescreue staet, Thoont my v aenghesicht want het is schoon. Eenen anderen bischop seyt: Men onisleeckt gheen Lampe om die te borghen onder het vat, soo volcht daer wt, men moet beelden hebben: Item een ander doctoor seyt, heer de claeर- heyt van v aengesicht is op ons gedruckt. wt welcke alle sententien, als oock wt meer andere, Theodosius bischop van Mira besluyt ende concludeert alsoo, de ghetuyghenissemisse

syn de waerheyt inder ewicheyt doende de selue nu floreren. Psal. 145
* Dat is valsich, want Carolus de groote selue geschreuen heeft teghens de Beelden ende jaenbidden der seluer.

sel dan den ghenendien geschapen heeft. Maer nu laet ons een weynich debateren de materie van dit Concilie. Ist heyligh? Ist by Godt voor goet gehouden? Sekerlyck dat en ist niet. Want in dien het den Turcken ende Saralynen voorgeleyt werde. Het waer seker sy loutent afgrylelyck veruloccken, waeromme wy moghen wel tegghen, dat noyt te gheen en daghe dese valiche Propheete ende keiter Machomet en was noyt soo beestachtich ofte verblint als dese groue beesten dese bischoppen, de welcke gesloten hebben in dit Concilie. in een ghelickenisle, aen te bidden soo wel de beelden als den eenighen Godt in dry persoenen. O acrme miterable tyden, geuallen in alle duynislen van dwalinge ende onwetentheyt. Het is te verwonderen, dat binnen dien tyden, niet een godlyck mensche gheuonden en wiert, om te gheeselen dese ketters, cooplieden ende vercoopers van ronde coexkes, gelyck **I S S U S C H R I S T U S** dede inden Tépel den cooplieden, diet niet soo wel verdient en hadden: Als dit Iudas ende Cayphas geslachte, maer me moet dencken dat het ghene dat ter geschrueven is ghepractiseert wiert in haren duuelichen raet. Want de waerheyt ons leert, dat de Heere Godt wonderlyck in tynen raet ouer de kinderen des menschen scyndt door syn recht-ueerdich oordeel de werckinge der dwalinge, op datly die leugen gelouuen: op dat sy alle geoordelt worden die de waerheyt niet gelooft en hebben: maer hebben een welbehagen gehad in der ongerechticheyt, dit is een woort gescreuen door het wtueroren vat, coméde door den gheest Gods, 'twelck sal doen beuen alle de ghene die hen hornen teghe Godt opheffen willen, re-

De valsche pro
pheet Macho-
met ē heeft soo
ter niet ghe-
blafphemerte
ot gelastert in
synen Alchorá
Gelyck de bec-
sten bischoppe
int Tweede
Concilie van
Nicene gedac-
hebben.

2. Thes. 2.2.11

genas

syn clare ende blyckelyck genoech, datmen niet alleenlyck en behoort beelden te hebben, maer datmen die behoort te ceren ende te aenbidden. want mynen Eertsdiakene al-sulcx meynt ende gheloofst. Theodosius bisschop van Amorra seyt, Ick excommuniere alle de ghene die niet en willen datmen den beelden aenbidde.

Item eenen anderen bisschop seyt, Alle ongheluck ende teghenspoet syn de Griecken ende die vande oosten ouercomen door dien dat sy den beelden niet en hebben willē aenbidden.

Item eenen anderē bisschop seyt, Gemeret datmen wieroock ende andere ruecken hout voor de beelden vanden Keysers, soo behoortmen oock wel soo vele te doen voor den beelden der heylighen.

Item Constans Bisschop van Constancien in Cipre seyt dese groote ende seer wonderlyck sententie, My aengaende ick protestere datmen ghelycke ofte euen groote cere ende
ICUE-

gens wien en vermach gheen wysheit wetētheyt, noch
raet. Om wt den propoost niet te gaen, ist dat alſulcke * De kercke
een Monopolium van Sathan met alle synē hoop (door Godis den iyt
een Heymeiycke gehengenisle Gedis) heeft het spel geduerende vā
gewonnen voor ſekeren iyt tegens 1 E S V M C H R I - ſcs hondert ia-
ſt v m, moet daer wt volghen, * dat de gātiche kercke ren en heeft
Godis, achteruolghende de leeringhe van heuren mee- gheen beelden
ſter ende van syneu Apostelen, gedwaelt hebbē, door af ofte ghelycke-
worpingle ende verbiedinge vanden beelden ende allē nissen inden tē
afgoden ? De welcke aengebeden ende toegelaten we- ples ofie ker-
ſende door eenen vermaelendyden raet ende Concilie. ken gedoochte
hebben versmaet, verboden, ende afgeworpen geweest ofte toegelaten
door dry heylighē Concilien, de welcke in deſer laken maer federt
nitt gedoolt en hebben van de leeringe der Apostelen. dieryt heeft-
Datmen leſe het Concilie * van Cōſtantinople, gehou- menle toege-
den door Constantyn de výfde, ende het tweede Cōcilie laten ende aen
vā Tolede, en oock het Cōcilie Elebertin aen. 36. deer. gebeden. Daer
Men fal beuinden datſe alle dry gesloten hebben, alſoo wt en volcht
hier na volcht. Daer is ghesloten geweest, datter gheen niet dat de cer-
ſchilderie en ſoude welen inde kercken, ten eynde dat ſte kercke fy
het ghene datmen moet aenbidden niet en fy op de wā ketters geweest
den ofte mueren. Daer na volchter wy hebben den ge- ende die vā nu
looūighen wel willen vermanen, dat fy beletten fullē, ter iyt vā gode
ſoo ſeer als hen moghelyck is datter gheen beelden in verlicht, want
hen huysen en syn, dat in dien fy vreelen voor tgewelt het is geheel
van heur diuaers, ten minsten dat fy hen ſeluuen ſuyuer contrarie.
houden. Ende in dien fy ſulex niet en doen, dat fy ge- * De Concilie
houden worden voor vremdelinghen vander kercke. van Constan-
F. j.

Siet tinople, vā To

Iede her. 2. ende het concilie van Elebertin, hebben veruloect de beel-
den, excludere, de dat alle de ghene dieſe acnnemen ſouuen syn vrem-
delinghen vander kercke Godis.

Den Paus.

Groote blaſ-
phemie.

Merckt.

VANDE BEELDEN.

reuerentie behoort aen te doen den Beelden vanden heylighen ,als de dryuuldicheyt inden Paradyſe . Ende soo wie van mynen sinne niet en is, den seluen excomuniere Ick ende verſeynde hem totten Manicheen ende Marcioniten. Ende ſekerlyck alle die heylige vergaderinge vā dien Concilie vant syn opinie voor ſeer goet, waromme voor cōcluſie ſy besloten allegader, ſyn ſeggen, approberende en ſeggende Allegader na hem. Amen

Item Iohannes Legaet vande Orientaelsche kercke ſeyt deſe weerdighe Sententie, het ware nutter alle de bordeelen vander weerelt in een ſtede te hebbēn dan te verworpen den dienſt vanden beelden der Heylighen.

Ende tis openbare dat de Samaritanen ergher ende booser ſyn dan de ketters, maer die ghene die de Beelden verworpen ſyn booser dan de Samaritanen. Ende hebbende allegader gheconcludeert op deſe ſelue opinie, Makende een eynde endē ſlot van dit Concilium , besloten alſoo hier na volcht.

Sekelycke deſe Cayphisten waren verga-
dert inde naem Wy vergadert wſende in den name Godts willen ende beuelen dat dit heylich Concilium ende de Decreeten vandē ſeluen eeuwelyck onderhouden worde inde kercke .

Ende

Siet hoe dat dese heylige vaders onderhielē in heur cō. d. Epiphanius
 ciliē de kercke in alle luyuere leeringe, sonder eenighe een man seer
 nyeuwe instellinge te versieren tegē godts woort. Indiē vermaert inde
 S. Epiphanius een mā Gots, en̄ seer vermaert binnen synē eerste kercke
 tydē, nu ter tyt leefde, hy loude seer vele te doene hebbē Godts heeft
 met bricken, en̄ afworpē eenen ontallycken hoop beel- gelscheurt her-
 dē en̄ afgoden, gelyck hy na godt wel stoutelyckē dede beeldt Iesu
 vvelende inde stadt vā Bethel, gelyck hy selue heeft ge- Christi. Sinte
 screuen inden brief aen̄ Ioës bisschop vā Hierusalē, leg- Hierc, spreke-
 gende alsoo, En̄ doen ick ingegaen was om te bidden, de vande selue
 soo vonde ick daet in een̄ steyl ofte doek hāgende aen̄ Epiphanius seyt
 dc porte, geuerft ofte geschildert, hebbē d'beelt en̄ ge dat hy soo wel
 lyckenisse oft vā Iesus Christus ware oft vā cenen heylige leuende was,
 gen want my niet wel voor en staet vā wien het selue dat de ketters
 beelt was. Alsoo ick dan sach inde kercke Iesu Christi selue hem eer
 de ghelyckenisse ofte beelt van eenen mensche hāghen toedroeghen
 regens het toelaten ofte macht vande heylige scriften en̄ bewesen.
 hebbē ick dat gescheurt, ende gaf den wachters vander tiet is beter
 Plaetsen raet daer mede lieuer te oinwindē eenē armen een̄ werck van
 doodē mensche, en̄ hem daermede wech te draghen, charitatē te
 A De selue Epiphanius oock heeft opēlyck verclaert dat doene dan de
 het een̄ afgryfelycke abominatie ende leelicheyt is, ee- beelden inde
 nighē ghelyckenisse, ofte beeldt, tſy van Christum otte kercken vāden
 eenighe andere heylighen inder Christenen kercken te Christenen te
 sien. Het weleck niet alleenlyck door eenen particuli- lyden.
 eren persoon gheseyt is. B Maer dat meer is, heeft door a Epip. inde e-
 een oudt Concilie gheordonneert ende ghecretereert
 ghevveest, dat het ghene datmen aenbidt oft eerdt,
pist. ouergeset
 door S. Hiero.
 en behoort niet betrocken oft geschildert te wesen. b In Cō. Eli-
 ber. cap. 36.
 Ten anderen, c Iustinus de Maertelier seyt, Daens
 god̄ den Schepper groote laster doet, alsmen hem

Den Paus.

van alſulcken
Godt als daer
Sint Paulus af
ſchryft. 2. Cor.
4. daer hy ſeyt
dat dē Godt vā
deſen weereſt
heeft verblint,
het verſtāt der
goddeloſe
ten cynde ſy
met het licht
des Heyliche
Euangelium
niet ghelicht
en worden.

VANDE BELDEN.

Ende excommunicieren alle de tegensprekers
ongehoorsaeme ende rebelle tegens dē ſeluē
ende om te vermeerderen den ſchat vā onſe
moeder de heylige kercke, wy gheuen een
gulden iaer ende quytſcheldinghe van allen
ſonden, allen den ghenen die tallen tydē by
hen fullen hebbent het beelt van Iesuſ Chri-
ſtus, dē ſelue beelde doen ſacrificie, eere, ende
reuerentie. Amen. Siet hoe dat deſe heylige
vaders en goede Doctooren, wſende altoos
ingeblasen vāden heyligen gheest, hebbē ge-
regeert onſe moeder de Heyliche kercke, de
welcke wy altoos willen geloouen ende na-
uolghen, en in haer gelooue leuen en steruen
Ende aengaende de andere queſtien ende ge-
ſchillen, wy ruſten ende staen geheelyck op
de heylige Concilien, Decreten, ende Canōs,
ghelyck dat breeder ende duydelycker wt-
geleyt is door onſe meesters vande eerwerdi-
ge Schoole vāde Sorbonne, ſonderlinge by dē
grooten meester vande Sententien, welcke
alle te ſamen gheuen wel te verstaene de ar-
ticulen ende vrachten voortghebracht in dit
heylich Concilie, int welck wy hebbent ſeer
wel ende goddelyck besloten ende gheresolu-
ueert tot onſer groter eere ende glorie, ende
tot confuſie ende ſchande van onſe teghen-
ſprekers,

(die onuer ganzelycke is) wilt wtbeelden met ver-ganckelycke stoffe. Oock seyt Clemens, die beelden te eeran, ter eeran Godts is valsich.

Wat sal daer op inoghen by brenghen ofte allegeren uwen grooten Roomtchen Paus, teghens soo vle vtnemende geleerde mannen, die te dier tyt inde kercke Godts bloeyden. Sinte Augustin^o en schaemt he oock S. Augustinus niet stantuastelyck te houden staen, dat het een ver- in syn Catha- ulocste ketterie is dē gelyckenisse **I S S V C H R I S T I**, logus vande ofte vande heylige cere te bewyssen. Want ghelyck hy ketterie en int selue seyt, Niemand en can ghebidden ofte aenroepen 4. boeck vande siende op de beelden, hy en wort beroert al oft hy ver- stede Godts ca. hoort waer van daer, van waer hy verhoopt tghene dat 9.&. 31. ende hy begheert, dit dā wel ouermerckt synde in geender- opdē psal. 113. ley manieren, kennende uwen oppersten Roomischen priessere, besluyten met de gantche kercke Godts, dat achteruolghende syn ghebot wy moeten ende willen aenbidden ende dienen **G O D T** inden gheest en waer- heyt, ende niet door sienelycke ende versierde dingen ende beuolen sonder de autoriteyt van syn Heylich a Esa. 40. a. 8. woort het welck wy gelouuen inder Aeuwicheyt te &. 51. a. 6. blyuen ende verhopen dat hy door tielue eer lāght ty- den sal ter neder worpē, ende geheelyck vernielen dien **b 2. Thess. 2.** grooten mensche der soanden, a geseten wesende inden tempel Godts, toonende hem seluen dat hy Godt is, het **a. 4.** welck wy wenschen ende begheeren ter eeran ende **Dan. 7. b. 20.** grootmakinge syns naems, c Ten eynde dat hy sy ge- **c Mat. 6. a. 10.** heylicht, en dat syn rycke toecome, ende dat alle men- **Ioan. 17. a. 3.** schē vāde gantschen wyde weereelt hen moghen stellen opden wech des ceuwicheit leuen, het welck is te kennen ende belyden etuen eenighen Godt, ende den ghenen

F.ijj.

diens

Den Paus.

De Apostle. i
syn minder en
leegher dan de
groote mee-
sters vande Sor
bonne.

Blasphemie.

O onuerdrae-
ghelycke blas-
phemie, dat
Godt loude
meer geopen-
baert hebben
dē verleyders
dan den Apo-
stelen en Euā-
gelisten, soo
veel seyt Ma-
gister Alchoram
synē Iesus Christus
en alsoo hebbē
se hē alle bey-
de opgestelt te
gens Iesū Chri-
stū, de welcke
syns mōts false
wy excommunieren
ende veruloecken als
oock alle ver-
nielen. 2 Thess

VANDE BEELDEN.

sprekers. Niet tegenstaende hoedanighe op-
positien geallegeert ofte voortsgebracht van
wegen den Apostelen ende Doctoren van
de kercke. Want onder ons, wy houdē voor
ontwyfelycke en onuerwinnelycke waerheyt
(na dat het Euāgelium betuycht) dat het den
Apostelen niet al gheopenbaert en is, dat tot
onser salicheyt noodich is, de welcke en heb-
bent niet al cōnen bescryuen. Waerōme het
is nootsakelyck gheweest, dat het ghene dat
de Apostelen hebben vergheten ende ach-
tergelaten, wy tsekue voleyndt en goddelyck
voldaen hebben door toeuoeghen van onse
heyliche insettinghen ende ordonnantien.
De welcke wy willen ende beuelen ten eeu-
wighen daghen onderhouden ende gade ge-
chomet wel in slaen te syne. Also volcomelyck als die van
synē Alchoram Iesus Christus ende van synen Apostelen,
ende dat opde straffe van dootsonde, excom-
municatie, ende euwighe verdoemenisse. Nu
hebben wy een rechte oorsake den Heere
Godt te dancken, die ons victorie verleent
door dē gheest heeft teghens onse vyanden die welcke
syns mōts false wy excommunieren ende veruloecken als
oock alle ver- hertneckighe ende verdoemde Kettters. Door
dien sy niet en willen gehoorich syn onse
Heyliche Ordonnantien. Hen seet
onuer-

dien hy gesonden heeft synen eenighen sone 133 v. m.
 C H R I S T V M onsen Heere en salichmaker. Ende aengaende het valich omhandsel en decksel, gheallegeert by ons tegenpartie dat onse Heere Iesus Christus niet altemael voor synen Apostelē geopenbaert en ondeckt en heeft, het welck waer was, voor den tyden eer sy den heyligen gheest ontfanghen hadden, opde sincxen dach, maer nademael dat sy veruult ende vanden seluen onderwesen waren, was de beloooste Christu volcomen, beloost hebbende, dat den heyligen gheest hen soude voorts inblaten, alle tghene dat hy henlieden niet geseyt en hadde, en soude henlieden de volle waerheyt leeren, dat alsoo gheschiet synde ende volcommen, sy hebben het woordt Godts beschreuen, het welck sy ons suyuer, net, ende heylisch achtergelaten hebben: om ons volcommelycken te leyden ende te brenghen totten eeuwighen leuen. Soo en syn wy dan niet schuldich andere te hooren dan de Apostelen. Want alle de menschen hoe Heylich ende wys datse souden moghen wesen. Ia dat meer is, de Enghelen wren hemel en verinoghen ons anders niet te vercondighen ofte be- Gala. 1.a. 8.
 uelen, Dan tghene dat goddelyck beichreuen staet inde gheapprobeerde boecken vande Heylighe propheeten ende Apostelen. Ende egheen mensche hoe heylisch ofte wys dat hy sy, en heeft gheen macht na den Apostelen, ghelyck Sinte Hieronymus beschryft. S.Hiero. tom. Bouen dien, hoe wel dat wy onrechelycken mispre- 8. opde psa. 86
 sen, vervolcht, verdoemt, verworcht, en vermoort wor- Psal. 44.c. 23.
 den, vanden menschen, om o d r s woordt, nochtans Rom. 8. d. 35.
 hebbende onse eenigha hope in hem die ons ghero- 1.Pet. 3. b. 18.
 pen heeft, soo verhueghen wy ons, welsende veruolcht Mat. 5.b. 11.

F.ijij.

ende

Den Paus.

VANDE BEELDEN.

onuerstandelyck te vreden houdende, mette Euangelien ende de leeringhen der Apostelstelen. De welcke niemand en can verstaen sonder onse heyligh glosen ende wtlegging-

S. Hier stelt he ghen : ende voorts wy willen noch wel dit gchedlyck te woort daerby segghen, op propoost vander ghens uwe ver heyligher Misle, de welcke, soo seer als onse uloeckte leuge tegenpartie kettters die willen wtroyen ende te niete doen, Soo oock ter contrarien, wil len wy ons verstercken ende vercloecken de selue te houwen ende te beschermen totten bloede ende totter doet toe. Te dier oorsake Prou. 12 b. 16 hebben wy beuolen in lichte te brenghen de Den wech van groote gracie duechden ende eyghentheyt de lotte is recht vander seer heyligher Misle. Na tghetuygen voor hennen coogen, maer des eerwerdighen meester Jacob van Spaengien, een sonderlingen Doctoor inder godt hoorē na godts heyt, De Copie van de welcke wy willen eraet, dē welcke Jeert eenen anderē wech ge heelyck dien contrarie.

ghegeuen te worden, de welcke goede deuotie heb ben sal totter seer heyligher Misle ende leuen ende steruen willen int ghe looue der seluer.
A M E N.

Copie

VANDE BEELDEN.

45 De Apostelen.

ende gehaet om syns naems wille, verhopende in lydt- Dan. 7.c. 25.
saemheyt de volcomentheyt des tyts, alst he:n belieuen 26.
sal door synen vromen arm, ende syn stercke hand:ons 2.Thess. 2.2.8
te verlossen wt dc geuanckenisse ende slauernie vā on-

sen ende synen vyanden. Gelyck hy doen ende vol-
brenghen sal, alsoo hy ons belooft heeft spre-

kende door synen Heylighen Prophee-
ten ende Apostelen. De welcken

Heere ende G O D T , sy
alle Glorie, Eere,
ende Lof,
van eeuwicheyt tot eeu-
wicheyt.

*Si hoc consilium aut opus ex hominibus
est, dissoluetur :*

Act. 5. d. 38.

39.

*Si vero ex Deo est, non poteritis dissol-
uere.*

Is dese raet oft dit werck wt menschen, soo sal
het ghebroken worden:

Maer is het wt G O D T , soo en conde ghy dat
niet breken.

F.v.

Copie

Dese Copie is
geapprobeert
door S. Paulus
totten Galat. int
eerste geheel
cap. ende door
Moysē Deute.
18.c. 20 ende
door Iustinian
dē keyser in li.
1.tit. de lūma
trinitate & fide
catholica. 3.bo
eck der Co. 22
* Desen droo
mer wt Spaeg
niē doctoor in
alle plöpheyt
is den rechten
nauolgher van
Sedechias pro
pheet vanden
afgod Baal,
want ghelyck
den eenen met
syn twee ylerē
hoernen be
drogh dē Co
ninck Akaben
deuotie Misſe gehoort heeft, ende verhecep
syn volk. van des anderen daechs weder te hooren, de son
gelycken heeft den die hy tusschen die twee Misſen gedaen
detē äderē met sal hebben syn hem vergheuen, door een was
haerne des

*Copie inhoudēde de groote gra
tien duechden ende eyghentheyt vande secr
heylige Miſſe, de welcke Wel ouer
dacht ende gecontempleteert synde
is meer weert dan eenen om
priseerlycken schat.*

Fester Jacob van Spaegnien,
een sonderlinghe Doctror in
der godtheyt, verhaelt in syn
scripturen dat sinte Augustinus ende de andere Doctooren
comē ouer een tot dien
eynde . Dat in dien de ghene die deuotelycke Misſe hoort, vercocht hadde en de pē
ninghen ontfanghē van alsoo vele lants als hy
binnen den tyt vā eender misſen soude mo
ghen omgaen, en de selue pēninghen den aer
men gaue, en soude so vele niet verdienē als
oft hy deuotelyck een Misſe gehoort hadde.

Item, de ghene die binnen den daghe met
deuotie Misſe gehoort heeft, ende verhecep
syn volk. van des anderen daechs weder te hooren, de son
gelycken heeft den die hy tusschen die twee Misſen gedaen
detē äderē met sal hebben syn hem vergheuen, door een was
haerne des

COPIE VANDE HEY. MISSE. 46

rachtighe biechte die de heere hem verleenē Paus, ende den
sal voor syn doot.

Item na datmen de Misſe gehoort heeft, is droghen Co-
het eeten profytelycker den lichame, ende ninghen luy-
men can niet failieren dien dach te hebbene den en gant-
het tghene dat totter nature noodich is sche Natien.

* Itē alle vergeffelycke sondē nyeuwelyck om den welc-
geschiet synde en alle valsche eeden in haestē ken te beschet
gedaen, ofte door onwetentheyt, hebbende men en voor-
inden sin de selue te biechten, syn wtgewist te staen hebbē
door de verdienste van deuotelyck Misſe ge- versiert en ge-
hoort te hebben. leert leughenē
in alle hypocri-
sie en geueyn-
steyt en duy-

Item alle de stappen diemen doet om uelsche leerin-
Misſe te gaen hooren sullen ghetelt wor- gen, de welcke
den door den goeden enghel, om de selue verblindē des
voor Godt geloont te worden. aerme verly-
ders, ende door

Sint de selue doen

sy de andere verleydē, en dat door middele van begheerlicheyt de wortele van alle quaet, welcke sy begeerende hebben gedoolt int gelooue.
1. Ti. 4.a.1. * 1. Samuel. 8.a.3. Dē desen comet wel tygentlyck tghene datter gheschreuen staet, sy hebben hen ghekeert tot ghiericheyt, ende gauen ghenomen hebbende trecht verkeert, A Dit is ghcappio-
beert by Sinte Lucas int. 18. cap. c. 29.

COPIE VANDE

a So ist dā be- Sint Bernardus seyt, b dat de eerste duecht
ter dat men syn van eenen Christenen mensche is, deuote-
goet niet en lyck Misse te hooren, want sy is van sulcker
vercoope, om cracht ende weerdē, dat t'hooren van eender
altoos ghelyc te Missen, is de Mensche nuttigher, dan oft hy
hebben om Missen te doen de gansche weereilt om ghinck in Pelgrima-
spelen en dāf- gie, ende gauwe alle syn goet den armen om
sen, dit is het Godtswille.
recht wt van-
den doele.

c S.Hie. ē was Sint Hieronymus seyt, c dat alsmen een
noyt soo sor, Misse doet lesen voor eenen dooden we-
om alsulcken Blasphemie te sende int Vagheuier, soo langhe als de selue
spreken, want Misse dueren sal, en lydt hy gheen pyne.
den Bueseleer
wt Spaegnien
heefter valsche
lyek aen ghe-
logen.

d Dit is gescre- Sint Augustin⁹ seyt, d dat int hooren vāde
uē int boeck Missemē niet en veroudt, noch en cräckt.
vanden Spin- noch aensiende het Lichaem onses Heeren
rock. want ge- deuotelyck, en salmen dien dach van gheen
lyck ghy hier haestighe doot steruen, ende al storue hy
bouen gelezen dien dach al waert wel soo dat hy gheexcom
hebt. S. Augu- muniërt ware, nochtans en soude hy niet
seyt wel con- verdoemt syn.

Delen verley- Sinte Pauwels seyt, e dat weerdingher is het
ghe-

ghebet van thoest dan vande leden, ende ist der van Spaengnen stelt sy-
alsoo dat de Misle is het Ghebet ons heeren
ende wy de lidtmaten, ende daerom is de
Misse van meerder weerden dan onser aller
ghcbeden.

Sint Beda seyt, dat in dien een vrouwe
groote gaende Misle gehoort hadde te dien
daghe dat sy van kinde verlossen soude, en
soude soo groote wee noch pyne niet heb-
ben.

gnien stelt sy-
nen geheelen
potaige pot in
twyfle, ghe-
merst hy
spreect onder
conditie, seg-
gende, ist alsoo
dat de Misle is
&c. Maer daer
staet een lit,
voor het is.

f De misle is cē
oorsake om dē
vrouwen groo-
ter van kint te
wordene, want
hopende gehol-
pen te worden
door de selue, ē
vreesen so seer

Sint Lucas Euāgelist seyt, dat een sōdaer
hebbende groot leetwesen van syn sonden, vant t'kint te
ende inden wille vande selue te biechten, in-
dien dat hy storue te dien daghe dat hy Misle
gehoort hadde, soude gesalueert syn.

niet de pyne
vante kint te
haren.

g Dele leughe-
ner allegeert

S. Lucas de welcke spreect tegens hem, igene dat voor den Menschen
hooch geacht is, dat is voor Godt afgryfelyck. Luc 16.b. 15.

Sint

COPIE VANDE HEY. MISSE.

h Gheē mēsche Sint Gregorius seyt, h dat elcke Misse de
hoe geleert oft welcke met deuotie gedaen wordt, bekeert
heylīch hy sy eenen sondaer tot Godt, en verlost een siele
en heeft gheen wten vagheuier, ende is nutter ofte profyte
macht na den lycker den ghenen dieſe leest ofte doet leſen,
Apostelen en dan duysent na syn doot.
Principalick S.

Gregorius, de
welcke blint is

gheweest in Godts woordt

S. Hier. seyt na Godts woordt

dese syn opge-
blasen vā hoo-

terdicheyt, en niet wetende,

syn vyanden vander waer-

heyt, opdē pro-
pheet Miche.

Int. 7. cap.

tom. 6.

welcke met deuotie gedaen wordt, bekeert
eenen sondaer tot Godt, en verlost een siele
wten vagheuier, ende is nutter ofte profyte
lycker den ghenen dieſe leest ofte doet leſen,
dan duysent na syn doot.

D E eeryveerdighe Meesters vande Sorbonne, hebben
toegelatē ende gheoorlooft Loys Hernaut boeck-
uercooper woonende te Parys op de Muelders brugge
int ieecken van Sinte Loys te drucken dese Copie.

Prophetie van Iesuſ Christus, de Welcke van
daghe te daghe vervult wordt tegēs de valsche
Houeniers, ende de ghene die de dieſtelen ende
oncruyt sayen.

Math. 15 b. 13.

*Omnis plantatio quam non plantauit Pa-
ter meus cælestis, eradicabitur.*

Alle plantinghe die myn hemelsche vader niet ge-
plant en heeft, sal wtgeroyt worden.

Vos

Vonnisse interlocutoire ghe - ⁴⁸

trocken wten registeren vanden oppersten
raet ende Parlement des Paradys.

Tstellunghe ende respyt is ge-
gheuen tusschen beyde de par- Eccl. 3.b.11.
tyen, tot de volcomentheyt des Dan. 7.c. 25.
tyts als de weerelt sal syn son - 26.
der ghelooue ende ghecomen 2. Thess. 2.a.6
tot thoochste vā alle boesheydt. Luc. 18.a. 5.
Het welcke alsdan sal syn, als Dan. 7. 2.
den ouwer vā daghen sal rich- Apo. 18. vsq;
ter syn, en den steen gesneden vāden berch sonder ban - finem.
den sal het hooft pleiten vāden meniche der soudē: de 1 Cor. 7.c. 29.
welcke ghenaemt wort de sone der verderfenislen, op- 2. thes. 2.a 3.4
gheuoert int huys der boesheydt, Ende ghemeret den Apoc. 21.a.5.
tyt seer corter is dan men meynde, hy sal vernield Apoc. 22.b.10
worden met groote straffe doort arrest ende onweder. Dan. 7.
roepelyck vōnisse yande gheest wten monde des lams Rqm. 11.c. 26
sonder smerte ende voorts het machtich ende vredet-
saem Coninckryck sal gegheuen worden den Heyli-
ghen volcke vanden alderoppersten inder eeuwicheyt.
Den welcken sy eere, glorie, ende lof, van eeuwicheyt
tot eeuwicheyt. Amen.

Ecce venio cito. Amen.

Veni Domine Iesu. Apo. 22.b.20.

*Van Beniamin het rycke wtgeroyeert
Iesse sal comen vanden Heero geordoneert.*

Den getrouw'en Leser sy Salicheyt.

Het heeft ons goet gedocht beminde leser, by
dit cleyn sacxken met de stucken te voeghe
Antithese is te een corte Antithese, mitgaders het Ghe-
seggē als tweec bot Godts tot allen synen getrouw'en lidtmaten
dinghen deen ghemerckt selue seer wel dient gheset te syne
teghen den ander en ouer
voor ooghen
gheset wordē.
by het voorgaende als om het selue te beter te
verstaene, hetwelcke cleyn boecxken de Au-
thoor heeft willen op dese teghenwoordighe op
d' alder cortste vesaemelen, om hem te beter
te voeghen totten nyewelinghen int ghelooue.
Wilt in danck nemen desen onsen cleynen aer-
beyt, biddende den Heere godt ons de gracie te
willen verleenen: dat alle ons doen ende werc-
ken sy tot grootmakinghe ende Eere syns
nacms. Amen.

Teghenstellinghe der Ge- boden Godts ende des Paus geboden.

Met die beproeuinghe oft ondersoec-
kinghe vande geboden des Paus
een viant Godts en van syn
heylich woort.

Mitsgaders d'mandaet ende waer-
schouwen ons Heeren I S S V
CHRISTI, Tot allen
gheloouighen.

De thien Gheboden des Heeren. Exodi. 20.

Heft op v hert, open v ooren :
Ghy hardt volck end traech int verstaen,
Wilt uwes Gods, stemme nu hooren,
End syn geboden gade slaen.

Ick ben (seyt hy) v Godt end Heere,
Die v hebbe gemaect gantsch vry
Van t'ock d'welck v beswaerde seere
Hebt gheen andren Godt neuen my.

Laet v gheen Beel't maken noch snyden
Van eenich dinck int aertsche dal,
Soo ghy die eert r'eenighen tyden,
Vwe Godt zeer zeloers syn sal.

Idelyck

De geboden vā Satan onsen

viant door den Paus experentie.

42

Hoort al na my, opent v oooren,
Myn volck cloeck end snel int verstaen,
Ontfanght myn wet (myn wtuercooren)
Ende wilt die wel gade snaen;

Ick ben voorwaer v God op aerdēn,
V seylt anders gheenen dan my,
Gheloost dat vast, houder van weerdēn
Sonder yet meer te vraghan vry.

Maeckt v beelden van allen dinghen,
Want dat belieft my bouen al,
Soo ghy die niet eert, wil v dwinghen,
Wt dien dat my mishagen sal.

G.ij.

Een

Idelyck synen naem ghepresen,
Sult ghy niet nemen inden mont,
Want hy sal niet ontschuldich wesen,
Die dien misbruyckt eenigher stondt.

Aerbeyt ses daghen, end' met lusten
Viert den seuensten, Godts vwoort smaecke
Want Godt wild' op dien dach selfs rusten,
Want twerck dat hy hadde gemaeckt.

Vader end moeder sult ghy ceren,
Op dai ghy lang in voorpoet leeft,
End op aerdien seer moccht vermeerden,
Die v Godt tot een herbergh gheeft.

Do orslach end toorne sult ghy myden.
Al oncuysheyt vliet end afbreeckt,
Steelt nier, al mocst ghy gebreck lyden,
Gheen valsche ghetuyghenisle spreeckt.

Van begheeren sult ghy v wachten
Des naesten huys end wyff nu voort :
Na syn knecht, oft vee wilt niet trachten,
Noch na al dat hem toebehoort.

O Godt, v woort seer groot van machten,
Luydt claelder dan eenich mael,
Gheeft ons die genaed ende crachten,
Om dit te houden al te mael.

Eert mynen naem, wilt hem groot achten.
Houdt my altydt in weerden syn,
Al swweerdy Gods lyden en crachten,
Sulcks sal v al vergheuen syn.

50

Werckedaghen hebb' ick verkeeret,
In feestdaghen sonder verdriet:
Rust dan, want v den tydt dat leeret,
Om te hooren Misse met vliet.

Wilt vader end' moeder vergheeten,
Om myn religioen t'onfaen,
Tis deerste point dat ick laet weeten,
Den ghenen die in cloosters gaen.

Hebt ghy moort of dootslach bedreuen,
Onkuyscheyt, dieft, of valsch ghetuycht,
Ick sal v pyn end' schulde vergheuen,
Soo ghy tot my met ghelde buycht.

Die syng naesten goet sal begheerten,
Huys, wyf, knecht, beest, end' wat hy heeft
Alle sonden sal ick hem weeren,
Valt hy met gheld' aen my beleeft.

Och hoe soet syn alle myn wetten,
Zen brenghen noch verdriet noch pyn,
Alle diese te wercke setten
Sullen als ick behouden syn.

Pſalm. 19. a. 8.

DE wet Gods is gantsch vermakende sielen. De geboden vanden eeuwighen syn rechtuerdich verheugende het herte.

Deutero. 12. d. 32.

Een yeghelyck en sal niet doen na syn goetduncken.
Apo. 20 b. 18 Maer alleenlyck dat den Heere ghebiet sonder daer yet al oft toe te doen.

Deutero. 27. c. 26.

Gal. 3. b. 10. Vervloeft sy, wie niet alle woorden deser wet en vervult, dat hy daer na doe.

Deutero. 6. a. 2.

Desse woorden die ick dy heden gebiede suldy ter herten nemen, Ende sulse dyne kinderen leeren, ende daervan spreken wanneer ghy in dynen huyle syt. &c.

Esa. 40. a. 8. & .51. a. 6.

Het woort Gods blyft inder eeuwicheyrt.

De waerschouwinghe die sint Pauwels doet den Corinthen op dat sy den Antichrist souden leeren kennen.

2. Theſſ. 2. a. 3. 4.

Dă. 11 d. 36 Dat v niemant en bedrieghe in gheender maniere: want hy en coemt niet, ten sy dat eerſt den Afual kome, ende de mensche der sondē, namelyck die Sone der verderffenisse geopenbaert worde, hem seluen settende ende verheffende bouen al wat genaemt wort Godt, oft Godtdienſt, ſoo dat hy al oft hy Godt ware, ſic inden tempel Gods, hem seluen wrgeuende voor Godt.

Het

Het is den seluen vanden Welcken oock godt gesproken heeft door synen Prophete.

Zach.11.b.16. 17.

Ick sal Herders inden lande opwecken die het ver-
smachtede niet besien, het ver slaghen niet soeken, ende
het verbrokene niet heelen. Ende het gesonde niet versor-
ghen en fullen: doch der vleesch der vetten fullen sy ver-
slinden, ende haer clauwen verscheuren. O godekens her-
ders die de kudde verlaten. Het sweert komme op haren
arm, ende op hare rechter ooghe, haren arm moet verdor-
ren, ende haer rechter ooghe doncker worden.

De beproeuinghe ende onder- soekinghe van de geboden des Paus vyandt van godt ende syn heyligh Woort.

¶ Ondersoeckinghe ofte beproeuinghe is de rechte be-
wysinghe van alle dinghen, waer door een yegelyck
can lichtelyck bemercken, hoe dat de Paus door syn ge-
boden ende ordonnancien, contrarie Gods geboden, te-
ghens Godt orloocht.

DE Paus beueelt dat alle syn geboden van een yegelyck 19. Dist. c. Si
aengenomē worden, als hercommen wtten hem. 1. Hy omnes.
verbiedt oock eenē yegelycken te twyfelen, dat alle tghene
hy sal segghen, doen, ende gebieden en sy goet en recht.
Waer in hy bewyft dat alle syn meyninghe ende voorne-
men niet anders en is, dan alleene te nyere te doen, ende te
doen vergheten, de gedachtenisse van Gods wett, om in
stede vande selue te stellen syn droomen ende onnuttre ra-
G. iiiij. serwyc,

17. q. 4. c. ne
mini de poe-
nit. dist. 3. f.
ex persona.

fernyc, welcke nochtans den mensche schadelycker ende
hinderlycker syn dan eenige andere pestilentie, gemerckt
hy de salicheyt vander sielen, stelt op de verdienste, ende
niet op de eeniche bernherticheyt Godts, de welcke ons
mildelyck door Iesu Christu onsen Heere gelochoncken is.

C. quanto de
trauflat.

De iepul. su.
chap.

Stadhouder
Godts.

De iureiu.

In Clement.

Romana ia
Princ.

9. q. 3. c. cun.

Eti nein a-

liorum facta

Dau. 3. c. 20.

De Canons vaden Paus luyden op dese maniere, ick ben
den stadhouder Godts op der eerden. Item ick sijne op den
stoel der hoocheyt. Item alle Room'sche prinsen hebben
mynea stoel aengebeden. Item ick hebbe de heerlicheyt
vande gantsche weerelt: want het my toebehoort te rech-
ten van alle taken, ende niemanden ouer my noch myn
vonnissen te rechten. Waer door men beuindt dat hy hem
onrechtelycke toeschryft den Tittele van Stadhouder
Godts te syne, hy gebruyckt nochtans geheelycken Godts
micht, ia bouen G O D T, ghemerckt hy verbiet dat Godt
gheboden heeft, ende ghebiedt dat Godt verbiedt.

Siet hoe dat hy op den wech is om hem te thoonen
sulcx als hy is, te weten, den ontrouwen Nabuchodonosor,
de welcke na dat hy de afgoden hadde doen oprechte,
beual eenen yegelycken hen eer te bewysen, op de straffe
van int vier ghevworpen te worden, ghelyck waren Sy-
drach, Misach, ende Abdenago. Ende hoe wel dat alle de
schelmyre die hy de geheele weerelt heeft doen tot noch
toe verstaen, syn too int licht gecomen als was de schalck
heyt die Daniel openbaerde, de welcke de Priesters
vanden afgodt Bel ghebruyckte om het volck te hou-
den in een afgoderye, soo ist nochtans dat hylc daer in
hout executerende syn wreede raseroye teghens de ghene
diele niet en willen aenbidden.

Als

Als des Paus gheboden ende ordonancien byden mens- 52
chen voor goet aenghenomen werden , daer en is gheen
twyftele, dat godt eenich gelooue byden selue meer heefr,
want niemant en can twee heeren ghedielen, selfs als sy
deen tegens den anderen cōtrarieren. Nu Godt wilt alleen
alle macht hebben inden hemel ende op der aerden.

Maer de Paus stelt hem daer teghen , segghende, Dat
alle menschen onderworpen oft subiect syn den opperste
Roomschē bisschop opt straffe vande verdōmenisie, ende
moet onderdanich ende gehoorich wesen alle tghene dat
hy ghebiet. Item alle glorie, cere, ende hoocheyt, soo wel
in weerdicheyt als in officien, peerden ende cleedinghen
is ons gegheuen. Ende aengaende de eeden, seyt hy, Wy
ontsluo alle gheestelycke, van alle eeden die sy gesworen
hebben. Bouen dien, soo sietmen alle eeden, valische eedē,
ende blasphemien inde Papisterye toegelaten te syne.

Extra de ma
iori & ob. d
c. vnam san
ctam.

96. distinc
tion. Consta
tinus.

15.q.8. Om
ni.

Hy verlaert metter diet, het ghene dat hy met den
monde niet en derf belyden, te wetene, dat ledicheyt hem
behaecht, ende daerom breckt hy tghene dat Godt soo va
stelyck gherocompandeert heeft, nochtans hy handelt
daer loofselyck inne: want hy voortbrengt dit ghebot
ende alle andere ghemaecte te hebbene op syn goede
meyninghe, al ofte die sekederder waren, dan tghene dat
Godt met synen eyghenen monde heeft ghesproken.
Soo veel is daer af dat hy daer opghericht heeft een an
dere afgyselycke blasphemie: de welcke hy gheput ende
ghetrocken heeft wt diepen agront vander Hellen, te
wetene de Misie de welcke is den hoop, van alle boos
beyz.

G.v.

Hier

**Vader ende
moeder ver-
saken.**

Hier door verclaert hy, wat vruchten ofte proffyt datter spruyt wt syn goede meeninghe, de welcke by teyt vol heylicheyt ende Religie te weien : de welcke niemant en can onderhouden sonder te versaken vader ende moeder, niet alleen versake, als te wetene misprylen,maer de selue astenemen, ende te blooten van heur goeden ende ryckdommen, ten cynde om intebrenghen myn heere de Monnick oft myn vrouwe de Nonne in een boordeel,om met beter moyeten ende ghemack te bedryuen afgryfelycke blasphemien teghen Godt,omme te bederuen te vernielen syn heylige wwt, too goet en rechtuerdich, ende omme aldaer als mestverckes gehouden te wordē, hen ommate-lyck houdende in alle wulpsicheyt ende ongoddelyckheit Het welck int corte is des Paus religie.

**Het Gulden
iaer gheest
vergiffenis
van sonden.**

Sixtus, 4.

**Quemadmo-
dum.**

18. distin. de

euligijs. 13.

q. 2 quest. &

1. q. 2. Pla-

cuit. &c. quā

beer van alle boosheydt.

pic.

Wy gheuen seyt de Paus volcommen vergheuinge van alle sonden, allen den ghenen die int gulden iaer sullen gaen tot Roomen omme tselue gulden iaer te vercrygen.

Item hy seyt : Wy willen dat de dianghen die ghene die niet geoorlooft en syn om te begheeren : datmen die ons beiale, want het is geoorlooft te ontfangen het ghene dat niet geoorlooft en is te heyschen. Maer de tributen ende incomminghen die hy alle weken ontfanckt vande boerdeelen van Roomen ende Auignon, ende van vele andere plaeften en oock de rantsoenen de welcke hem betalen de ende bewysen claelijken genoegh dat hy is een voester

Hy gheeft hem seluen oorlof ende macht te dispense-
ren, oock ouer de quade ofte boose willen, ofte gedachten.

Ende

ende het is hem alleleens, wat men denckt, soo verre dat - 53
ter eenich quaet wt volghe, ende datmen altyts van quaet
tot ergher voortvare, gelyck hy doet: ende ten eynde hy
altyts ghelyc becommen mach, hy en schaemt hem niet
te beroumen: Dat hy macht heeft te dispeseren van alle
tghene dat Godt gheordonneert heeft. Welcke macht hy
gebruyckt heeft, als hy de afgoden dede oprechten, de heyl-
iche daghen ingestelt, de houwelycken ende spyle ver-
boden. Het welck S. Paulus seyt te heeten duyuels lecre.

34. Distin.
Lector. & 15.
q. 6. Iuratos
& ext rauag.
de voto &
voti redēpr.
per rotum.

1. tom. 4. 2. 1

De Canons vanden Paus syn gheuoedert met prysinghe,
de welcke hy syn eyghene ordonnancien toeschryft, sulcx
dat schynt dat by hem seluen grootelycx verwondert, van
dat de duyuel hem so wel inde oore geblasen heeft, omme
hem door middel, vande selue soo groten ghelooue te
doen hebben. Ende ten anderendoor de grillen ende apen
spel dat de Paus ende synen aenbanck doen, tot onderhou-
dinghe van heur guychelerye: De welcke hy ghesmeet
heeft int werckhuys van Satan synen medegeselle, thoonen
wel in wat weerdē dat hem syn duyuelsche versieringe en
vindinghe syn vande welcke het honderste deel niet be-
greden en lyn in dese cleyne teghensettinghe, om de on-
grondeerlycke diepte van dese stinckende leeren te onder-
soeken. Als syn te wctene, stichtinghe van Missen, laer-
getyden, Vagheuer, Pelgrimagie, en andere verdoemlycke
superstition. Waeromme ick oodmoedelyck bidde allen
Christener, dat sy Godt willen bidden, dat het hem belieue
hen te willen leeren synen goddelycken wille, den welcke
hy geopenbaert heeft door syn goddelyck woort, ende he
af te keeren van alle de bedsiegheryen die Satan ende sy-
nen Antichrist hen souden moghen te vooren leggen, om
hen

hen af te keeren ende te verleyden van de warachtighe
christelycke religie, het welck is te bekēnen den eenighē
warachtighen Godt, ende **I S S V M C H R I S T V M**, den
welcken by gesonden heeft tot onser salicheyt. Amen.

Myne broeders, en verwondert v niet als niet wetende

wt wat oorsake Godt heeft toeghelaten alſucken male-
dictie inder weereilt, commen : Want tselue is een rechte
straffe die Godt ghesonden heeft door dien de menschen

I oü. 3. d. 19. meer beminden de duysternissen dan het licht. Nochtans
Jesus Christus heeft de syn wel willen wapenen teghens
alſulcke temptation, ten eynde si niet verleyt en worden,

M a r . 7. d. 15. segghende : Wacht v vande valsche propheten, de welcke
16. tot v comen in schaepſleederen, maer van binnen synt,
grypende wvoluen : ghy sultse kennen aen haer vruchten.

M a r . 13. c. 22. Item op een ander plætse Valsche christenē en valsche
propheten sullen opstaen, ende sullen treecken
ende mirakelen doen om te verleyden
waert moghelyck oock de vvtuer-
corene, weest dan voorschich-
tich, siet ick heft v al te
mael voorseyt.

htighē
enighē
m, den
men.

vetende
male-
rechte
nschen
chtans
ghens
orden,
welcke
synt,
hten.
che

Dat Mandaet, Beuel ende

Waerschouwen, ons Heeren Iesu Christi
tot allen Christ gheloouighen.

Vooreden op dit Mādaet.

IN dit Mandaet oft beuel, is ten alder eersten, met corten woorden betoocht, die oorsake ende cause dat het kuddeken ons Heeren Iesu Christi, soo iammerlyck gedwaelt heeft: Verlatende, dat waer ende recht Christelyck gheloouue. Endevoort hoe dat het selue, wederomme daertoe commen mach. Ende ten laetsien so worter in bewesen, den camp ende strijt der Christenen, teghens den viant der waerheyt, ende syn Lidtmaten. Ende daer

Wort int corte betoocht, met wat wapenen
datmen daer teghens stryden sal. Waer
by dan, dattet een verhueghelyck,
ende vermakelyck Mādaet is,
voor die arme swacke cō
scientien, der recht
ghelooagher.

Vaert Wel beminde Leser.

Dat opſchrift ende titel, ons Heeren Iesu Christi.

Luc. 1.c. 27.
Mat. 1.b. 18.
Rom. 1.a3.
1.Ti. 2. 2. 5.

Ro. 8. d. 32.
Ioan. 1.c. 29

ESVS CHRISTVS, een Sonne
van den leuendigen God, gespro-
ten, afgecomen, ende ghebornen,
wt de conincklycke gelachte Da-
uids. Corinck der glorien, behou-
der der menschen, ende verloender
ende stilder des Tooren en gram-
ichap eos. Middelaer tuschen
God ende den menschen: Een glorieus verwinder, en bo-
nen comer der sonde: Warachtich Lam gods sonder vlecke
die daer wt doet en afwaert de sonden. Tot alle myne lieue
ende seer beminde gelouighe Christenen, ende angenaeme
broeders. Myn onbegrijpelycke ghenade: mynen eeuwi-
ghen vrede, ende myn onophoudelycke barmherticheyt.
Amen.

Inhout des Mandaets.

M Yne wel gheachte ende wel beminde recht geloui-
ghe. Glyheden weet ende verstaet, hoe dat ick, door
die eenige liefde genade, en barmherticheyt, van God myne
Vader, ben gesonden geveest ouer. 1568. iacren in dese
elendige weerelt, om uwer salicheyt: Aennemende men-
schelycke natuere. Ende hebbe my seluen alsoo vernederd
totter gedaente ende gestalt eens knechts, om der liefsden
dien ick tuwaerts draghe: ende hebbe v ghegeuen ghe-
veest van mynen vader, om v te verlossen, wt alle dienst-
baerheydt, iammer, ende elende des eeuwighen doods: En
alsoo

Ioan. 3.b. 16
Psal. 8.a. 6.
Phil. 2.a. 7.

alsoo v sonden wt te roeden, door myn bitter lyden : Om 55
v te genesen, ende te erstellen, in volder ghesontheyt des Ge. 22.b. 12
gheests, door myn wonderen. Daerome ben ick gegheeselt, Esa. 53.2. 50
ghecroont, ghecruyst, ende met veel lydens omrinckt ge- R o. 6.d. 32.
geweest. Het welck ick al om uvent wille, en om uwer
liefden, ghedragen ende gheleden hebbe : Tot dien cynde
om v met myne Vader te versoenen : Ende dy aengenaem
ende behaeghelyck te maken voor hem. Ende cyndelyck:
Om te verwinnen, te verderuen ende vertreden den doot,
als viant uwer naturen, ende de Helle, door mynen bitte-
ren doot te verslinden : Ende om v alsoo gherechtich te Osee. 13.b.
makē, door myn eerlyck verrysen. Waer mede ick dy oock
eerlick make. Ende tot erfgenaem, van dat rjcke Godts
myns Vaders.

Ende voort soo en is v lieden oock niet onbekent : Hoe
dat ick v ghecocht hebbe, door veel lydens benautheyt, en
oanoemeiyck iammer, tmijner grootē coste, ende met ee-
nen hooghen prijs. Ende dat tot dien cynde, om v te ver-
cryghen tot myn eyghen ende by sonder volck : Ende om
v lieden alsoo voort te leyden, ende te ontfanghen, met my
in dat eeuwiche ryck myns vaders. Want ick en hebbe v
niet gecocht om gout noch om siluer, ofte ander costelyck
ghesteente (alsoo v lieden wel kennelyck is) noch oock
door menichte van duysendē krysvolck, ruyteren ofte toe-
gheruste ende ghebaerdeerde Hengsten. Item noch door
crachtighe steden, sloten, ofte Coninckrycken. Maer het
heeft my al veel meer gecost : Om v te verlossen, van ende
wt den poel der verdommenisse, ende des duyuels dienst.
Om v alsoo te bringhen onder mynen standaert en velt
teyken. Want ick hebbe myn lichaem ouer gegheuen, en
ghelcuert, myn onnoosel leuen te buyten ghegaen: ende

myna

1. Co. 6 b 20
& 7.c. 23.

Heb. 9.b. 12

1. Pe. 2.b. 18

myn root bloet ghestort. Waermede ick v lieden verlost hebbe ende ghecocht: ia goetwillch aenghenomen ende ontfanghen tot myn volck, Coninckrycke, ende bisonder erfdeel: Twelck my seer aenghenaem en behagelyck is.

Ende eyndelyck, loo is v wel bekent, hoe dat ghy onder my beloofte ghedaen hebt: Ende gelworen in mynder tegenvoordicheyt in dat heyligh doopsel. Al waer ghy v, aen my verbonden, manschap, ende euwighe gehoorlaemheydt beloost hebt. Als tot ende onder uwen rechten Vorst ende eenich Coninck. Euen wel, en des niet teghen staede sooo hebbe ick findert wel dickmael ghemerckt ende ouer sien, uwē onnachtlaemheydt, wederstant, versmaden, ende ouertreden mynder geboden. Daer en toe, loo is tot mijnder kennisse commen. Hoe dat ghy ondanckbaer sijt van myne weldaden, verachrende ende versmadende, myne voornoemde gheboden: Ende oock, hoe dat ghy lieden hebt ouer ghegeuen, geabandoneert ende verlaten in die handen, macht, beuel, en heerschappie van den viant uwer salicheyt, ende den synē, het wel bewaert slot des Christelycken geloofs in uwer herten: het welck leert wel voorseen ende met sterckte beuesticht was. Ende dat door myn verywinnen ende arbeytelyck stryden: V beuelende, dat selue te bewaren, met alder vlydt ende neersticheyt: Want het seer wel voorseen ende beuesticht was, door myn Euāgelie ende woort: met welcken voorraet, sterckte ende munitie, ick tot noch toe, myn ghemeunte ofte kercke (ouer den gantsche aerthodem verstroyt) bewaert ende beschermer hebbe, ende die selue, onuerwinnelyck ende statuaestich behouden: Ia als verwinnende, teghens al heur vianden. Hoe wel nochtans, dat ick alte vooren yreesde doen ick noch by v was op der aerden, dat dit slot ohi toozen, al te groten aenval, storm, ende ghevall lyden soude

Psa. 132.2. 2

vam

van uwen viant, ghemerckt dat ick te vooten voorsach 56.
(alsoo ick alle dioghen van inder eeuwicheyt weet) door
wat bedroch ende schaclkheydt dat den seluen Viant, dat
slot bespringhen, betrouuen, ende bestormen soude. Daer-
omme soo hebb: ick v dan beuolen deser saken gbedach-
tich te syne, oock ghestadich ende sonder ophouden te wa-
ken met alder vlyt ende neersticheyt, v daermede leerende,
hoe dat ghy dit slot soudt moghen bewaren, ende verse-
kert behouden, voor allen oploop ende viantschap. Om
deser saken wille, soo hebbe ick v ghestelt, ghegeuen ende
gheordoneert myn getrouwve amptlieden ende officiers,
namelyck myn Apostelen, Discipelen, ende Euangelische
Predicanten. De ywelcke ick wt bysonder genaden vercoo-
ren hebbe ende gelechickt om v te dienen, na mynen af-
scheyt. Oock om v lieden met predicken en schryuen te
vermanen om kloeckmoedich ende mannelyck te syn in
desen stryt. Daer en bouen sant ick v mynen Heylighen Act. 1.a. 8.
gheest (volgende het in hout mijnder beloosten) door wiēs
ingeuen die selfde myne Apostelen en predicanter v nut
bequaem ende wel bercyt ghemaeckt hebben: om Rid- Act. 7.f. 59.
delyck ende mannelyck wederstaen ende te stryden.

Dat meer is, ick hebbe door die selue soo veel ghedaen
soo dat ick v veelderhande ende leer goede crych wape-
nen, als bussen, lancen, spicen, ende ander wapen, ofte in-
strumenten totten krych gegeuen ende gesonden hebbe,
Met welcke Christelycke wapenen, ghy dat voornoemde
slot leer wel behouden ende bewaren mocht: ia verle-
ker beschermen. Ende ten laersten too hebbe ick v voor-
seyt, ende v lieden selue openbaer betooght, door wt ghe-
druckte woorden, onduyster ende clae: namelyck, hoe en
hoedanick dat sonder ophouden, de ghene namaels vve-

2. Cor. 6.
Eph. 6.b. 14
1.thei. 5.a. 8

H.j. son

sen souden, die desen kamp ende stryt, teghens v voeren,
leyden ende driuen soudē: namelyek dat alsulcx gheschic-
den sal, door wreede verscorende woluen, die wwendich

Mat. 7.b.15. ouerdeckt wesen sullen met schaeps kleederen, ende schy-
Deu. 13. a. 3. nen te syne een volck van goeder religie, heyligh, gerech-
Jac. 23. b. 16. tich ende veruult van alle goede wercken, maer inwen-
Ro. 16.b.17 dich synt, Pharizeen, Hypocryten, ende vol van alle ghe-
Eph. 5.a.6. ueynstheyt, huchgelrie ende verleytschap: ende dit voor-
Coll. 2. a.8. namelyck dierhen noemt Pausen, Cardinalen, Bischop-
pen, Officialen, Canonickē, Abten, Priesters, ende Moninc-
ken: Item Susters ende Nonnen.

Ende hoe wel dat myne Predicanten, ende ghetrouwne
Ier. 14.b 14. Dienaers, als Ieremias, Ezechiel, ende die ander myne
Eze. 34. a.3. Propheten, te vooren bewesen, ghepropheteert ende voor-
seyt hebbēn, door onwendersprekelycke teeckenē, den
gantlichen handel van dese voornoemde boose verleyders
en Hypocryten: soo en hebbe ick daer en bouē niet opge-
houden van v te ondecken ende openbaer te maken, haer
valscheyt, listicheyt, ende verleydingen, ende sulcx hebbe
ick v, als metten vinger soo naect betoocht: soo dat ghy
die wel kēnen, schouven, wycken ende vlieden mocht, het
wel v oock, mynen Cancellier ende waer ghetuyghe S.

Mat. 7.b.15. Mattheus na my, in geschrifte gelaten heeft int boeck lyncs
23. a. 2. Euangely alsulcx hebben oock gedaen, myn ander Apo-
24.a. 5. stelen ende Discipulen, ia selue, myn wtueroren vat Pau-
2. Tim. 4.a. lus, tſamen met Petrus, Ioannes, ende S. Judas de welcke
1. 2. 3. v lieden ingheschrifte gelaten hebben die teeckenē, om te
2. tim. 3.a.1. vollen te kennen alsulcke boose Antichristen, myn hoofd
2. Pet. 3.a.3. vianden, ende wedersakeis, namelyck haer hypocryſien,
Jud. 1.b. 18. bedroch, verzierunghen, ende onuersadelycke giericheyt.
Soo en hebben nochtans, alle deſe ſaken v daer toe niet
mogha

moghen beweghen. Want ghy liebt myn godlyck woort veracht, ende myn leeringhe niet aengenomen noch mynen alder versekersten raet niet gevolcht, by v seluen niet ouerlegghende, die weerde myns doots: die ick seer bitterlyck gheleden hebbe aen dat hout des Cruyten: my niet willende aentnemen voor uwen behouder, middelaer, ende verlosler, sonder veel meer my verworpende, hebt ghy v salicheyt ghesocht door ander middel. Waermede ick voorwaer onteert ende tot gramischap tuwaerts verweckt ben: solo dat ick myn aenschyn ende ooghen van v ghevender hebbe. Soo hebbick v oock daeromme laten vallen in die handen, ende macht van uwe vianden: Die dy vianlyck quellen ende lyden andoen: ende dat gheheel na al haren wille, ende dat insulcker voeghe: Soo dat sy v geheel ende gants van my gewendet hebbē, namelyck door heur instellingē van menichen, en duuelsche versieringen. V leydende tot den Roomischen afgod Baal, Alwaer dat ghy onderwesen sijt vreemde goden te offeren. Soo verre datter niemand onder v ghevveest en sy (van al den ghenen die my te vooren, belooft, manchap ende trouvve int doopsel toegheseyt hebt) die eenich ghedachte, memorē ofte wederpeylen van my, noch van mynder genaden behouden heeft, om onderstant van my te begheeren.

Soo vol swaricheyts ende peryckels syn en hebben gevveest dese laeste tyden: ende hoe wel dat sy, alredē veel iaren hebben gheduert, Soo en heefter niemand geweest die dese elende ende iammer aengemerkt ende beclaecht heeft. Dan alleen een weynich der wtuercooren: die hebben voor die instellingen ende beuelen des Roomischen Gods, bewaert ende beschermet ghevveest: Als die

Dan.3.c.23.

drye Iodische Kinderen in den brandenden Ouen,

H.ij.

door

3.Reg.9:

2.Tim.3.21

door mirakel, bewaert ende behouden waren. Ende in desen iammer, O Christen volck, heft v doencommen ende vallen v boose weghen, ende quade vindingen. Want ick
Iob. 22.2.5. hebbe v, al dese iammeren en straffen laten geschieden, om
Jere. 2. b. 19 des wille dat ghy niet en hebt willen myn woordt horen, noch dat selfde verstaen, maer hebt ouergetredē myne Gheboden. Ick hebbe tot v lieden alle myne Propheten ghesonden, maer ghy hebtse verworpen, ende niet willen hooren. Ende daer en teghens, soo hebt ghy veel eer die loghen ende droomen geloofd, ende en syt tot my niet bekeert. Ick hebbe met langhen verdrach verwacht, ende daer en is niemant geweest die my, inder waerheyt heeft aengeroepen met oordeel ende gerechticheyt, doende saken, die mynen hemelschen vader behagelyck syn. Ende dit niet tegenstaende, soo en syt ghy noch niet tot my bekeert, bewysende boete ende beteringe van v boos leuen, ende leetvelen hebbende van uwe sonden: Maer hebt verworpen myn woort ende mynen raet: Ende myn wysheyt en heeft niet by v ghegolden.

Om deser lakede wille, so heft ick v bitterheyt te drincken gegheuen, ende heft v ghespijt, met onsmakelycke spysse, dat is soo veel te seggen, als ick heft ghedoocht en toegelaten, dat ghy ghespijt ende onderhouden geweest syt, met leeringhen ende gheboden van menschen. Ende daer neuens heeft v myn woort bedeckt, ende verborghen gheweest. Want ick heft v ghesonden den alder wtterssten hongher van dien: In alsulcker voeghe, soo dat ghy gheloopen syt, ende ghereyst: Vanden auont totten morghen toe: Ende en hebt euen wel niet kunnen vinden: eenighe saken die v hebben moghen versaden. Ghy syt tot nu toe in ende tot veelderley beuaerden ende pilgrimacie gheloopen

geloopen, en dat in verscheyden landen en vremde steden : 58
Namelyck, den eenen te Rome in Italia, den anderen tot
S. Iacops in Spaaignen, ofte tot Hierusalem int lant Iuda.
Sommighe tot dat heyligh bloedt van Brugghe in Vlaen-
deren, ende ander, tot onser Vrouwe optstocxken tot Ant-
werpen in Brabant. Item eenich ander tot S. Willeboordt
diemen in Zeelant versoeckt : Oock tot den Heylighen
vriend Godts S. Saluator tot Duystburch in Cleuen. Eeni-
ghe hebben Bonifacius in Vrieslant, keersen ghestelt ende
ander dat soete Cruyce, datmen in Hollant versoeckt: Ende
alsoo tot nacer ander onnomelycke plecken. Al waer ghy
lieden nochtans gheen waer Spijs noch dranck gheuon-
den en hebt, om uwre hongherighe ende dorstighe ziele
mede te vermaaken. Want in alle die plaatzen, ende der
ghelijcke dinghen, en is v' mijn woort niet vercondighe
gheweest. Met welck dat ghy terstont sout hebben ont-
lost geworden, van uwre sonden en gebreken. Waer door
ghy oock haddet mogen leerē, den rechten wech en eeni-
ge padt, om te commen tot dat rijke Gods. Maer ghy syt
gheplondert ende berooft van al v' substantie ende goet.

Ende hoewel dat ick als nu in dese uwre laetste ende
witerste veroulinghe, persecutie, ende benautheyt ende
elende (waerin ghy tot my gheroepen hebt ende ghesleyt,
Heere Ihesus helpt ons, hadde mogēn met recht antwoor-
den ofte vraghen. Waer syn nu uwre goden, die ghy liede Esa. 48. 25.
hebt vercooren, ghedient, aengheroepen, ende aenge-
beden ? Dat sy nu opstaen ende v' helpen : Is v' verlossen
wt deser elende, waer in ghy nu benau ende bedwongan
syt. Want na het ghetal van uwre steden, soo haddet ghy-
lieden vrende Goden. Ende hoe wel nochtans (O Chri-
stien volck myn bruyt, dien ick ghetrouw hebbe, ende my Eph. 5. c. 23
belooft

beloost heeft, die trouwe des houwvelicks) dat ghy so dick
mael geuallen en ouer getredē syt in eetbreck en ouerspel,
my latende ende v begheuende tot veel meer ander qua-
den. Soo en wil ick my nochtans daeromme aen v gheen-
sins wreken, alleene keert v, als heden wederomme tot
my, ende ick wil v ghewillycken ende ouergheren ont-
fanghen. Ick en wil gheensias myn aenschyn daeromme
van v keeren, noch myn barmherticheyt van v wenden.

Psa. 22. 2. 4. Want ick ben die heylighie Israels, saechmoedich, ghoe-
dertieren, en barmhertich, ende myn graanschap en sal niet
eeuwich duren. Bekeert v dan tot my, ende hoort, luy-
stert, ende verstact my, op dat uwe siele eeuwich mach le-
uen. Want ick wil een nieuw verbont, aliantie, vrientchap

Ier. 31. d. 31. ende eenicheyt met v maken: Namelyck des trosts, des
blyschaps ende des vreedts ende geensins des benautheyts.
Want ick ben ghedachtich ende ghedinck der belooften,
die ick warachtich en onweder roepelyck belooft hebbe:
namelyk der ontfermherticheyt, die ick hebbe vercōdich
door myne ghetrouwve Dienaers die Propheten, tot dat

Eze. 34. 2. 10 Christen volck. Ende eyghentlyck door den Prophee Eze-
chiel, hem seggende in deser forma ende manieren: Ick
sal myne schaepen verlossen wt de hant ende ghewelt der
verschorender Woluen: Ende die herders en tullen niet
meer haer seluenveyden. Maer ick sal myn schapen ont-
lossen, ende wt haer lieder bewaeringhe ende weyde
trecken. Ende voort noch claepter door den Propheet Je-
remiam segghede, in dien daghe sal ick my tot v keeren,
ende uwer barmhertich syn, als mede lyden met v heb-
bende. Ende als dan sal ick v aennemen, voor myn volck,
ende sal v God syn, v ghoede weyden gheuende na myn-
der herten, die uwer sielen vermaaken en versladden, voeden
ende

Iere. 15.

ende onderhouden sullen door myn leeringe. Want ick en
verblyde my gheensins, in uwe verderuen oft doot. Son-
der ick hehbe al veel lieuer, ende es my een lase ser aenge- Eze. 18.c. 23
naem dat ghy bekeert wort ende leeft. Daeromme soo
verlaet dese oude putten ende dorre Cisternen , die ghy v
seluen hebt ghemaect, en ick sal v gheuen, die soete nefo-
teynen ende leuenden watteren: Vanden welcken, indin-
ghy daeraf drinckt, sult versaeft worden tot inder eeu-
wicheyt, ende gheen tyt meer dorsten. Ende weest geen-
sins beureest noch in eenigher manieren besorcht, sonder
coemt betrouwelyc tot my, met vaster hope: want ick ben Mat. 21.c 23
laecht, ootmoedich ende goerwillich vā herten. So soeckt
ende begheert my daa icr wyle ick mach gheuonden syn:
Aenroeft my, want ick ben bereyt, ende verlaet v boose
weghen , v verkeerde studien ende v ongoddelyck le-
uen. &c.

Soo ouerleckt dan wederomme in uwre herten, myn be-
looften tot v ghedaen, ende het verbont, dat tusschen v en
my gemaect is. Doet ende laet wederome, vā niuwes wt
roepen, dat selfde verbont, t'welck altyts gheduerl heeft, en
doet vercondighen, in allen plecken der Christicheyt met-
ter trompetten : segghende, men laet v liedien weten, ende
doet v liedien kondt, van wughen der eerlicheyt van GOD
mynen Vader, oock van my, ende van mynen heylighen
gheest, dat alle die ghene, die onder v dorster, ende begheert
die ware gherechticheyt. Coemt tot die leuendige wate- Iesa. 58.b. 11
ren mynder heyligher schriftueren: alleenlyck aengrypēde Apo. 21.a.6.
myn Euangely, ende verworpende al ander leeren, syn hoe
sy oock willen, wterelts ofte duuels. Ende ghy liedien, die Matth. 11.c
gheen gelt en hebt, namelyck der goeder werken en ver-
diensten, sonder beuing v seluen vol van sonden, iaminc
ende

H.iiiij.

28.

ende elende, bekennende v seluen arm ende snoo, sonder
alle gherechticheyt, ofte eenighe duecht. En toet noch en
vertrecht daeromme niet in eenigher manieren, sonder
loopt ende comt veel eer met alder neersticheyt om vā my
te ontfanghen den alder besten ende lieflycksten wijn, en
begheerlycke melck, ende dat om niet ende sonder alle
wissel, oft eenich verghelden, sonder gout, siluer, oft gelt.
Namelyck myn barmherticheyt, myn ghenade, mynen
vrede ende ghorechticheyt. Ick en begheere niet vānden
uven: Sonder ick wilt v al goetwilichlyck geuen, niet
met allen en moet ghy bringhen. Coemt alleene tot my
het en sal v niet v costē. Onttanct met blyschap, het ghene
dat ick v geue. Daeromine soo vermane ick v, ghy alle
myne gheloouighe doort de cracht ende inhouden van dit
teghenwoordich mandaet, tot allen tydeu ende sonder op
houden van weerden. Dat ghy (dese saken gehoort ende
gelezen hebbende ende dit mandaet, vercondicht lynde in
uven lāde stadt, ende pale) myn genade, ende bystant die
ick v voorhoude, niet verachten verworpen, noch versma-
den en wilt door ongehoorsaem onnachsaeinheyt, op dat
den viant uwer salicheyt, met synen dienaers als valliche
Propheten, hypocryten, valliche Predicanten met haer
mēlche leere, boole Antichristē en Pausche Pharisee, voort
aen geen volle macht vercryghen om v te verleyden ende
bedrieghen door onnachsaeinheyt. Want sy omringhen v
als eenen brielschenden Leeuw ende soeken oorsaek en
middel, door bedroch valscheyt ende boose listen, om v te
verscheuren te verderuen ende verdommen. Ende ghy en
moghet hen lieden gheensins wederstaen, indien hy we-
derom roeft wint ende inneempt dat voornoemde Ca-
steel, slot ende stercke des gheloofs: Dat is, ist dat sy van
v niemen

Isa. 55. a. 1.

Apoc. 22. b

17.

1. Pet. 5. a. 8.

v nemen, oste oock verduysteren myn woort ende v alsoo, 60
afwenden van dat rechte ghelooich betrouwen tot my.
Want alle den gantschen handel, weere, sterckte, eere ende
verwinninge. Ende oock inder contraijen dat gheheel
verlies der salicheyt hangt alleen aan ditte eenich slot
sterckte oft Casteel. Sulcx dat het gheheel ommoghelyck
soude geweest syn, dat de Christelycke kercke in eenigher
voeghe soude moghen behindert, beschadicht, of ic hebbē
moghen ouerwōden welen: Indien dat seltde slot vanden
viant, niet inghenomen bewoont ende beseten en ware.
Ende nochtans soo ist een sake, noch al veel hinderlycker,
dat ghy al dees perikelen ende scanden niet en gheuoelt,
niet en ouerdenet, noch by v seluen niet en aenmerckt:
Sonder daer en tuslichen gheeft ghy v selue wt, voor goede
Christenen. En bouē al ander volcken, Godsalighe mens-
chen, ja als oberispelyck Euangelische menschen. Hoe wel
nochtans dat daer en tuslichen, desen viant van uwer salic-
heydt, wint verderft ende verstroyt dit voornoemde slot,
door uwer onnachtlaemhelyck: T'welck soo wel voorsien
was van allen gheweerd, sterckte ende voorraet totten stryf,
Ende dit ghelchier (dwelck seer te beweenen is) door
moedeloose, weeke ende onnutte stryders ende krygs-
volck, die noch herte noch macht en hebben. Want ick
hebbe v ghelaten, die Christelycke wet, seer wel voorsien,
beuesticht eude versterkt met onvadersperekelycke ende
onuerwinnelycke getuygen der heyliger scripuren: Soo
dat alle die vianden ende teghenleggeren, daer teghens
gheensins en konden ghetegghen. Ende des niet teghen-
staende, soo hebt ghy too onnachtlaem ende slaeperich
geweest, dat ghy wel na die geheel hebt laten verwinnen
vernield en wtroeden vanden Sophisten, Hipocriten,
valische

valische predicanen ende boose menschen, voorwaer een volck geheel wylfachtich, onwetent, machtloos, ende van geender wweerde anders dan door ende met hemlieden, die verleydinghe werck ende boosheyt des duyuels regneert.

Ende daeromme soo doen ick v kondt, ende vermane v oock myn ghetrouwē vrienden ende broeders: door den eedt, belooftte ende verbont, dat tusschen dy ende my ghemaeft is, dat gemerekt dat dit slot soo wel bruestiche ende voorsien is, ende geheel onuerwinnelyck, dat ghy lieden verlekert, ghewis, ende door het inhouden ende cracht vā desen, sonder allen twyfel sijt van uwer salickheyt roep en gerechticheyt, soo verde als ghy v seluen begheeft, onder dat beschermen ende bewaren vant voornoemde slot des geloofs. Gheheel ende al gehoorlaemheyt bewyfende, tot het inhouden des tegenwoerdich mādaets, en aengrypende myn heyligh Euangely, tot een eenich ende volcomē myn bescherimen. Want ick hebbe voorghenomen bestelt, geordoneert ende gestatuert, door myn eeueighe voorfichticheyt al myne vianden onuersiens te verstroyen, verdruen, te dooden ende tot niet te maken alle myne wundersakers, ende alsoo met cracht ende gheveld, wederōme aen myn slot ende Casteel te comen: het welck alsoo van myne voornoemde vianden (door uwe onnachtsaemheyt ende versuymen) gehouden ende beseten is. Ende daeromme, soo spoet v, sonder eenich vertreck, Ende en vertoeft niet langher myn lieue eade ghetrouwē vriendē. Vergadert v ende coemt te samen, in rechter liefde, ende eenicheyt des geloofs, v lieden wederom scickende ondere mynen standaert, ende my alsoo nauolgende als uwē vorst, Hertoge Prince ende Capitain, doort ghelyuyt der Trompetten myns ghetrouwē velt hoofdmans en kloekē

Psal. 31. a. 8.

ken stryder. M.L. ende syn met ghesellen. Door wien dat 62
ick, binnen dese naeste. 30. ofte. 40. jaren, hebbe doen ver-
nieuwen ende wtuercondigen, dit myn beueel ende man-
daet ouer al de vreelte. Namelyck, myn heyligh woort:
Het welck ick v wederom leynde, door den seluen in myn
heyligh Euangely. Het welck door uvve onachtlaemhelyt
soo iammerlyck heeft verscoort, verdoruen, vertreden en
veronreynicht gheweest, van die valliche Propheten ende
onnuttie Papisten. Soo coewt dan hastelyck met groter
diligentien, ende volcht my na wakende en opmerck heb-
bende in myn woort, doorliefde, minlaemhelyt, ende een
recht gelooue. Want ick sal seer haest comen sonder meer Apo. 22.2.7
eenich vertrech, om te volbringhen, dat gheineyn oordeel
ende laetste iugeinent. Voorywaer vreelelyck ende lastich,
Ende dat om my te wreken aen mynen vianden, teghens Apo. 22.2.1
de welck ick in uver tegenwoordicheyt woderlyck ha-
delen sal: V bewytinge myn groote berherticheyt, v Apo. 22.2.1
verlossende tot inder ewicheyt van die macht ende ghe-
welt der ghender die v benaudē. En dat in alsulcker voege
dat ghy te recht sult moghen seggen, lof, cere, ende glorie,
sy onsen behouder, die ons heeft verlost wt de hant ende Apo. 19.2.1.
macht van onse vianden. En des gelycx soo sulle die an-
der bedwongen wesen, te belyden en te bekēnen ende en
oock te seggen: O Heere Hesus, dese hebbē in v gehoopt
ende en syn niet beschaenu gheworden: Haren toevlucht
hebben sy gehad tot y ende uwen name aengeroepen, en
ghy hebste verhoort ende behouden, Sy hebben verdre-
ghen ende veel lydens onder worpen gheweest, ende die
Heere heefst wt alle dien verlost. &c. Want ick sal in
als, ghenoech doen voor v, ende v ontfanghen als myn
licue bevinde Broeders. Ende v eyndelyck

verlossen van al v wederpartie, die v voort daen niet meer
en sullen moghen hinderen. Sy sullen wel stercke ende
machtige stryden, teghens v opbringhen, maer sy en sul-
len niet moghen verwinnen. Want ick ben met v, om v

Iere. 1.b. 18.

te behouden. End ick sal v weien, tot eenen yseren muer
ende onuerwinnelyck teghens haer. Waerome ghy oock

niet en behoort te vreesen, noch crancmoedich te syne,
sonder vroom cloeckmoedich ende sterck: Manlyck stry-
dende sonder eenighe vaere ofte beureesthey: Want ick sal

Actu. 14.b.

19.

al uwe vianden onder bringhen: recht so ick voor tyts

Ex. 14.a. 17.

hebbe den onsalighen Pharao ghedaen, ede alle die ghenc
die haer vermeten hebbcn, myn volck Israel te benouwen:
En hemlieden sal het ghene gebeuren, dat ghy int boeck
Exodi leest, gheschiet te lyne den Amalechiten. Ende int

Iud. 8.c. 28.

boeck der Rechteren, den Midianiten. Ende ten lasten soó
en behoort ghy oock gheensins versaecht te syne, om dat

Luc. 12.d 32

ghy kleyn lyst van ghetale. Als men gelykt, by die groote

2. Par. 25.

menichte der andere die niet met allen en ghelt voor my-
nen ooghen. Want het is my alsoo doenlyck, die groote

menichte te verwinnen, alst is een weynich. Want den se-
ghen ofte victorie niet en ligget in veel oft weynich, maer
hangt alleen aan myn hulpe ende macht van bouen. Het
welck ghy voorwaer wel bekene moecht, door die vastc
ende ghewisse teecken der historien des gantschen Bi-
bels. Ende bysonder, aen den getrouwien ende cloeckmoe-

Iud. 6.b. 16.

dighen Capitein Gedeon, die door myn beueel, raet, ende
bystant, den gantschen hoop der Midianiten, verschoot,
ende onder ghebracht heeft, alleenlyck hy, met dry hon-
dert van mynen volke Israel. Het welcke ick daeromme
hebbe gedaen, dat hem niemant en soude verheffen, insyn-
der cracht ende macht. Want van my comt alle macht en
verwin-

verwininghe. Ick alleen mach v ontflossen van myn vi-⁶
anden, ende niemant en can my wederstaen, noch hindren. Ende dat meer is, dese battaille ofte teghenwoordighē
stryt, is myne, ende gheensins uwe. Ende het slot, dat alsoo
vanden vianden bestormet ende beuockten wort, behoort
my toe, ende gheenen anderen. Ende daerōme soo en sult
ghy de ghene niet wesen diet verwinnen sult, maer ick in
v, die alle gheloouighe de Victorie ende het verwinnen
gheue. Alleen heysche ende begheere ick dit van v, dat
ghy volstandich ende onwanckelbaer blyft, wakende in
volle ende vaster hope, totter bewaringhe van dat slot ofte
Casteel des gheloofs : Ende tot dat ick comme daer ghy
my sien sult in sorter ijt, om te volbringhen uwe salic-
heyt. Maer daer en tuslichen, soo gheloof ende betrouw
vast in my versterckende v herten : versterckt wesende, van
alle die beloofte die ghy beuindet in alle die voorbeeldeu
ende troost saliche gelyckenisse mynder Schriftuere. Wat
sy v daeromme gheichreuen is, ende achter ghelaten tot
uwen troost, blyfchap ende vermaninghe. Aenmerckt ende
ouerlecht myn ghetrouwwe dienaers : als Abraham, Isaac,
ende Iacob, Moyles, Dauid, Gedeon, ende al v ander voor Psa.^{22.2.6.}
vaders. Hebbe ick hemlieden verlaten in haerlieder neot ?
En ben ick hemlieden niet te hulpe gecommen, soo dick-
mael sy my aengheroepen hebben ? Alsoo wil ick v oock
doen, myn gheloouighe vrienden. Want ick ben alleene
de ghene die doot ende wederom leuendich maken can.
Ick ben die vasticheyt, bewaringhe, versickertheyt ende
verlosser, ja behouder van alle geloouighen. Ende dese sa-
ken hebbe ick openbaer genoech betoocht, door veel ende
menigerhande teyketen, soo wel inden hemel, als inder
aerden : waerby ghy oock gheenen anderen en behoort te
soeken,

Soecken. Of ander sins soo en moghet ghy in gheender manieren, bestaan noch staen blyuen, voor uwen vianden. Want alle v macht ende ver moghen theyt en sal v niet bewylen: waer ick myn hulpe ofte bystant van v weerte. Ghemerckt da dat de tyt des strydens voor die doore ende geduerich is, ende dat die Vianden, wederomme aenualen ende haer pynen tot uwen verderuen, meer dan oyt te voeren: Soo ist nootsakelyck, dat ghy ghewapent lyt ende wel voorsien van alderley wapenen totten stryt, om die Vianden door myn hulpe mannelijk te wederstaen, op dat sy v niet en ouerwinnen ende verderuen, waer syv naecht ende onghewapent vinden, sonder spysle, sween oft stock. Nochtans, om dietwille dat dese oorloghe ende stryt, niet en is teghens vleesch ofie bloet, dat is, teghens ander menschen, maer teghens die macht ende moghen theyden, ia voorstanders der duysternisse deser weirelt, die boose ende verkeerde gheesten. Soo en sout ghy niet met allen doen: ende en mocht gheensins te bouen commen, of ghy en hebt die wapenen des gheests, welcke gestelycke wapenen, den cloecken Ridder, ende den voornamsten velt hoofdman mynder krygs handel. S. Paulus beschryft ende claer betooght int. 6. Cappittele synder Epistel, tot die van Ephesen, daer hy seyt: Weest ghetrouwue vast ende volständicht in: gelouue ons Heere Iesu Christi onsen behouder: v wapende met die geestelyck wapenen der gerechticheyt ende des lichts: op dat ghy moghet bestaan, teghens dat aenualen ende hittich ralen des viants uwer sielen. Soo wapent v dan met al die wapenen Gods, ende en laet gheen dinck achter, van het ghene dat v behulpe lyck wesen mach, tot alsulck een wederstaen ende verleekert bevrytsel: op dat ghy alsoo door my ghesteickt wort ende

ende vast in my gehecht, gegrond ende gefondeert (In my 63
segge ick) die den onbewegelycken gront, ende stant va-
stich fondament ben, ende den vasten steen. Ghy siet ende
merckt hoe dat hemlieden totten krygh wapenen en toe-
rusten. Die lanriknechten, Zwitlers en ander Ruyters : na-
melyck, Pantshyser, Zweert, Hellerm, kreeft, spysse, schilt,
busle, ende meer ander geweer, op dat sy gheensins gewot
oft geuest en wordē. Alsoo behoort oock ghy op geestelijcker
wylē te doen, ghy die den krych des gheests vooren
wilt teghens die boole ende verkeerde geesten. Want ten
alder eersten soo moet ghy hebben die waerheyt, die v sal
wesen tot een wape gordel, waermede uwe siele sal om-
gort syn, ende voorhet lichaem gewapent met water ge-
rechticheyt, op dat ghy niet afghestoten en wort vanden
rechten wege door valsche leere. Daer en bouen die voete
gewaepent ende geschoeit, in die gherytschap des Euā-
gelys, dat is, dat ghy geduerich voor v neemt, v gedachten
te oeffenen en gelyckformich te maken mynis Euangelys,
ende dat sy geleyt beweecht ende bevesticht syn, in ende
door myn vwoort, op dat ghy door die selfde nietbeweekte
wort tot quaet doē begherende oft staende na eenige sake
die stryden en contrarie syn den wille Gods. En dat alsoo
uven viāt, des te groter corsake hebbe, om v te versoecken
en anteuechten. Maer bouen alle dinck so moet ghy
hebbē, de schilt des geloofs waermede ghy v vlytich hou-
den en wachten sult en neerstelyck waken dat ghy gheē- Eph. 6.b. 17
fins en twyfelt, aen myn beloften, want op desen schilt en
beukelaer des geloofs sult ghy moetē lyden, verbeyden en
wachten, alle die schichten, tartsen, en vierighe Pylen, des
boosen gheests. Maer sy en sullen v niet mogben won-
den noch quetsen. Want dit is den schilt mynder hulpe,

ende

Gal. 1.a. 8.

ende dat versekert teeken van mynen goeden wille tot
namclyck, dat ghy vast in my gheloost. Versekert, onuer-
winnelyck, stantvaстich (als eenen stercken muer) ende
onbeweghelyck tegens alle leeringe vā menschen: weleke
menschen lecre, ouerleyt synde by myn woort, niet anders
en is dan eenen droom, abus, ende bedroch. Ten laesten,
so moet ghy hebben den hellen der salickheyt, verwach-
tēde met onophoudelycke hōpe, die belooftē, die ick v vā
die eeuwighe salicheyt hebbe beloofst. Ende cyndelyck so
moet ghy in uwer rechter hant grypen, (als een dinck bo-
uen miten notsakelyck) dat Sweert des gheests, namelyck,
myn godlyck woort. Waermēde ghy sult moghen van v,
weeren, slaen ende keeren al uwē vianden wedersprekers:
die v wederstaen ende eenichsins wederspreken in desen
stryt: Oock al ander teghenheyt lyden ende ongheual. Soo
woort oock te recht, ende met seer goede redenen, dat god-
lyck woort by dat materiael sweert gheleken. Want het
scherp, vierich ende totter sielen toe lnydende, door drin-
gende tot die deelinghe des gheests in gaet. Ende met dat
telfde sult ghy in alle dinck te bouen commen. Waer by
indien daer yemant quame van onder v, die v een ander
sweert voorhielden en brochte, anders dan dit om v te wree-
ten teghens uwen viant (dat is, die v wil voorhouden en
leeren, weereltsche leeringe ende gheboden van menschē
om dat rijke Gods daermēde te verdienien, ende te weder-
staen des duyuels aenloop ende listicheyt) en ontfäckt die
niet, in uwer vergaderinge ofte ghemeynte: En hebt oock

Apo. 18. a 4 gheensins nieth gemeyns niet hem. op dat ghy niet deel-
El. 5 2. b. 11. aetich en woort van syne wercken, die verkeert verdoemt
2. Cor. 6. b. ende verworpelyck syn. Acht alle die ghene voor droo-
mers te syne, die dese selde leere niet en brenghen noch
leeren.

leeren. Want door dat selfde woort hebbe ick den hemel 64
ghescapē, oock die aerde en alle creaturen : de welcke alle
heur cracht macht ieucht en vruegt hebben, door dē geest Gen. 1.a. 3.
myns mons, ende daeromme soo en doetter gheen dinck 1oā. 1.a. 1.
toe, noch oock niet af, maer gebruyct dat seltde foot v o. 110. 30. a. 6.
uergegeue en nāgelaten is, vā myne Secretarisen en Can. Apo. 22. b.
celiers, so ick v oock dickmael hebbe geboden ende be- 19.
uolen. Maer her is noot dat ghy v dickmael oeffent in Deu. 4. a. 2.
ende met dit swaert om dat seltde recht ende wel te leeren & 12. d. 32.
ghebruycken, namelyck, dat ghy vltich, dickmael ende 1.tim. 4. a. 7
neerstelyck studeert doorsoekende ouerlecht die boecken
van mynder heylgiher scriftueren, op dat ghy den soep
mogher leeren ede mynen wille kennen, ende dat v voor-
nemen daer henen strect, gheen dinck te doen ofte aente-
grypen buyten myn beuel ende sonder myn woort. En
alsdā soo en sal ick v niet meer knechten heeten, maer veel 1o. 15. b. 14.
meer vrienden ende wel beminde broeders. Ende myn
woort sal v wesen, als een wolcke des daechs, ende een vie-
righe sulle ofte callōme des nachts die v verlichtē sal ende 1Ex. 13. c. 21.
claerheyt geuen, gaende ende kerende uwen wech : ende
daeromme en sult ghy inder duysternisse niet kōnen wā-
dele, noch v oock gheēfins stootē, ist dat ghy sulcx volcht.

Nu (tot een slot cynde, ende kortheyt der redenen dat
ghyt te lichter mogher verstaen ende volbringhen) soo
hebbe ick voor goet aenghesien en v dit willē senden, en
wederom te kennen gheuen, v (legge ick) al myne gelo-
uige en wiuercorē, dat ghy myn vriendē tyt en beminde
broeders en dat ick v ontfange in mynder genadē, soo veel
alser my liethebben en alleene myn woort aengrypen. En Mat. 12. c.
dat ick des gelicks oock hebbe voorsie, ja sie en weet oock
alsnoch : Alle v tribulatiën, nooden, ende iamineren met 1o. 14. b. 14
1o. 15. b. 18.

veruolch,vāde welcke al,ick v versekert beloue eyndelyck
Io.15.b. 18. te verlossen . Ende daer en bouen uwe ghebeden te ver-
hooren ende aentremercken, ende dat soo dickmael ende
wanneer, dat ghy my acnroepen ende bidden sult, inder
waerheyt ende na myn beueel. Ende des gelycx oock v te
beuryden van die valiche Herders uwe wederpartie ende
verleyders. Verhueghende ende onlastende uwe confi-
encien van alle boole suspicien ende valsich bemoeiden, ia
van alle acnclaghen ende peryckel der sonden, ende dat
door myn neylich woort, het welck ick alsnu wederom
Mat. 22.a. 3 doe wtroepen tot allen gheslachten ende vercōdighen alle
Icla. 58. 2. 1. volcken, ende dat door myn ghetrouwve dienaers. Ende
dat om den menschen openbaer, ondeckt, naeckt ende ke-
nelyck te maken het bedroch verleydinge den afual, die
scādelickheyt, onredelyckheyt ende smaet der valscher ede
verkeerde predicanter, ende verworpen hypocriten. Eenē
yeghelick dan die my begheert te volghen ende dat rycke
myns Vadets te beeruen, die wycke en vliede haestelyck
eade sonder vertoeuen, alsulcke een verkeerde en verdoe-
melycke verlamelinghe,ende onchristeliche kercke. Want
Apoc. 3.b. 11 ick wil seer haestelyck ende in coiter tyt (na dat myn
& 22.b. 12. woort,wederomme allen menschen sal geopenbaert we-
Mat. 25. d. sen) cōmen, met aller ghebenedydinge verbueghen ende
32.&c. 3.b 12. barmherticheyt, om myn wtuerkooren te behouden. En
daer en teghens, oock met verschrickelycker ruydicheyt
ende wreetheyt om te verdommen,veruloecken,ede totter
eeuwiger verdoemmenis te oordeelen,alle onboetueerdighe
boole ende verkeerde sondarts, die my verlaten, en
myn woort verworpen hebben, ende dat meer is, veruol-
ghende myn arm geloouich kuddeken.
Waerby,ick v hier mede vermaent hebbe,ende mits de-
sen,

sen, voor het laeſte vermaene, myn wel beminde broeders: 65
dat ghy niet maer verlyck, slaeperich, noch onach-
ſaem en weest om v seluen alſoo iammerlyck te laten ver- Ro.13.b. 14
leyden door die boafe ende verkeerde predicanen. Maer
waect met alder diligentie, vlyt ende neerſticheyt, wande-
lende ende handelende in dit licht myn Euangelys: ver-
wachtende in corter tyt, myn verhuueghelycke toe-
comste, maer ghy en weet noch hure noch tyt.

Ghegeuen ter rechter hant Gods myn Vaders int iacer Coll. 3. a. 1.
mynder menschwordinghe. 1568 Onderteeckent. Hebr. 1. a. 6.
Iesus Christus Sonc des leuendigen Gods, waer God & 10.a.5.
ende mensche, Salichmaker des vreerelts.

F I N I S.

D en, getrouwien Leser sy salicheyt.

Christelycke Leser, door dien dat hier sommighe bla-
deren wt bleuen, ende ten cynde die niet en louden
ydel blyuen, hebben wy hier by geuoeght, de geboorte en
doop des Antichrists, een sake de welcke seer wel dient,
op tghene dat in dit boecxken ghehandelt is, het
welcke ghy in dancken nemen sult, het selue
toescreyende tot grootmakinghe ende
Eere G O D T S , de welcke
v beware. Vaert wel.

1.ij.

Dat

Dat boeck der gheboorten, des

woesten ende grouwetycken Antichrist, een
Sone der duysternisse, een Sone des dyuyels.

Ephe..6.

A&t. 17.

i. Tim. 4.

Esa. 10.

Esa. 58.

Rom. 10.

Rom. 1.

Gene. 3.

Mat. 17.

Dan. 12.

2. Thessl. 7.

Mat. 15.

Mat. 23.

i. Tim. 6.

Apoc. 9.

2. Cor. 15.

Deu. 32.

Luc. 16.

Job. 12.

Esa. 28.

D E duyuel heeft voort gebracht Duysternisse.
En Duysternisse heeft voortgebracht Onwetenheyd
Onwetenheyd heyt heeft voortgebracht Dwalinghe
ende lyn broeders.

Dwalinghe heeft voortgebracht den Vriē wille en hooch
moert van lieſde totten ryckdommen.

En den Vien wille heeft voortgebracht verdienſte.

Verdienſte heeft voort gebracht Vergetēheyd der ghenadē

En Vergetēheyd der genade heeft voortgebracht ouertiedē

Ouertredinghe heeft voort gebracht Mistrouwen.

Mistrouwen heeft voortgebracht Voldoeninghe.

En Voldoeninge heeft voortgebracht dat Offer der Misse.

Dat offer der misse heeft voort gebracht Saluinge der papē

Saluinge der papēn heeft voort gebracht, Superſtitie ofte
valſchen Godſdienſt.

Superſtitie heeft voort gebracht den Koninck Hypocrisie.

Den Koninck Hypocrisie heeft voort gebracht Winſucht,
vanden vrouwe Offertorium.

Winſucht heeft voortgebracht het Vageuier.

Ende het Vageuier heeft voortgebracht, besetten ende
iaerghetyden.

Besetten der laerghetyden, heeft voortgebracht Kercken
ryckdom. **26 AP 65**

Ende Kercken ryckdom heeft voortgebracht den Schat
der Boosheyd.

Den Schat der boosheyd heeft voortgebracht Oueruloet.

Ende Oueruloet heeft voortgebracht Satheyd.

Satheyd

- Satheyt heeft voortgebracht Wrecheyt. 66 2. Tim. 3.
 Ende Wrecheyt heeft voortgebracht Winementheyrt. Matth. 23.
 Wnementhreyt heeft voortgebracht ghewelt. Eze. 34.
 Ghewelt heeft voortgebracht, Grooten Pracht. Eze. 16.
 Grooten pracht heeft voortgebracht, Eerghiericheyt. I Joan. 5.
 Ende Eerghiericheyt heeft voortgebracht Symonic. Act. 8.
 Symonic heeft voortgebracht, den Paus ende syn broeders 2. Thess. 2.
 Cardinaelen, in die Oueruoeringe der Afgryselickheydt.
 Ende na die Oueruoeringe der Afgryselickheydt heeft den Matth. 7.
 Paus voort gebracht, verholentheydt der boosheydt.
 Ende Verholentheydt der Boosheydt, heeft voort gebracht 1. Tim. 4.
 verleydende Sophisterie.
 Verleydende Sophisterie heeft voortghebracht, Verwor- Iere. 17.
 penheydt der heyligher schrift.
 Ende Verworpenheydt der heyliger sciftueren heeft voort Matth. 24.
 gebracht Tyrannie.
 Tyrannie heeft voortgebracht, het Dooden der heyligen. Actu. 7.
 Het Dooden der Heylige heeft voort gebracht verachun- Psal. 23.
 ghe Gods.
 Ende Verachtinghe Gods heeft voortgebracht Ghedooch Psal. 50.
 tot quae.
 Ghedooch totten quaden heeft voort gebracht Oorloof Apo. 15.
 totter sondē.
 En oorlof totter sode heeft voortgebracht Afgryselickheydt Esa. 1.
 Afgryselickheydt heeft voortgebracht lasteringhe. Apo. 13.
 Lasteringhe heeft voortgebracht Verwoestheydt. Mich. 7.
 Ende verwoestheydt heeft voortgebracht Questien, ghekyf, 1. Tim. 1.
 ende trydt om der waerheydt. Waer door dat ge-
 penbaert is. Desen Roomischen verderuer die
 genoemt wordt Antichrist. Amen.

I. iii.

Vander

Vander Doopinghe des Antichrists.

TE Roomen (soo men voorwaer scrift ongemist)
Is nyeuvvelyck g hebooren den Antichrist,
De welcke tot de doop weerdelyck was ghedreven
Met groter triunphen na keyserlyck pleghen,
Ierst ghinck al vooren selfs in persoone,
Als vroevrouwe een seer oude Matrone
Diedt al na haer wyse meynt te doen geruyme,
Ende hiet (soo men scyt) vrouwe Costuyme,
Daer na ghinck Weereltlycke Wysheit, vry vrancck,
Die niet al te haestich en was in haren ganck,
Maer hielt heur grauiteyt seer statelyck pronckende
Met rypen ghebare wel scherpelyck lonckende,
Ende droech het zaute dat totten doopsel diende
Doen volghde (herwaert noch derwaert ziende)
Al schoonkens beleefdelyck na haer gerye,
Met gencychden hoofde vrou Hypocrisie,
Zy hadde volle sorghe des kinds (soot scheen godtwees)
Want sy droech twater tot den dienst bereest,
Daer na quacm deuotelyck met groter ootmoet
Sotte Imitatie al properlyck voer voor voer
Draghende thuytken gewrocht (twas blyckelyck)
Al met brodduersel versteent seer ryckelyck.
Waer op ront om (ghelyck een werck van prylc)
Stont geschreuen (als voor een oude deuylc)
Zeer ardichlyck in bullatische letteren,
Tuier den ghenen die hier tegen quetteren.
Daer na quamen een triumphantelyck genoech,

Abuys

Abuys den Peter die t'kindeken droech
Verzelchap met Hereſie een ionghe nichte
En Tyranny met haeren vreeden aenſichtē,
De welcke ouer deen en dander syde
T'cleer ophielden met ſianen blyde
Dat (ſoo ick) dies kenniſſe heb gecreghen,
Op t'kind was gespreet en ouerſleghen,
Daer achter quam Erreur dien goeden Antyckſchen Heere
Al mismaect, half blint gebult en hinckende zeeſe,
Als tweede Peeter om tkint te breghen veder,
Al en cont hy op platten wech nau op noch neder
Daer na ghinghen de twee dſollighe peren
Die neerſtich voort te gaen niet en vergheten
Me vrou Symonie ende me vrou ghiericheyt
Cautende tſamen met neerſtighe viericheyt
Vry van wat anders dan van het doopene,
Haer propoſt was moghelyck van by een te hoopene,
De Roomſche borgherinnen volchedene onbeschaempt
Diemen Menſchelycke inſettinghen naempt
Afgoderie ende Blaspemic waerender mede
Singhende een liedeken met accordighen ſnede,
Om de geboorte Antichriſti te celebrerene
En rvolck blydelyck te doen recreerene,
T'welck van desen ſtucken niet en was verſtoort
Ende in teecken van liberaelheyt altoot behoort
Soo wierdt t'ubileum voormaels wel dier vercocht
Nu elcken om niet alomme toeghebrocht,
Soo mildelyck dat bullen en pardoenen,
Min geacht waren dan brillen en ouſchoenen.
Nu alſmen tkint ſoude gheuen den name,
Sulck als hem syn loude van eeuwigher fame,

Soo

Soo rees daer geschil yry niet seer cleene
Want na synen appetit wilde daer elck tene
T'kindt genaemt hebbien, De moeder propys
Wilder heylch vader heeten na heur aduys
Hypocrisye oock (steekende haren wisch op)
Soudt hebbien genaemt depperste bishop,
Ende de Peters machtich int vooren vechten
Gauen hem den naeme Knecht des knechten,
Maer Afgodcrys daer wyesende groot van veerdem,
Wilder geheerten hebbien, God op der erden,
De Pape die daer bereoert stont int lamoen,
Ende dit kint Antichrist sou doopen alsdoen,
Siende deles naemis groote vericheydentheyt,
Ende oock den twist wt synder authoriteyt,
(Midts dat hy was vanden Godtschen geslachte,)
Stelde hem eenen naem seer groot van machte.
Want wat naem datmen hem toelcye de met veel gesnaus,
Hy hiet ende gaf hem den naeme P A V S.

F I N I S. Den. 19. Nouembris.

26 AP 65

LONDINI.

In aedibus Henrici

Bynneman.

